ЕПУБЛИКАТА

сборник статии

РЕПУБЛИКАТА

СБОРНИК СТАТИИ

МИНИСТЕРСТВО НА ИНФОРМАЦИЯТА И НА ИЗКУСТВАТА

Печатница „Бр. Миладинови“, Вазов 13, София.

ВМЕСТО ПРЕДГОВОР

В своята реч, в отговор на тронното слово, произнесена на 25 декември м. г., основателят на Отечествения фронт Георги Димитров заяви:

„Днес въпросът за действително народна, демократическа конституция е вече така много узрял в съзнанието на нашия народ, че превръщането на България в народна република при парламентарната система не може да срещне никакво сериозно възражение. И бъдещото Велико народно събрание ще изпълни достойно своята историческа роля, като прокламира България за такава народна република".

Никога един лозунг, никога една обществена идея у нас не е обхващала така бързо и така широко народните и политическите среди, както това стана с идеята за народна република. На какво се дължи тоя успех на лозунга за народна република, който обхвана в такава степен и в такава широта нашия народ, че дори и най-царедворските до вчера и най-реакционните среди у нас не смеят вече да се противопоставят открито на създаването на република?

Изворите на българското народно републиканство трябва да се търсят преди всичко в условията, при които се формира националното съзнание на нашия народ и особено в ролята, която игра монархизмът в периода на третото българско царство, в неговия отвратителен антинароден характер, в тежките престъпления и национални катастрофи, които донесе на народа и страната ни, в националното предателство, чрез което постави България под господството на немския империализъм и фашизъм.

В периода на борбите за национално освобождение, българският народ се сблъскваше не просто само във феодалните, спахийските форми и представители, не само в турската власт и чорбаджийското предателство въобще, но той се сблъскваше частно във властта на султана, който беше неограничен господар върху живота и върху имота на народите, намиращи се под владичеството на Османската империя. Българският народ, в периода на своето национално развитие и в своята борба за национално освобождение, се научи да познава антинародния и антисоциалния образ на монархизма. И още нещо — българското националреволюционно движение се вдъхновяваше и учеше от борбите на руските народни революционери, които се намираха в смъртен бой с царизма. Ето чрез тия два източника се култивира републиканското движение и разбиране на българските освободителни борби. Ако в борбата срещу турското управление и султан-

ската власт българските революционери черпеха непосредствен горчив опит за антинародния характер на царската власт, и я отрекоха, то чрез идейното влияние на руските и на западните революционери от епохата се оформяваше тяхната републиканска идеология.

Всички наши възрожденци-революционери и особено Раковски, Каравелов, Ботев, Левски, Бенковски, бяха убедени републиканци. В почти цялата наша революционна освободенска литература преминава твърдото републиканско убеждение, което едновременно е убеждение и на цялата маса от българския народ, включена в комитетското движение. А това е основната маса на народа.

Монархията е една натрапена държавна форма на България. Историята на нейното установяване е известна. Ние получихме монархията като горчив подарък от Берлинския конгрес, заедно с орязването на освободената България и с ограничаване правата и свободите на нашия народ. В тоя смисъл монархията трябваше да бъде рамката на българската демокрация. Нашият народ прие монархията като един неизбежен компромис, който той трябваше да направи, за да защити придобитата своя национална свобода. Но нито за момент българският народ не прие монархията като нещо свое и не се примири с нея. Цялата политическа история на третото българско царство представлява една непрекъсната верига от борби против опитите на монарха да посегне върху народните демократични свободи, против установяването на личния царски режим, против самата монархия. Зад монархията се наредиха само реакционните и консервативни среди в България. Цялата прогресивна общественост — особено след образуването на социалистическата партия и земеделския съюз — започна една упорита борба — понякога изключително остра — против личния режим на монарха, против монархизма, за народна република. Тази борба завърши с народната победа на 9 септември 1944 година.

В тази борба има няколко особено високи моменти, които характеризират непримиримостта на нашите прогресивни среди в отношението им към монархизма. Паметни са събитията по време на откриването на Народния театър в София (31 януари 1907 г.). Стачкуващите по това време железничари, народното студентство и народното учителство освиркват княза при отиването му в Народния театър. Това освиркване не е случайно дело на една тълпа, а е действителен израз на протеста на софийското гражданство срещу засилващите се опити на Фердинанда да наложи своя личен режим над страната. Характеризирайки станалото, водачът на радикалната партия, Найчо Цанов, заявява в Народното събрание: „Това е изблик на чувството на негодуване на българското общество срещу личните домогвания на Фердинанд". Цялата страна се развълнува срещу полицейските мерки, кои-

то царското правителство на Димитър Петков взе срещу участниците в акцията против Фердинанд. С това страната се солидаризира в тази антимонархическа акция.

Още веднаж прогресивните среди и партии се сблъскаха открито с монархизма у нас по време на разискването в Народното събрание на правителственото предложение за изменение някои членове от Конституцията относно заменяването на думите „княз" и „княжество" с „цар" и „царство". Това е в 1911 година. За прогресивните среди беше ясно, че не се касае за една проста формалност, че изменението на титлата означава изменение и на същността на прерогативите, на правата на монарха, че се касае за тяхното засилване и следователно за едно ново посегателство върху народните права. Във Великото народно събрание по тоя въпрос се изказаха и социалисти и земеделци и радикали. Янко Сакъзов заяви: „На мястото на един неотговорен държавен глава, който е взел всичко в своите ръце, който е сграбчил правата на българския народ да се самоуправлява ... искаме да поставим един председател на българската демократическа република".

Пак по същия повод Ал. Стамболийски от името на земеделската парламентарна група заявява: „Ако нашият държавен глава не се помирява с тая титла, ... тогава ще извикаме: „Да живее републиката!"

От името на парламентарната група на тесните социалисти Власи Власковски така определи отношението на своята партия към монархизма и към републиканското управление: „Ние, работническата класа, се борим за едно републиканско управление, за една демократическа република. Ние сме по принцип против всякаква титла, против по-нататъшното засилване на монархическия институт".

В надвечерието на първата световна война още веднаж прогресивните партии се сблъскаха открито с монарха. Шефовете на опозиционните партии поискват среща с Фердинанд, когато се узнава за предстоящото свързване на България с централните сили, с Германия. На тая среща отиват дори водачи, които до тогава са избягвали всякакво свиждане с монарха. Единодушно те се противопоставят на въвличането на България във войната на страната на централните сили. На тая среща Ал. Стамболийски заявява на Фердинанд между другото: „Всяка акция, която ще предприемете с днешното правителство, е осъдена в съвестта на българския народ, защото той е загубил вяра лично във Вас".

По същото време, на 23 февруари 1915 г., водачът на партията на тесните социалисти, Димитър Благоев, в една реч в Народното събрание бе заявил: „Ако балканските управляващи класи и династии, ръководени от своите груби, егоистични интереси, продължават и сега своята политика на подстрекателства, завоевания, дележ и реванш, то разорените и бедстващи народни маси трябва сами

да помислят за своето бъдеще, защото политиката на техните правителства и династии си остава противонародна и гибелна за тях".

През време на първата световна война, борбата на българския народ против авантюрите и политиката на монарха се изостри още повече. Борбата се разгърна в края на войната до такава степен, че цар Фердинанд трябваше да бяга пред народния гняв. Войнишкото въстание в 1918 година бе едно ярко противомонархическо и републиканско движение. Това движение бе резултат на оная упорита, противовоенна и противомонархическа борба, която в продължение на цялата война бе водена от прогресивните партии в редовете на българската армия. Георги Димитров, Александър Стамболийски, народните представители Тодор Луканов и Ципоранов (тесни социалисти) и много други прогресивни хора бяха хвърлени в затворите, заради тяхната смела борба против войната и монархизма.

Войнишкото въстание в 1918 година не беше единственото противомонархическо въстание в България. Другите две народни въстания в 1923 и 1944 години бяха насочени също така против политиката на царския двор — тая противонародна и авантюристична политика, която донесе милион злини за нашия народ и три национални катастрофи и под чиято сянка и ръководство се разви фашизма в България и се насаждаше и немското влияние и немското хитлеристко господство.

В тежките страдания, които българският народ понесе под режима на монарсите от третото българско царство, в борбите, които той води непреклонно, ръководен от прогресивните партии и среди срещу противонародната и авантюристична политика на царския двор и събраните около него реакционни сили, се оформиха окончателно у българския народ неговите противомонархически чувства и убеждения и неговия идеал за народна република. Именно затова, въпросът за народна република е така много узрял в съзнанието на нашия народ, че превръщането на България в република не можа да срещне никакво сериозно възражение. В народната република и нейната Конституция ще бъде кристализиран целият досегашен опит на българския народ в борбата против реакционните и паразитни среди, както и целия му опит в борбата за извоюване на действителна народна демокрация. В същото време тя ще пресече възможностите за каквато и да е реставрация, за всякакво връщане нашата страна назад.

На 9 септември 1944 година българският народ нанесе решителния удар в дългогодишната си борба срещу монархизма, реакцията и фашизма. Чрез народната република той затвърдява и осигурява тая победа и открива пътя за един бърз прогрес и за народно щастие.

ВЛ. ТОПЕНЧАРОВ
директор на печата

ГЕОРГИ ДИМИТРОВ ЗА НАРОДНАТА РЕПУБЛИКА

(Из брошурата „Спасителния път за България", статията „На къде върви България?")

Против тази естествена и всенародна привързаност на българите към руския народ се опълчи обаче, германският империализъм, стремящ се с всички средства да си пробие път на изток през Балканите. Проникването на германския империализъм на Балканите е тясно свързано с основаването на германска агентура в България, която сгрупира около себе си най-реакционните и най-алчните и продажни елементи. В течение на три десетилетия тази германска агентура прокарваше противобългарска политика, която струваше на българския народ националната катастрофа в Балканската война 1912-1913 година и втора, още по-тежка, национална катастрофа в 1918 година, като следствие от въвличането на България в първата световна война на страната на Германия.

Повече от 150,000 души убити, стотици хиляди инвалиди, вдовици и сираци, много стотици хиляди бежанци, 2.1/2 милиарда златни лева репарации, откъсване на български територии, ограбване на страната, доведена до състояние на стопанска разруха — ето какво струваше на българския народ участието в първата световна война на страната на Кайзерова Германия. Националните интереси на българския народ получиха извънредно тежък удар.

Цар Фердинанд заплати за тази политика с короната си и избяга в Германия при своите господари, от които и до днес получава пенсия. Фердинанд си отиде, но положението не се измени. В 1918 година българският народ не можа еднаж за винаги да премахне германската агентура. Станал цар синът на Фердинанда, Борис, продължи гер-

манската политика на своя баща. Тук лежи една от главните причини, задето след четвърт век България, чийто народ на собствения си опит позна цената на съюза с германците, отново се оказа в германския лагер и сега е подхвърлена на смъртна опасност да бъде отново хвърлена в трета, още по-гибелна за нейната независимост и бъдеще, национална катастрофа.

След възшествието си на престола, цар Борис, опирайки се върху най-реакционните елементи в страната и в армията, извърши държавен преврат (9 юни 1923 год.), събори конституционното правителство на Стамболийски, въдвори в страната фашистки режим и взе курс да подчини напълно България на интересите на германската империалистическа политика. Присъединението на България към лагера на държавите от оста, превръщането ѝ във васал на Хитлер — такъв е резултатът от цялата политика на реакционните управнически кръгове в България.

Историята на балканските народи неопровержимо доказва, че националната независимост и процъфтяването на България са възможни преди всичко в най-близка дружба със съседните славянски народи. Ето защо превръщането на България в оръдие на Хитлерова Германия против Съветския съюз и предателството спрямо Югославия, спрямо славянските братя на българския народ на Балканите — спрямо македонците, сърбите, черногорците, хърватите, словенците — беше най-тежкото престъпление. Предавайки България на Хитлеровите разбойници, българските управнически кръгове нанесоха най-тежък удар върху нейните национални интереси.

Цар Борис строеше всичките си планове с оглед на една бърза и лека победа на Хитлер. Но тези негови планове пропаднаха. . От ден на ден ставаше все по-ясно, че Германия губи войната, че той, цар Борис, доведе България до прага на катастрофата. Банкрутиралият монарх чувствуваше как расте омразата на народа към него. Опитвайки се да намери изход от задънената улица, той започна да прибягва към различни маневри, сеейки около себе си още по-голяма неувереност и

паника. В Берлин зорко следяха тези колебания на българския венецоносец.

Позовавайки се на съществуващата в България конституция, правителството на Филов обяви за цар на България шестгодишния син на Борис Симеон. Но българските управници използуваха конституцията само дотолкова, доколкото тя отговаряше на техните планове. Те съвсем нямаха намерение да изпълнят друго категорично повеление на Конституцията, което предвижда свикването на Велико народно събрание за избиране на регентски съвет. И напълно ясно е защо. Българските управници се боят даже и в най-малката степен да се допитат до волята на народните маси в България. Заедно с германските гауллайтери те употребяват всички средства, за да продължат омразния на народа прогермански курс.

2. Две години народно демократична власт положиха основите на народната република България.

(Из речта по отговора на тронното слово, произнесена в Народното събрание на 25.XII 1945 година).

Девети септември откри нова ера в нашата история — ерата на действителна българска демокрация, ерата на Отечествения фронт. Тая нова ера се характеризира не само с това, че биде заменено едно фашистко правителство с друго — демократическо. Повърхностни хора обикновено са склонни да виждат само тая промяна. В същност на 9 септември се извърши не само промяна на правителства, а и дълбока промяна на режима. Наистина нашият обществен строй остана, както и по-рано, строй основан на принципа на частната собственост и, следователно, останаха предишните обществени класи и слоеве със своите собствени интереси. Но в рамките на тоя обществен строй, вместо фашисткия режим, се създава нов демократически режим. Извършва се радикално изменение в съотношението на обществените сили и тяхната роля в държавата, както и в обществения,

политически, стопански и културен живот на страната. Най-характерното в това изменение е фактът, че чрез народното въстание самата държавна власт биде изтръгната от ръцете на обединените около двореца и дворцовата камарила спекулантски, хищнически и крупнокапиталистически групи, свързани за пъпа си с германския империализъм, за да премине в ръцете на самия народ, на неговия отечествен фронт, т.е. в ръцете на боевия съюз на работническата класа, селяните, занаятчиите, народната интелигенция и демократическата и прогресивна част от буржуазията. Браздите на управлението минаха в ръцете на нови, здрави и творчески обществени сили. Нови хора, хора из народа, застанаха начело на управлението.

Така държавната власт се изпълва с ново, народно, демократическо съдържание. От инструмент за потисничество на народните маси и грабеж на техния труд, новата държавна власт става народна власт, която е призвана да служи на народа и само на народа. Нейната задача е да действува за сигурност на правата и свободите на народа, за осигуряването му на работа, хляб, облекло и жилища, за провеждането до край необходимите демократически преобразования, да действува всячески за възстановяването и развитието на народното стопанство върху демократически начала в полза на народа, а не на отделни спекулантски, паразитни групи, фирми и картели.

Ясно е, че между монархо-фашистка България и нова демократична България, България на Отечествения фронт, лежи дълбока пропаст. След 9 септември става изменение в самата социална и стопанска структура на нашата страна. Други фактори, фактори народни, стават господствуващи. България тръгна и върви по съвършено нов път — пътя на демокрацията, не формална и лъжлива, а демокрация на дело. Двете големи производителни сили — работниците и селяните, тяхната неразривна дружба, представляват здравия гръбнак на тая демокрация. В управлението на страната не могат да имат вече никаква решаваща дума фашистите, реакционни и паразитни елементи. Не тяхната воля, не техните груби, егоистични ин-

тереси на техните покровители в чужбина, както това бе в миналото, а волята и интересите на народа, общонародните и общодържавните интереси на страната стават върховен и ненарушим закон в нашия обществено-политически, стопански и културен живот, както и в нашата национална външна политика. Ние имаме, прочее, сега нова държава, която се изгражда и укрепва като демократическа държава.

Започнатото на 9 септември коренно обновление на нашата страна, както правилно се казва в тронното слово, още не е завършено. И тъкмо, за да се затвърди и окончателно разчисти пътят за по-нататъшното демократическо развитие на страната в областта на стопанската, социална и културна политика, както и в областта на нейните международни отношения, трябва да се свика Великото народно събрание, за да се закрепят в Конституцията на България извършените до сега обществено-политически преобразувания и се създадат необходимите конституции и материални гаранции срещу всяко връщане назад към позорното и проклето минало.

Преди всичко трябва да бъдат отстранени тия положения в сегашната Конституция, които дават възможност да се сключат договори и съюзи зад гърба на народа и против неговата воля и да се тласка страната във военни авантюри. Трябва да бъдат отстранени ония положения, които дават възможност на едно малцинство от хищнически елементи и крупни капиталисти да държат в подчинение, да потискат и грабят народното мнозинство. Трябва да бъде конституционно закрепено равноправието на българската жена и правата на младежта, както и на военнослужащите. Едновременно с това необходимо е, разбира се, да се премахне монархическият институт, който винаги е бил обединителен център на реакцията в погазване на народните сили за грабителски, авантюристични войни. Това е толкова по-оправдано в нашите условия, като се има предвид, че кобургската династия, начело с цар Фердинанд порано и с цар Борис по-късно, винаги е представлявала агентура на германския империализъм. Про-

вежданата от нея противонародна политика причини на нашата страна две тежки национални катастрофи и я изпречи пред прага на пропастта, от която едва можа да я спаси народното въстание на 9 септември.

Кой здравомислящ българин, който наистина обича своята родина, може сега да дигне глас в защита на монархията и кобургската династия?

Днес въпросът за действително народна, демократическа Конституция е вече така много узрял в съзнанието на нашия народ, че превръщането на България в народна република при парламентарната система не може да срещне никакво сериозно възражение. И бъдещото Велико народно събрание ще изпълни достойно своята историческа роля като прокламира България за такава народна република.

В миналото нашата войска беше инструмент в ръцете на монарха и дворцовата камарила и беше използувана от тях много често за противонародни цели. Тъкмо монархизмът и дворцовата камарила очерниха нейната чест и достойнство, като я заставиха да играе ролята на жандарм на хитлеристките разбойници на Балканите против нашите югославски братя.

3. Каква ще бъде народната република България.

(Из декларацията на парламентарната група на БРП (к), прочетена в Народното събрание на 25 юли 1946 година от др. Г. Димитров).

Великото народно събрание ще има задачата да изработи новата Конституция на България. Тая Конституция — както се вижда от самия закон — не ще бъде нито съветска, нито социалистическа Конституция. Но тя не може да бъде и реакционна, консервативна, буржуазно-републиканска Конституция, която да установява, под разни форми, господството на крупните капиталисти и финансови тузове, на български и чужди картели и тръстове над народа. И в чл. 12 от закона са съвършено ясно, макар и на кратко, формулирани

основните положения на новата Конституция. Касае се не само да бъде обявена България за република, но и да се гарантира народният и демократически характер на тая република. Ние не сме за всяка република. Нашият народ иска не република въобще, а действително народна република. Такава народна република, която да даде необходимите материални, политически, културни и морални гаранции против възвръщане назад към черното и позорно минало; такава народна република, която да осигури и демократическото развитие на нашата страна напред и все напред; такава народна република, в която няма да има място за хищнически, спекулантски, паразитен капитал; в която няма да има място за тунеядци, за спекуланти, за грабители и потисници на народа. Българският народ иска такава народна република, която ще затвърди окончателно положението, че у нас трудът ще бъде решаващ обществено-стопански фактор; че земята ще принадлежи на ония, които я обработват; че всички надземни и подземни природни богатства ще бъдат общонародно достояние; че жената ще има същите права като мъжа, а младежта— широк простор за развитие и обществена деятелност. Трудещият се наш народ иска такава република, в която ще бъде осъществен принципът: който е способен да работи, а не иска да работи, не желае да упражнява общественополезен труд, той и не трябва да яде, не трябва да се ползува от народните материални, културни и духовни блага.

Великото народно събрание, като впише и осигури в основния закон на страната, в новата Конституция, всички политически, икономически, културни и социални завоевания на българския народ в дългогодишната му борба срещу чуждия гнет, монархизма, фашизма и реакцията, в същото време ще пресече възможностите за каквато и да е реставрация, за всяко връщане нашата страна назад и ще направи възможно по-нататъшното обществено развитие по пътя на прогреса и общонародното благоденствие.

Проф. Венелин Ганев
Регент на България

ДЕМОКРАТИЧНА РЕПУБЛИКА

Политически аспекти

Действителното установяване на една истинска демократична република е свързано с големи трудности. Едни от тия трудности са трудности на всяка демокрация. Други са присъщи на републиката, на републиканското държавно устройство и държавно управление.

Разгледана под осветлението на нейната правна същност, демократичната република се свежда към обстоятелството, че държавният глава при нея, върховният представител на държавата и на изпълнителната власт не заема мястото си в държавната иерархия по силата на едно право, придобито със завоевания, сила, вековни исторически и религиозни традиции или даже с избор от определена категория лица от благородници, но всякога предавано по наследство. Държавният глава, върх. представител на държавата и на изпълнителната власт при републиката е обикновен гражданин, избираем. Той заема своето място само по избор за ограничено време с или без право на преизбиране. При това, в неговия избор вземат участие не членовете само на една каста, съсловие, обществена класа или групировка, а всички пълноправни граждани, всички пълноправни управлявани, целият народ, било чрез пряко гласоподаване, било косвено чрез специални народни избраници.

Но в рамките на тая своя правна същност демократическата република може да бъде организирана по различни начини. Тя може да бъде еднолична или пък колегиална. В първия случай, председателството на републиката, държавният глава и върховният представител на държавата и на изпълнителната власт се заема от едно единствено лице. Във втория случай, както например в Швей-

цария, Съветския съюз, днешна Югославия, то се заема от няколко лица, представляващи едно единство, един единствен колегиален орган. Едноличната демократична република може да бъде президентска, по типа на Североамериканските съединени държави, когато председателят на републиката се избира направо от народа, отговорен е само пред него и в отправлението на всички свои функции като държавен глава и като върховен представител на държавата и на изпълнителната власт, включително функциите си да назначава министрите не се намира в зависимост от никакви други държавни органи, особено от органите на законодателната власт. Но едноличната демократична република може да бъде и парламентарна, по типа на френската до 1940 година, когато председателят на републиката се избира от установени вече държавни органи, обикновено от лицата, избрани от народа като членове на законодателни или на някои самоуправителни административни тела. Тъй избраният председател на парламентарната република упражнява по-съществените си функции в зависимост от законодателното тяло. Той назначава министър-председател и останалите министри не по своя лична преценка, а съобразно с волята на мнозинството в законодателното тяло, и не може да извърши нито един акт на управление без подписа и съдействието на съответния министър, който единствено поема политическата и правна отговорност за извършения акт.

Коя измежду тия форми на демократична република ще бъде усвоена от българския народ? Коя измежду тях е най-съобразена с обществената и стопанска структура на нашия народ, с неговите обществени, политически, духовни и културни тежнения, с неговите обществени, политически и битови традиции? Коя ще му донесе най-голямо благополучие, като му обезпечи на него като цялост и на всеки негов член, на всеки един български гражданин пълното разгъване на всичките творчески сили за по-добри бъднини?

Изборът не е лек. Ето първите и не незначителни трудности, които се изпречват пред българ-

ския народ още пред прага за установяване на една истинска демократична република.

Вторите трудности засягат правилното функциониране на установената вече демократична република. Но и тия трудности не са по-малки от първите.

Правилното и задоволително функциониране на установената вече демократична република се заключава в правилното и задоволително изпълнение на функциите, които са възложени на председателството като държавен глава и върховен представител на държавата и на изпълнителната власт. А това изпълнение се намира в зависимост от субективни и обективни фактори, от фактори, които се крият в личността на председателя или на председателските колегии и фактори, които са свързани с личностите на останалите управлявани и управляващи.

Няма истинска демократична република там, дето председателят или председателството на републиката нямат потребното съзнание за високото място, което те заемат в държавната иерархия, и за всички свои задължения и отговорности, които произтичат от тяхното положение на държавен глава и на върховен представител на държавата и на изпълнителната власт. За правилното функциониране на демократичната република е потребно не само такова едно съзнание, но и обладаването на достатъчна подготовка и школа, на достатъчно душевни и духовни сили, за да могат правилно да се схванат и разберат конкретните задачи, които историческите моменти поставят пред демократичната република, а след това, за да може да се пристъпи към най-задоволителното разрешение на тъй поставените задачи.

От друга страна, няма и не може да има истинска и демократична република там, дето липсва съзнание и разбиране от всички останали управлявани и управляващи за комплектните предпоставки, които са необходими за правилното функциониране на установената република и осъществяването на които зависи от тях, от тяхното индивидуално и колективно съзнание. От тях зависи,

щото мястото на председателството в демократичната република да бъде заето от сравнително най-компетентните. От тях зависи да обкръжат веднаж избраният председател на демократичната република с нужното внимание, с потребната обществена, политическа и духовна атмосфера, която е присъща на всеки държавен глава и която сега трябва да придаде нужния политически ореол на един обикновен гражданин, избран временно за върховен представител на държава и на изпълнителна власт. От съзнанието и разбиранията на всички управлявани и управляващи зависи установяването на една истинска и ефикасна държавна йерархия и държавна дисциплина, при която обикновеният гражданин, избран за председател на републиката, ще може да се опре върху другите установени държавни власти, за да бъде в състояние действително да изпълни своите функции на държавен глава, на върховен представител на държавата и на изпълнителната власт. Липсват ли тия предпоставки, ще липсва и истинската демократична република. Последната би се изродила и би се превърнала в арена на постоянни и лични борби за председател на републиката или пък в една диктаторска република.

Вярно е, че задоволителното справяне с всички тия предпоставки е поставено в зависимост не само от личните душевни и духовни качества на лицата, от които зависи тяхното изпълнение. То зависи и от обективните обществени, стопански, политически и нравствени сили на нашия народ. То е резултат от взаимодействието на тия обективни и на първите субективни фактори.

Но с това трудностите, които се изпречват пред нашия народ за правилното и задоволително установяване на една истинска демократична република, стават още по-големи.

Ще успее ли нашият народ да се справи с тях? Нека се надяваме.

Цвятко П. Бобошевски
Регент на България

УТРЕШНАТА НАРОДНА РЕПУБЛИКА

Малко дни ни делят от 8 септември, на която дата, чрез народно допитване, ще се реши държавното ни управление конституционно-парламентарно-монархическо ли ще остане, или народно-републиканско ще бъде. Тази дата, която е неизбежно и логично последствие на историческите събития от 9 септември 1946 година ще остане също така бележита дата в нашата история, защото с народния вот ще се тури край на монархическия институт, който в лицето на Кобургската династия в продължение на 60 години бе узурпирал неговите върховни права, за да служи на чужди интереси, с което му причини толкова злини и страдания.

Чрез един консултативен плебисцит ще се реши един основен конституционен въпрос за формата на нашето държавно управление. Макар и непредвиден в основния ни закон, но като се изхожда от върховното начало, върху което почива целия ни държавен строеж, че върховната власт в цялата й ширина, от която по делегация всички други власти черпят правата си, принадлежи на народа и само нему, този начин на непосредствено законодателствуване е най-демократичния, защото най-вярно ще изрази народната воля. В страни, където народното допитване се практикува, то се счита като един начин за подчертаване значението на въпроса, който е подложен на решаване и особено да се отбележи значението на взетото решение.

На Великото нар. събрание, където въпросът за републиката или за монархията вече ще е окончателно решен, е предоставено само организирането на народната република, определянето на нейната същност и началата, на които тя ще

почива, защото предварително се знае, че единодушен ще бъде народният вердикт по този важен конституционен въпрос. В народното съзнание отдавна е узряло решението, че монархическият режим не може повече да съществува у нас. На 9 септември той бе фактически унищожен и оставаше само това състояние да се легализира. Новата ера, която се прогласи на тази дата преди всичко означаваше, че ще се вземат от ръцете на монарха суверенните права, които той бе похитил и че народът взима в своите ръце съдбините си.

И наистина след всичко онова, което Фердинанд и неговият син извършиха през своето царуване, за всеки честен и здравомислящ българин бе ясно, че рано или късно ще дойде един 8 септември. Само креатурите на личния режим и непоправимо тъпите не можеха да го разберат. Можем само да кажем, че един ден историкът ще се чуди, как е било възможно след престъпното безумие на Фердинанд от 16 юни 1913 година, когато той, за да услужи на немските интереси унищожи едно голямо дело, бе оставен безнаказано да продължава противонародното си дело, като подготви само две години по-късно, със същите котерии и хора, втората ни национална катастрофа. Също така историята ще отбележи като единствен случай, че един рецидивист, който докара страшната национална катастрофа от 1918 година е бил оставен спокойно да си замине, за да получи от своите господари възнаграждението си за вярната му към тях служба. И това с един безподобен цинизъм да го публично признае, когато стъпи на немската земя. Всичко това Кобургите достигнаха като докараха народа до пълно безсилие, чрез систематическо раздробяване на неговите обществени сили и корумпиране на интелигенцията, като също не забравиха да държат и войската в ръцете си. Конституционно-парламентарният режим бе станал една фикция, защото те лично управляваха чрез „партии без хора и с хора без партии". Особено през последните години, когато не остана висш чиновник да не бъде министър и се образува едно ново дворцово съсловие.

Щеше да бъде едно голямо деградиране на нашия народ, ако и след третата национална катастрофа той проявяваше снизхожение и прошка.

Новата народна република ще трябва да дойде с всичките добродетели на демократично-републиканско управление. Тя ще донесе социална справедливост, ще бъде еднаква към всички, и да има неправди, те ще бъдат нетрайни. Тя ще даде един тласък за пълен разцвет на духовните и материални сили на народа ни.

Да пожелаем през нейното съществуване тя да бъде обединяващото звено на всички ни и в мир и ред да се изгради благоденствието на народа ни и преуспяването на държавата ни.

Академик Тодор Павлов
Регент на България

НАРОДНАТА РЕПУБЛИКА

Идеята за република е дълбоко вкоренена в душата на българския народ. Но българският народ никога не е бил за каквато и да било република, не е бил, например, за република от типа на Хитлеровата или на Петен-Лаваловата. От край време българските славяни са били по самия си бит и по народностните си традиции републикански-демократически настроени. Идеята за монархизма никога не можа да пусне дълбоки корени в душата на нашия народ. Затова богомилското движение беше дълбоко мразено и жестоко преследвано от царската власт и от официалната църква преди всичко за неговата борба против монархизма и черковната автокрация. А между другото, богомилите бяха и първите интернационалисти у нас, които с еднакъв жар и преданост работеха и в България, и в Мала-Азия, и в Македония, и сред западните славяни, та дори и в южна Франция (сектата на албигойците).

Ала идеята за народна република придоби пълната си сила и значение във време на нашето възраждане. Факт е, че всички по-видни наши възрожденци и особено Раковски, Каравелов, Ботев, Левски и Бенковски бяха дълбоко убедени републиканци дотолкова, че Левски, например, в своя проекто-устав на революционната организация пише, че привържениците на деспото-тираническата, а също и на конституционната система ще бъдат сметани за врагове на отечеството и ще се наказват със смърт.. За Левски, както и за Ботев и др. възрожденци, републиката трябваше да бъде „свята и чиста". Републиката те си я представяха като една радикално демократическа и истински народна република, народна не само в смисъл, че цялата власт трябва да изхожда и да се

упражнява от самия народ, но и в смисъл, че тя трябва да разрешава правилно, с оглед на коренните интереси на народа, основните социални въпроси на времето. Поради това тяхната република беше и социална република.

След освобождението много от мечтите и идеалите на великите възрожденци бяха орязани от новата забогатяваща и имаща вече държавната власт буржуазия. Консервативните елементи от новото княжество бяха не само за конституционна монархия, но искаха да се въведе и сенат, а самата конституция, ако останеше на тях, би получила крайно реакционен, противонароден характер. Но общите демократически традиции от миналото все още живееха в съзнанието на народните маси, а условията, външни и вътрешни, на нашето държавно и социално развитие се бяха сложили така, че болшинството от трудещите се народни маси подкрепи демократическото течение и по тоя начин Търновската конституция, имайки за основа сръбската, получи сравнително по-демократична редакция, която за времето си беше ед на безусловно голяма прогресивна придобивка за нас.

При това известно е, че даже и такава, каквато бе, Търновската конституция не се нравеше на монархизма и на нашите реакционно-консервативни обществени групи и елементи. Поради това тя многократно бе атакувана от тях, суспендирана, осакатявана, изменявана и т.н., докато, найсетне, с чл. 17 монархизмът получи възможност да ръководи безотговорно нашата държава, за да я доведе в последствие до трите страхотни национални катастрофи. Интересно е също така, че в първата редакция на конституцията от 79 година думата **труд** даже не се споменава; липсват каквито и да било реални гаранции за правата и свободите на гражданите; жените и войниците са лишени от избирателни права; липсва всякаква социална закрила и т.н.

С тая си редакция и не само с редакцията си, но и по самата си същина Търновската конституция, колкото и да бе на времето си прогресивна, с течението на времето започна да не отговаря на

основните държавни, стопански, социални и културни нужди на болшинството от българския народ. От друга страна, даже и такава, каквато бе, тя бе станала трън в очите на цар Борис и на фашистките режими и през последните години преди 9 септември бе чисто и просто погребана и в България се възцари режим на безотговорна монархическо-фашистка диктатура.

Широките демократически маси, разбира се, не можеха да не реагират срещу тези реакционни попълзновения. В борбата си срещу фашистката диктатура и мракобесие те взеха под защитата си също и Търновската конституция. Но борбата не спря дотук, а се задълбочи и усложни до такава степен, че след победоносния 9 септември пред Отечествения фронт се изправи задачата: Търновската конституция не да бъде просто възстановена или изменена в някои свои пунктове, а да бъде заменена с една нова конституция, която да се яви като израз, обобщение на новосъздалите се отношения между основните обществени сили и техните исторически тенденции. Разбира се, консерваторите и реакционерите не спяха и започнаха шумна пропаганда в полза на „светата" Търновска конституция, т.е. в полза, в края на краищата на конституционната монархия. Тези техни опити, обаче, удариха о камък. И когато парламентът реши да се произведе на 8 септември т.г. плебисцит за републиката, нашата целокупна опозиция трябваше да признае, че народът е решително за републиката, та поради това и тя, опозицията, също била за републиката, но като същевременно прави редица уговорки, които всъщност показват, колко неискрено е тя за републиката и колко малко общо има между нейната идея за република и идеята на народните маси и на Отечествения фронт за истинска народна република.

Републиката, която нашият народ иска сега и за която той несъмнено ще гласува с почти 100-процентово болшинство на 8 септември, трябва да бъде действително и в пълния смисъл на думата **народна република.**

Тя трябва да бъде и ще бъде **народна** преди всичко за това, защото я иска именно целият наш

народ, с много малки изключения на някои реакционни и реставраторски елементи по типа на цар-крумовци.

Тя е **народна,** защото народът при нея ще бъде не само обект, но и субект на държавното управление и всестранно творчество. Цялата власт трябва да изхожда от самия народ и да се упражнява пак от самия него, а това може да стане, когато народът не само напълно свободно избира своите избраници, но и когато той може също така свободно да ги контролира, да им дава своите поръчки и евентуално, щом те не ги изпълняват, да има върховното право да ги отзовава — което право не съществува даже и в зародиш в старата Търновска конституция.

Тя е **народна,** не само защото монархията се унищожава, но и защото в нея не се предвижда и не трябва да се предвижда сенат, както някога искаха това нашите консерватори, като разбира се идеята за сенат не трябва да се смесва с идеята за втора камара на националностите, каквато съществува в многонационалните републики СССР и Югославия, но каквато у нас няма смисъл да съществува, защото ние сме еднонационална държава.

Новата република ще бъде истински **народна,** и поради това, че тя ще направи възможно правилното провеждане на политиката за братски съюз със СССР и с всички славянски страни, за приятелски отношения с всички демократически страни и за реализиране **федерацията** между балканските славянски и други истински демократически страни — една от великите мечти на нашите възрожденци, но която мечта сега може и трябва да бъде осъществена в такава степен и форма, за каквито те на времето не можеха и да мечтаят.

Новата република ще бъде истински **народна,** защото в нейната конституция ще бъдат действително защитени правото на народните маси за труд, за образование, за отдих и т.н. Тя няма да бъде ограничена само в политическия сектор, а ще бъде демокрация също така в областта на стопанството и на социалния и културния сектори, като за целта се предвидят специални министер-

ства, дирекции и други учреждения, чиято задача ще бъде закрилата преди всичко на труда, на народното образование, на майчинството и т. н.

Новата република ще бъде действително **народна** още и затова, че **частната собственост,** без да бъде отричана, ще бъде подчинена на общите интереси на държавното и народно развитие, което се извършва в насока на все по-голямото увеличаване на относителното тегло и значение на държавното, кооперативното, общинското и др. **обществено стопанство.**

Тя ще бъде истински народна република и затова още, че без да бъде съветска и социалистическа, стопанският живот в нея ще бъде планово ръководен и развиван в полза не на отделни експлоататорски групи или елементи, а на самия народ и неговата държава.

Тя ще бъде истински **народна,** защото коренно ще унищожи всички расови, полови, религиозни и други привилегии и неравенства. За пръв път в нашата история жените и националните малцинства получават пълни политически, икономически и културни права, като пълноправни граждани и строители на целокупния нов държавен, стопански, социален и културен живот на нашия народ.

С тези няколко думи, струва ми се, са достатъчно ясно очертани същината, формата и историческото значение на новата република като в най-висша степен демократична, истински **народна република.**

Новата конституция, в която ще трябва да бъдат формулирани във вид на **основен закон** на Отечественофронтовска България всички горе изброени и други положения, може и трябва по този начин да се яви не само като просто узаконяване на **фактическото** съотношение на обществените сили, каквито вече се очертаха от 9 септември до днес, но и като мощно държавно-юридическо средство или оръдие за правилното стимулиране на нашия държавен, стопански, социален и културен живот към все по-голям и по-голям напредък, докато бъде постигнат някога оня обществен строй, за който са мечтали и са се борили във всечовешката история всички най-свет-

ли, най-честни и най-героични хора.

Що се касае лично за себе си, като един от Регентите на България, длъжен съм да кажа само едно: като мандатьор на Отечествения фронт и на своята партия аз направих всичко, което беше възможно за моите скромни сили и познания, за да облекча и ускоря процеса на ликвидирането на монархическия институт у нас, унищожаването остатъците на фашизма и реакцията и заменяването на отживялата вече Търновска конституция с новата Отечественофронтовска, истински демократическа и истински **народна конституция**. Доколко тия мои усилия са се увенчали с успях, нека отсъди самата история.

Кимон Георгиев
Министър-председател

РЕПУБЛИКАТА

Идеята за републиката се поставя за осъществяване едва през 69-та година на нашия свободен живот, всъщност е най-старата и най-вълделената идея на българския народ. Нашите възрожденци Раковски, Каравелов, Ботев, Левски и плеада техни сътрудници, въпреки че бяха заставени да обръщат погледи за помощ и съдействие към царска Русия и кралска Сърбия, както и да търсят убежище и гостоприемство в кралска Румъния, всички до един бяха убедени републиканци.

Учредителното събрание след нашето освобождение беше тоже напълно напоено от духа на нашите възрожденци.

Явно е каква би била нашата форма на управление, ако берлинският диктат, вдъхновяван предимно от Бисмарк, не бе предрешил въпроса в полза на монархията.

Очевидно някому бе необходимо да се изгради инструмент за въздействие и вмешателство в нашия политически живот. Такъв именно инструмент бе нашата династия.

Има ли нужда да се охарактеризира пагубната роля на монархията и особено на Кобургската династия върху съдбата на нашия народ?

Представителите на тая династия, изнасилвайки волята на народа, ни донесоха безброй вътрешни разстройства и злочестини и само три национални катастрофи, защото съдбата не им представи повече случаи за такива.

Но нека едновременно с това да признаем и голямата отговорност на българската политическа общественост, която през време на полувековния тиранически режим на Кобургската династия не намери сили да се справи с първоизточника на

злото в нашата страна — монархията и нейните злокобни представители от Кобургския дом.

Низкият уровен на нашето политическо развитие най-добре се характеризира от поведението на нашите политически ръководители през 1913 год., след първия погром, когато династията беше съвършено покрусена и обществото съвършено разочаровано от нея, след още по-голямата катастрофа през 1919 година, когато всичката възможност беше на лице за пълното справяне с монархическия режим в страната и — нека признаем — и при друг един трети случай през 1934 година, когато наистина монархът беше поставен под най-големи ограничения, но когато 19-то майците не намериха сили и условия, за да могат да отидат до край в разрешението на тяхното въжделение.

Историческата заслуга на идеята за Отечествения фронт се състои именно в това, че обедини най-прогресивните сили на страната и верните носители на републиканското начало в един истински боен съюз, който единствено можеше да даде разрешение на толкова усложнените български проблеми.

И наистина, само Отечественият фронт, който успя да се справи до сега с голяма част на натрупания от фашисткото минало пасив, е в състояние да постави и изнесе въпроса за републиката, толкова повече, че и в Ялтенските решения на великите съюзници се предвижда, че на победените народи се предоставя свободата да определят бъдещата форма на своето държавно управление.

Трайчо Костов
М-р на електрификацията, водите
и природните богатства

РАБОТНИЧЕСКАТА ПАРТИЯ (КОМУНИСТИ) В БОРБА СРЕЩУ МОНАРХИЯТА

По своите основни принципи и по традиция БРП (к) е била винаги решителен противник на монархизма. Цялата история на партията, като се започне от началото на социалистическото движение в нашата страна през 80-те години на миналия век и се свърши с ден днешен, е изпълнена с непримирима, безкомпромисна борба за разобличаването на монархизма и за неговото събаряне, за заменяването му с народна република.

Още в 1885 година родоначалникът на социализма в България, Димитър Благоев, издава брошура „Републиката", а в 1886 година брошурата „Нашите апостоли", в които, като отблъсва опитите на тогавашните патриотари да фалшифицират революционните идеи на Христо Ботев, Левски и Любен Каравелов, високо издига знамето на републиката и бляскаво защищава основните демократически искания, които влезнаха по-късно в социал-демократическата програма.

През целия свой живот и в цялата своя обществено-политическа дейност Благоев остана верен на идеята за народна република. „За България е необходима република, — казва Благоев от трибуната на Народното събрание в речта си от 10 декември 1917 година. — Ако ние попитаме всеки един народ, особено на Балканския полуостров, който толкова много е изстрадал, ако попитаме народите, какво управление искат: република или монархизъм, ние сме дълбоко убедени, че тези изстрадали народи ще искат република, като един етап към Балканска федеративна република, а по-нататък към социализма".

За ролята на монархизма в ограбването на народа и тласкането му по тъмните пътища на на-

ционалистическо-шовинистическия авантюризъм, Димитър Благоев се изказва ясно и определено в речта си от 1 декември 1914 година в XVII обикновено Народно събрание:

„Едно друго разпиляване на народните средства, тъй също съвършено безполезно, е поддържането на тъй наречения дворец, палата на монархизма. В продължение на 30 години е похарчено за цивилна листа, за канцеларски, за ордени и за поддържане на дворците 43 милиона златни лева — една грамадна сума, която е изразходвана съвършено непроизводително... Ако има нещо, което действително е създало всичките неблагоприятни условия, за да достигнем до днешния хал, то е между другото и двореца, монархизма... От освобождението насам България се е ръководила от една съвсем погрешна националистическа политика и от една много тясна и много егоистична политика на династически интереси".

Подобни ярки и конкретни изказвания против монархизма ние срещаме и у другите видни водачи на работническото комунистическо движение. Така, в брошурата си „Български революционери за балканската федерация" Христо Кабакчиев изтъква тясната връзка между господствуващата буржуазна класа и монархизма:

„Българската буржуазия свърза своята съдба с монархизма. Тя се закрепи с неговата помощ, разбогатя под неговото крило, с монархизма тя държа в робско подчинение ограбваните от нея народни маси, от монархизма тя получава властта, в монархизма са свързани всичките нейни надежди и упования, нейната днешна сила и нейното бъдеще".

В речта си от 31 декември 1917 година в Народното събрание Христо Кабакчиев казва:

„Нашата партийна група е по принцип против самия институт на монархизма... Ние отхвърляме всякаква отговорност за режима на монархизма..., за една династическа политика, която е била толкова пакостна за интересите на българския народ".

Особено енергична борба тясно-социалистическата (бъдещата комунистическа) партия води

против войните, в които монархизмът и дворцовата буржуазна клика хвърлиха българския народ и които го доведоха до две национални катастрофи. В своята преса и със специален манифест, от трибуната на Народното събрание и вън от него, тесните социалисти обясняваха на масите войните като дело на завоевателната политика на буржуазната класа и монархизма и издигаха лозунга за мир между балканските народи и тяхното обединение в балканска федеративна република.

Тесните социалисти се обявиха решително против изменението на чл. 17 от Конституцията от Великото народно събрание в 1911 година, с което демократо-народняшкото правителство развърза ръцете на монархизма за подготовка на авантюристичните войни. Отхвърляйки предложеното изменение, представителят на тесняшката партия Власи Власовски заяви:

„Ние, работническата класа се борим за едно републиканско управление, за една демократическа република... От името на нашата партия, на работническата класа, аз казвам: „Ние сме против титлата, против короната и извикваме. „Долу короните, долу титлите и техните крепители!“

В една своя статия, озаглавена „Какво извърши Работническата социал-демократическа партия в XVI обикновено Народно събрание“ др. Г. Димитров, като разказва за демонстративното напускане залата от социал-демократическите депутати в момента, когато царят влязъл да открие Народното събрание, подчертава, че с това те по най-внушителен начин, пред лицето на царя и неговата династия, изразиха дълбокото възмущение на работническата класа и широките народни маси против монархизма и извършените от него злодеяния и манифестираха своята готовност да се борят до край за премахване на монархическата власт, за въдворяване на пълно и истинско народно самоуправление и за реализирането на балканската федеративна република“.

При изборите за бюро на Народното събрание социал-демократическите депутати (тесни социалисти) гласували с лозунга: „Да живее демократичната балканска република“.

След катастрофалния изход на първата (балканската и междусъюзническата) войни, когато на дневен ред се постави въпроса за наказване виновниците за първата национална катастрофа, Георги Кирков заявява от трибуната на Народното събрание:

„Анкетата трябва да изнесе не само виновността на Тодор Тодоров, Данев и неговите другари, тя трябва да изнесе и пакостната роля, която е играла в тая катастрофа династията на България. Ние сме републиканци. Ние намираме, че щастието на България, на българския народ е в осигуряване на неговото съществуване, в гарантирането на неговите свободи. От наше гледище създаването на най-благоприятни условия за развитието на работническата класа и нейната борба изисква една република".

В 1918 година, когато тогавашният м-р-председател Александър Малинов съобщава в Народното събрание за абдикацията на цар Фердинанд и за встъпването на престола на неговия син Борис, тесняшките народни представители посрещат това съобщение с викове: „Долу монархията, да живее народната република!"

В XVIII обикновено Народно събрание парламентарната група на Комунистическата партия внесе предложение за съдене виновниците за народните катастрофи. С това предложение се иска да се съдят от Народен съд: а) царят и министрите, които са обявили и водили войната през 1912—13 и 1915—18 години; б) царят и министрите, които са започнали военните действия на 16 юни 1913 година; в) царят и министрите и техните пълномощници, които са сключвали тайните договори за войни или чрез тайни договори и конвенции са обещали военна помощ на чужди държави; г) царят, министрите и главнокомандуващият или помощникът му, които не са сключили примирие, когато то е било възможно или след сключването на примирието са възобновили военните действия.

Цялата борба на българските комунисти против фашистката диктатура след 9 юни 1923 година беше по същество и борба против монархизма, който създаде и застана начело на тая диктату-

ра. Септемврийското въстание в 1923 година имаше за цел не само да събори кървавото правителство на Цанкова, но и да свали монархията и да провъзгласи народната република.

През време на втората световна война др. Георги Димитров, разобличавайки ролята на монархизма като германска агентура, писа в своята статия „На къде върви България?“:

„Цар Фердинанд заплати за тая политика с короната си и избяга в Германия при своите господари, от които и до днес получава пенсия. Фердинанд си отиде, но положението не се измени. В 1918 година българският народ не можа веднаж за винаги да премахне германската агентура. Станал цар, синът на Фердинанда, Борис, продължи германската политика на своя баща. Тук лежи една от главните причини, за дето след четвърт век България, чийто народ на собствения си опит позна цената на съюза с германците, отново се оказа в германския лагер и сега е подхвърлена на смъртна опасност да бъде отново хвърлена в трета още по-гибелна за нейната независимост и бъдеще национална катастрофа“.

Народното въстание от 9-ти септември 1944 година, събаряйки фашистката диктатура и установявайки народната власт на Отечествения фронт, нанесе унищожителен удар и на монархическата институция. Говорейки за изменението в съотношението на обществените сили и тяхната роля в държавата, настанало след 9-ти септември, основателят и вдъхновителят на Отечествения фронт другарят Георги Димитров, каза в своята бележита реч по отговора на тронното слово:

„Най-характерното в това изменение е фактът, че чрез народното въстание държавната власт биде изтръгната от ръцете на обединените около двореца и дворцовата камарила спекулантски, хищнически и крупнокапиталистически групи, свързани за пъпа си с германския империализъм, за да премине по-сетне в ръцете на самия народ, на неговия Отечествен фронт, т. е. в ръцете на боевия съюз на работническата класа, селяните, занаятчиите, народната интелигенция и демократичната и прогресивна част от буржуазията. Между

монархо-фашистка България и нова демократична България, България на Отечествения фронт; лежи дълбока пропаст".

„В новата конституция, — продължава другарят Димитров, трябва да се премахне монархическия институт, който винаги е бил обединителен център на реакцията, за погазване на народните сили и за грабителски авантюристични войни. Това е толкова по-оправдано в нашите условия, като се има предвид, че Кобургската династия, начело с цар Фердинанд по-рано и цар Борис по-късно, винаги е представлявала агентура на германски империализъм".

„Кой здравомислящ българин, който наистина обича своята родина, може сега да вдигне глас в защита на монархията и Кобургската династия?... И бъдещото Велико народно събрание ще изпълни достойно своята историческа роля, като прокламира България за народна република".

Българската Работническа партия (комунисти), която винаги е била твърда в редовете на борбата за събаряне на монархизма, ще бъде и днес при народното допитване най-ревностният и най-последователен борец за установяването на народната република.

Люб. Коларов
М-р на правосъдието

БОРБАТА НА Б. З. Н. С. С ЛИЧНИЯ РЕЖИМ

С освобождението на България през 1878 г. от турско робство, трагедията на българския народ не се приключи. Безправието, в което живееше народа ни с векове, включен в империята на султаните и бейовете, след освобождението се продължи под режима на политическите котерии, които станаха оръдие на зараждащия се у нас личен режим, първоначално в лицето на княза, а след това на царя и неговата клика. Чиновническите и генерални кабинети изоставиха народа на произвола на съдбата, като за нуждите на държавата прокараха множество закони, с които посягаха на залъка на отрудените селски и градски маси, а едновременно и паралелно с това други го грабеха и трупаха несметни богатства

Селячеството виждаше къде се корени злото и още в ранните години на своето политическо организиране отпочна смела и решителна борба против монархизма и личния режим, като източник на неправдите и узурпатор на правата му. Българският народ, който в своя грамаден процент е селски, живял с векове под режима на султанския абсолютизъм и яничарски и пашовски произволи, беше прегърнал идеята за републиканско управление като най-подходяща за защита на свободите и интересите му. Ето защо, когато в страната се въведоха десетъка и други данъчни и финансови мероприятия, чрез които издръжката на държавата легна изключително върху плещите на слабите народни слоеве, в страната се появиха първите открити митинги и протести, с които се целеше държавната власт да премине в ръцете на народа. В тия тежки борби народът даде стотици и хиляди жертви, но въпреки това волята му не отслабна, а непрестанно се засилваше, ка-

то в редиците на борещите се вливаха все по-нови и по-нови струи от идеалисти и патриоти. Даденият отпор от народа в Шабла, Тръстеник, Дуранкулак, Варна и др., преди повече от 45 години, където кръвта му беше обилно пролята от вилнеещите политически шайки и войскови части, командувани от реакционни командири, озариха с ярка светлина пътя, по който тръгна борещият се народ, за да не го напусне до наши дни, когато сломи съпротивата на враговете си и овладя политическата и държавна власт.

Б. З. Н. С. стана знаме на борчески настроените народни маси. Той отпочна решителна борба с политическите котерии, които служеха безропотно на монарха и предопредели тяхната съдба. Нямаше друг изход, освен чрез победата, но никой не си правеше илюзия, че победата ще бъде изтръгната леко от ръцете на врага, който разполагаше с цялата държавна машина, със средствата на държавата и с безчетен брой агенти, жалки оръдия и изчадия. Въпреки това Б. З. Н. С. сочеше на народа източника на злото, намирайки го в лицето на монарха и поведе с него борба на живот и смърт. Кой не си спомня историческите речи, произнесени в Народното събрание през март 1908 год. от Ал. Стамболийски и Дим. Драгиев, по време обявяване България за независима и даване на княза титлата „цар на българите" без тая промяна на титлата да е станала по установения от конституцията ред? — Още тогава, тия двама мастити представители на съюза пророкуваха за нещастията, които ще сполетят народа ни и посочиха злините, които ще причинят на идните поколения управниците, с лекомисленото отнасяне по тоя въпрос, който в действителност решава съдбата на отечеството ни. С прозрението на истински държавници тия оратори на съюза употребиха неимоверни усилия да убедят правителственото мнозинство на демократите, че пътят, по който вървят е фатален, че увеличаващите се права и прерогативи на монарха стесняват правата и свободите на народа, че по тоя начин се нанася тежък удар върху демокрацията у нас и че на монарха се развързват ръцете, за да си играе с на-

рода и държавата му, както намери за добре и да води външната ни политика безотговорно, като сключва договори с чуждите държави, без да дава някому отговор и без да иска съгласието на народното представителство. Стигна се дори до там да се посочи ясно, че настаненият у нас монарх е немец, и че същият не ще води друга политика, освен немска, което ще донесе големи злини на народа. Когато по-късно под напора на развиващите се събития бе взето решение за свикване на Великото народно събрание, Земеделският съюз чрез живо слово, манифести, възвания и афиши призова народа към нестихващи борби, в защита на конституцията, върху която се готвеше атентат за сметка на самия народ. През лятото на 1911 г. в град Велико Търново Александър Стамболийски в V Велико народно събрание, защити правата на народа чрез ред демонстрации, и като не позволи на монарха да се чувствува всевластен в страната ни и засегна неговата гордост и необуздана надменност. Исторически са предупрежденията му към всички и с една чудна последователност събитията се развиха точно така, както той ги предчувствуваше и предсказваше. Когато стана нужда при пререкание с тогавашния народняшки министър Т. Тодоров да се изкаже по-ясно и открито, Ал. Стамболийски се провикна: „Никаква опасност няма да съставя, никакво сътресение няма да се докара на България, ако отхвърлим новата незаконна титла (на монарха), ако той не се помири с тая титла, ние имаме престолонаследник... и ако и той не ще, тогава ще извикаме по необходимост „Да живее републиката". И тогава Европа ще има на запад една малка република, на изток ще има друга и в средата голямата република Франция. Нататък върви светът, не си кривете душата, и България там ще върви". Така се провикваше Ал. Стамболийски в лицето на петото Велико народно събрание и изказваше пред очите на света дълбокото разбиране на селячеството за формата на нашето държавно устройство и бъдещо управление. В републиканското управление той посочи триумфа на демокрацията, към която нашият народ върви и ги предупреди, че евентуалното уза-

коняване на царската титла ще създаде по-благоприятна почва, за час по-скорошното постигане народния идеал за републиката. Въпреки това, Великото народно събрание даде титлата цар на княза, суспендира много от правата на народа и утвърди личния режим, който докара на страната ни толкова тежки и незлечими страдания и беди, причинявайки й три катастрофи.

След всичко това България беше превърната в чисто полицейска държава. Насилията над народа се увеличаваха непрестанно. Народът се видя застрашен и стягаше редовете си за предстоящата му борба. Б. З. Н. С, излезе на предна линия и достойно защити интересите на народа в борбите му с двореца и неговата камарила. Първата награда народът получи от царя през есента на 1912 година, когато беше поведен към турската граница, където даде стотици хиляди никому ненужни жертви и многомилиардни материални загуби. Втората награда му се поднесе с юнското безумие 1913 година, когато по заповед на царя започна Междусъюзническата война. Тия награди се окачиха на врата на народа и като тежки воденични камъни му натегнаха, когато в Букурещ се сключи мирния договор. Въпреки това, самовластният монарх като верен немски агент на изток не остави народа на спокойствие, за да заздравеят раните му, а още през лятото на 1915 година го поведе към нови кървави войни със съседите. Земеделският съюз, стоейки здраво на своя пост, продължи борбата против това пъклено предателско дело на немския агент, като Ал. Стамболийски в двете си срещи с царя предсказа новата катастрофа, която ни очаква, но която ще повлече и неговия трон. Нито тежките присъди на военните съдилища, нито разстрелите на хиляди и хиляди борци за народовластие можеха да възпрат народа в борбата му с личния режим. Земеделският съюз оглавяваше тая борба и даде свидни жертви, без това да отслаби пристъпите му срещу личния режим. Когато есента на 1918 година южният фронт на войските, действуващи в Македония, беше разбит, разбунтувалите се войски бързо се придвижиха към София, с единичката цел, да потърсят най-сет-

не сметка от своя безумен монарх за всички злини, които им е причинил. Пуснатите от затвора Ал. Стамболийски и Райко Даскалов, станаха вдъхновители на тия войски в борбата срещу монарха. Райко обяви републиката в Радомир, като поведе републиканската армия към София, а Стамболийски се нагърби с необходимата подготовка за нейното действително установяване, влизайки в преки преговори със сродни нам политически организации. Радомирската република беше удавена в кърви и бунтът потушен, но пред народа се откри една нова драма на тежки кървави борби, която погълна над сто хиляди измежду най-преданите патриоти на нашата страна.

Абдикацията на Фердинанд Кобургски и настаняването на престола на Борис III беше последен опит на немската династия за спасяване на трона. Земеделското управление обърка сметките на немската дипломация, която, за да отклони обявяването България за република, извърши преврата 1923 година уби водача на селските маси Александър Стамболийски и установи диктатурата на реакцията в лицето на кръволока Александър Цанков. Епохата от 1923 година до 9 септември 1944 година ще бъде една от най-черните страници на нашата най-нова история, но същевременно в нея ще се отбележат безпримерния героизъм и патриотизъм, които народът прояви с чудно себеотрицание в тия борби с личния режим и реакцията у нас до тяхното пълно унищожение и установяване на народното управление на Отечествения фронт.

Днес, когато XXVI обикновено Народно събрание предложи на народа да се произнесе на 8 септември т.г. по въпроса за държавното ни устройство, сдружените земеделци, верни на своята борба и вървейки в хармония с въжделенията на самия народ, не само че ще гласуват за републиката против монархията и Кобургската династия, но ще употребят максимум усилия да покажат на народа размера на злините, които монархията му донесе, както че оставането на монархията за в бъдеще у нас е преди всичко обида към демократичните негови схващания, атентат про-

тив правата и свободите му и опасен център на бъдещи противонародни домогвания на реставраторски настроени елементи у нас, които всеки момент биха могли да забият ножа си в неговия гръб.

Ето защо, в името на скъпите народни жертви и тежките продължаващи с десетилетия борби против личния режим, в които Б. З. Н. С. е имал винаги предно място, българските сдружени земеделци ще изпълнят своя исторически дълг и ще приобщят с радост своите усилия към усилията на останалите демократични антифашистки организации у нас, за създаването на една истинска, демократична народна република, която да гарантира социалните, трудови, културни и политически права на народа.

Г. Драгиев
М-р на благоустройството и общ. сгради

МОНАРХИЯТА И НАРОДА

Не изживял още своята радост от свободата, която братският руски народ с цената на толкова жертви му поднесе и ето, че на българския народ бе поднесена горчивата чаша на изпитанието — България бе разкъсана на части и една голяма част от южното славянство остана в пределите на султанска Турция.

Защо бе извършена тая неправда по отношение народа ни и кой имаше интереса славянството на Балканите да бъде разкъсано?

На Берлинския конгрес по споразумение между Дизраели и Бисмарк, Германия трябваше да завоюва предна позиция на Балканите в своя поход към изток и случаят предлагаше това да бъде България. Така клинът през Балканския полуостров щеше да постигне и втората си задача: да отдели Русия от достъпа й до топлото Егейско море.

За изпълнението на тая задача бе нужен един агент и тоя агент трябваше да бъде бъдещият монарх на България.

Така Берлинският конгрес донесе двойно нещастие за народа ни, разпокъса славянската маса и даде на страната ни един монархически институт, който, в изпълнение задачата си на немски агент, направи всичко възможно да държи славянска България далеч от братските ней народи и особено от Русия.

Първият монарх се оказа негоден за възложената задача и скоро бе принуден да напусне страната ни. В лицето на Кобургите, обаче, немците намериха достоен изпълнител на техните планове. Баща и син служиха предано на германизма и историята на тяхното царуване е история на национални катастрофи и жестока борба меж-

ду народ и монархия. И когато Кобургите не можаха да отделят народа от неговия естествен път на сближение и братски чувства към останалите славянски народи и особено към освободителя на България — великия руски народ, те потърсиха продажни политици, които служиха вярно на германизма. Така се дойде до оная ожесточена борба между народ и монархия, в която достойните народни синове твърде често заплащаха с главите си своята преданост към народностните идеали. За да спечелят тая борба монарсите потърсиха продажни души и ги намериха в лицето на водачите на буржуазните партии. С това, обаче, те изкопаха още по-дълбока пропаст между себе си и народа.

Свързала себе си с германизма, монархията никога не можа да спечели място в сърцето на нашия народ. Нито надутата парадност на Фердинанда, нито лицемерната демократичност на Бориса можаха да отместят народа от естественото място в семейството на славянските народи. И когато преди Първата Световна война Фердинанд намери продажници обществеици да привържат народа ни в колесницата на германизма, водачът на селска България Александър Стамболийски се изправи с целия си ръст и предупреди за катастрофата, която заплашва народа ни, а неговият най-верен другар Райко Даскалов поведе войнишките маси през Радомир към София, за да бъде сринатата монархическата институция от България и се установи република.

Това, обаче, което бащата не можа да изпълни, се пое от сина, първата задача на когото бе да свали омразното нему управление на Земеделския съюз. На 9 юни целта бе постигната: Стамболийски бе мъртав, а в лицето на Цанков Борис си бе осигурил верен агент на германизма.

Историята, обаче, сочи, че българският народ никога не се е помирявал с монархията. Той срещна с оръжие в ръка превратата от 9 юни, организира славното въстание през септември 1923 година и с кръвта на хилядите борци цементира бойния съюз на работници и селяни, който съюз на

9 септември увенча с пълен успех борбата срещу монархо-фашизма.

Монарх и народ са били винаги от двете страни на барикадата. Победата на единия е значела поражение на другия. На 8 септември народът ще нанесе последния удар срещу един институт, който е донесъл само катастрофи и нещастия.

Смърт на монархията, да живее народа!

ДИМО КАЗАСОВ
М-р на информацията и изкуствата

РЕПУБЛИКАТА И ТЪРНОВСКАТА КОНСТИТУЦИЯ

Въпросът за републиката изчерпва ли се с формалната замяна на монархическия режим с републиканския?

Ако се изчерпва, то тоя въпрос става безинтересен. Става такъв, защото вън от всяко съмнение лежи увереността, че българският народ ще се произнесе на 8 септември единодушно за републиката. Няколкото противни гласове, които биха попаднали в урните, не ще бъдат освен безпомощни вопли на агонизиращия монархизъм пред бляскавия възход на републиката.

За съжаление, има среди, които схващат тъкмо тъй ограничено и тъкмо тъй формалистично задачата на референдума за републиката и които бързат да осъдят „големия шум, който ОФ вдигал около него“ (в. „Знаме“) и които подчертават, че „републиката е вече зрял плод, който на 8.септември само щял да бъде откъснат“ (в.„Народно Земеделско знаме“).

Нищо по-погрешно от едно толкова ограничено и чисто формалистично схващане на задачите, които референдумът е повикан да разреши. Нищо по-погрешно, защото не се касае до замяната на едно наименование с друго, а се касае до вливане в една нова държавна форма на едно ново политическо и социално съдържание.

Земното кълбо е покрито с републики. Но тайна ли е, че режимът в някои от тия републики, като Испания и Португалия, съвсем не е демократичен, а в някои от конституционните монархии, като Швеция, Дания, Холандия и пр. той е по-демократичен от режима на редица други републи-

ки. Ако задачата на референдума за републиката, следователно, би се изчерпала с една промяна само на наименованието, тя би останала глуха и слепа за най-животрептящите нужди на българския живот. Които искат да ограничат в тия тесни рамки задачата на референдума, те се опитват да консервират българската действителност в кутията на Търновската конституция, за да преустановят процеса на народното развитие. И те не го крият. Те дръзновено издигат лозунга: „Търновската конституция без монарх".

Какво в същност означава тоя лозунг?

Той означава само едно: „Запазете старата, порочна същност, но скрийте голотата ѝ с една нова декорация. Запазете Търновската конституция, но скрийте пороците ѝ с драперията на републиката. Търновската конституция е една девственица, която, наистина, е изнасилвана от политическите режими и от монархизма, но тя, въпреки всичко, е запазила своята непорочност и своята чистота. Защо ще трябва да я унищожаваме?"

На тоя въпрос аз бих могъл да дам един много прост и лаконически отговор: Ще трябва да я унищожим, защото е много, твърде много остаряла.

Нека ми бъде позволено към тоя отговор да присъединя и едно мое старо, защищавано преди 14 години гледище. Защищавано устно пред търновци и софиянци и писмено в страниците на списание „Звено" със следните думи:

„Възстановяване и строго съблюдаване на Търновската конституция" — ето лозунга, който стои високо издигнат от ръцете на ония, чийто крак непрестанно са тъпкали и тъпчат тая конституция. Не очаквайте да видите тоя лозунг в нашите ръце. Той е достатъчно много осквернен от партиите, които го издигат и достатъчно рязко отречен от историческото развитие, за да може да стои на чело на една програма, която иска да тласка с решителни стъпки напред българския живот и която се стреми да го освободи от извехтели стойности и мъртви догми.

Едно половинвековно съществуване отбелязва нерадостната история на българската конституция. Половинвековно съществуване, през което в целия международен, държавен, политически, културен и стопански живот настъпиха дълбоки, чисто революционни преобразования. Вековни царства се заличиха. Традиционни системи се промениха. Изградени през последните два века, политически и стопански концепции се развенчаха. И все пак, пред факта на тая разгъната с голям размах и в широки кръгозори революция, мъничката, плаха и убога българска политическа мисъл се е вкопчила в разръфаните доспехи на българската конституция, за да спаси своята изнурена снага и своите остарели кости от потока на общочовешкото развитие. Ние не сме, ние не можем да бъдем там. Ние си даваме точна сметка за измененитe обществени форми и състояния, за новите организирани вече стопански фактори, за новия, страшно бърз темп на общественото развитие и искаме организацията на българската държава да бъде пригодена към тъй измененитe условия, за да може по-целесъобразно и по-бързо да обслужва народните нужди. И с гласа на тия догми ние викаме: **долу старите догми! Долу вкаменените форми!**

В реализираните идеи няма вече пламък. Те нито сгряват човешкия ентусиазъм, нито осветляват пътя на политическия подем, нито сочат върховете на народното развитие. Те са едно залязващо слънце, една угасваща топлина. Такава е и Търновската конституция.

Търновската конституция е изградена върху три принципа: **свобода, законност и ред.** Днес, обаче, студената, изградена върху тия принципи, чисто правова държава е престанала да бъде идол на гражданско преклонение. Днес се чувствува нуждата тя да бъде стоплена от етичните задачи на солидарността и на жертвата в защита на слабите и на неимущите. Но и това не е достатъчно. Либерализмът, който почива изцяло на принципа: „Оставете нещата да се развиват от са-

мо себе си", не може да бъде спасен от солидаризма, който се опитваше да задължи държавата да следва не само предписанията на законите, но и указанията на чувствата на доброта, състрадание и обич към нуждаещите се. Леон Буржуа, който е родоначалник на политическата доктрина на солидаризма препоръчваше тия чувства да се насаждат чрез възпитание на гражданина, на човека, изобщо, за да могат да проникнат в неговото сърце и да стимулират отношенията му към другите.

Без да отричаме нуждата от това възпитание, ние не можем да възложим на неговия бавен процес на въздействие тая задача. Процесът на възпитанието трябва да бъде засилен с въздействието на държавната принуда над онния, чиито сърца бавно се стоплят, чиито души бавно се възраждат, чиито умове бавно се просветляват. Над егоизма на крайната десница трябва да се издигне жизненото право на цялото, на нацията, да живее и да се развива под знака на обществената солидарност, на материалното благосъстояние, на социалния прогрес.

Не е Търновската конституция, която почива изцяло върху принципите на исторически изживения либерализъм, която ще може да отговори на новите усложнени и разрастнали нужди на българския живот. Новата републиканска конституция ще има не само задачата да ликвидира един архаизъм като монархизма, но и да обезпечи всичките гаранции, които народът трябва да притежава в защита не само на своите политически права и свободи, но наред с тях, и в защита на естествения стремеж към стопанско и социално равноправие. Новата конституция, следователно, за да отговори на всенародните очаквания, ще трябва да бъде изградена не само върху едностранния принцип на политическото равноправие, което беше знаме на френската революция; но тя ще трябва да бъде издигната върху триножника на политическото, социално, и стопанско равноправие на гражданина. Ето защо тя, като запази политическата свобода за

всички, не ще може да гарантира безграничната стопанска свобода на действие, пазена свято от Търновската конституция. Напротив, тя ще наложи известни ограничения на тая свобода, за да обезпечи благоденствието на народа и постави под опека личния егоизъм, на който Търновската конституция обезпечаваше неограничена свобода на проявление.

Цола Драгойчева
Главен секретар на НК на ОФ

ОТЕЧЕСТВЕНИЯ ФРОНТ И НАРОДНАТА РЕПУБЛИКА

Още от предосвобождението от петвековното робство най-способните и най-честните синове на българския народ са се борили против смяната на султана с цар, против смяната на една тирания с друга.

Левски, Ботев, Димитър Благоев, Стамболийски дадоха живота си в борбата против всякакъв вид самодържавие, султанско и царско. Бориха се против домогванията на германския империализъм и реакционната, великобългарска, шовинистическа идеология, провеждана и насаждана от Фердинанд и Борис Кобурготски. Бориха се против продаване независимостта на страната на германските империалисти и диктуваната от там външна и вътрешна политика на България.

Те посочваха опасността от системно провокираната и раздухвана вражда междунационална между българите и сърбите и другите съседни на България народи, като мобилизираха народа срещу тая опасност.

Водеха работничеството и селячеството, основните народни сили на жестока борба против шовинистическата идея за расовото „превъзходство" на българите над сърбите, против отравянето съзнанието на българския народ с идеята „Велика и обединена България". Македония да не бъде използувана като ябълка на раздора на Балканите. Да се измъкне страната ни от опеката на кайзера, а след това Хитлера и унищожат всички възможности за провеждане линия на противопоставяне България на нейната два пъти освободителка — Велика Русия.

Мъчителна и величава бе борбата на българския народ цели десетилетия против монархията и царедворската реакционна клика. Борба да се тури край на противонародните войни, които два пъти свършиха с тежки катастрофи, тежестите от които падаха върху охлузения народен гръб.

От политическа и стопанска независимост имаше нужда българския народ, а беше превърнат в колония, стопански придатък на немските империалисти.

Враговете на българския народ и държава можеха да бъдат бити по-рано. Основната причина за неуспеха се намираше в отсъствието на доверие между борческите социални слоеве и партиите в нашата страна и преди всичко, липсата на единство между комунисти и земеделци.

Така бяха пропуснати 18 години — Владайските събития и 9 юни 23 година и се допусна настъплението на фашизма. Затова не бе победоносно и септемврийското въстание, което, обаче, извърши поврат във взаимоотношенията между комунистическата и земеделската партии и всички прогресивни среди в страната, интелигенцията и армията.

От момента на обединение силите на работници, селяни, прогресивна интелигенция, патриотично войнство и онеправдани малцинства против реакцията и господството на външния и вътрешен империализъм и фашизъм, борбата пое пътя към победата.

Дадените свети жертви през тия 20 години падаха напълно уверени, че победата е близка и пълна.

Отечественият фронт, под ръководството на Г. Димитров, изграден здраво организационно през 1942 година, е наследник на великото народно въстание на 1923 година.

Като червена нишка може да се проследи в центъра на поставените задачи в борбата и тая за освобождаване на страната ни от Сакс Кобургготските монарси-самодръжци. А тяхното премахване можеше да стане само с изменението формата на управлението на страната.

Ето защо в програмата на Отечествения фронт

от 1944 година намираме всички предпоставки за премахването на монархията. Скъсване на всички политически и икономически връзки с фашистките страни и на първо място с германците. Премахване на всички противонародни закони. Ликвидация с фашисткото наследство, като се прочисти държавния апарат от фашистките елементи, да се реорганизира и прочисти армията така, че да стане истинска народна армия.

Да се даде възможност на народа сам да определи формата на управлението на страната.

За две години управление Отечественият фронт разчисти пътя на народа от основните сили на фашизма, създаде множество народополезни закони, проведе абсолютно свободни парламентарни избори и му даде народен парламент, вдъхна му още по-голяма вяра в собствените сили и подготви възможността за референдум за „народна република, против монархията".

Отечественият фронт е уверен в победата на народната република.

Народната република е въжделението на самия народ, при която властта трябва да произтича от народа и принадлежи на народа.

Народна република, при която трудът се признава за основен обществено-стопански фактор. Държавата закриля трудещите се от стопанска експлоатация и насърчава сдружаването им. Признава частната собственост и частния почин в стопанството, като придобитата чрез труд и спестовност частна собственост се особено закриля.

Всички граждани на народната република България са равни пред закона. Не се признават никакви привилегии, основани на народността. произхода, вярата и имотното състояние.

Жената е равноправна с мъжа във всички области на държавния, стопанския, частно-правния, обществения и политически живот.

Ако народната република разреши само въпроса за жената, майката и детето, както го иска програмата на Отечествения фронт, само това е достатъчно да бъде исторически оправдано нейното съществуване.

Новата народна република е желана от бой-

ния съюз на Отечествения фронт — комунисти, земеделци, социал-демократи, народен съюз „Звено", радикали и всички масови организации.

Народната република е такава на работниците, селяните, занаятчиите, народната интелигенция и другите прогресивни слоеве на народа.

„Отечественият фронт се е борил и бори за такава народна република, която да даде необходимите материални, политически, културни и морални гаранции против възвръщането назад към черното и позорно минало; такава република, която да осигури демократическото развитие на нашата страна напред и все напред; такава република, в която да няма място за тунеядци, спекуланти, грабители и потисници на народа.

В основния закон на страната, новата конституция, ще бъдат вписани всички политически, икономически, културни и социални завоевания на българския народ в дългогодишната му борба срещу чуждия гнет, монархизма, фашизма и реакцията, в същото време ще се пресечат възможностите за каквато и да е реставрация, за всяко връщане нашата страна назад и ще се направи възможно по-нататъшното обществено развитие по пътя на прогреса и общонародното благоденствие" (основателят на Отечествения фронт — Георги Димитров).

Отечественият фронт е за такава народна република, която във външната си политика ще държи за вечна дружба със СССР, нашия освободител и добри отношения с Англия, Америка, Франция и все по-голяма близост с братската федеративна Югославска република, да бъде член на голямото славянско семейство в света и всички демократични народи.

Отечественият фронт не ще се спре пред никакви законни мерки, които да гарантират вътрешното прогресивно развитие и благоприятното вътрешно положение на страната.

Всеки враг на народната република ще бъде жестоко разобличаван пред нашия и чуждите демократични народи и поставян в невъзможност да пакости.

„Да живее народната република!"

Д-р Михаил Геновски,
организационен секретар на БЗНС

МОНАРХИЯТА И РЕПУБЛИКАТА

Монархията не е най-ранната и първична форма на държавно управление. Тя възниква исторически твърде късно. Но, несъмнено тя заема най-дълъг период в исторически познатото развитие на обществено-държавния живот. Тя изниква и се утвърждава при най-ниска степен на културно развитие на човечеството, поради това на нейните представители се удава да свържат съществуването на монархическото управление с религиозните институти и състояния. И до ден днешен монархията е запазила своя „боговластен произход". В древния Египет, където монархическият институт достига твърде висока точка на своето развитие и процъфтяване, е бил насаждан религиозен култ към монархията и неговата власт: „съдбините на хората се нареждат от божествата, а фараоните и техните органи изпълняват волята на божествата". Нещо повече, и в Египет, и в Гърция, и в Рим, се създават теории, според които монархът е син на богове. Гръцката митология сочи Персей, Херкулес, Тезей, Еней, като синове на богини. Дори християнската църква, която се явява първоначало като революционно учение, насочено против властта на земните царе, по-късно отстъпва, за да стигне до проповедта на апостол Павла — „Всяка власт е дадена от бога".

Монархията преминава през много етапи на развитие. Съществуват ранни епохи в политическото развитие на човечеството, когато монархът е бил ограничен. След благополучното приключване на борбата между феодалите и краля, се стига до абсолютната монархия. Римската империя още познава отъждествяването на монарха с държавата, изразено в принципа: „Quod principi placuit legis habet vigorem". По-късно при уста-

новяване абсолютната власт на френските крале, френските законодатели усвояват същия принцип, изразен така: „Si veut le roi, si veut la loi". Абсолютната монархия, като най-висока точка в развитието на монархическото управление, се състои в това, че цялата държавна власт се намира в ръцете на едно лице и то разполага с нея неограничено и безотговорно. Теорията за държавния суверенитет на първо място се развива от френския автор Жан Боден, като обосноваване върховенството на монарха. И по-късните автори приемат, че царската власт не може да се ограничава юридически, а само нравствено и божествено: монархът не отговаря пред народа за своето управление, а само „пред своята съвест и пред Бога".

И до днешно време, когато вече съществуват тук-таме само ограничени монархии, наречени „конституционни", все още принципът за неотговорността на монарха е запазен. Той има изцяло боговластен произход. Чл. 8 от нашата конституция признава на царя правото да бъде „свещен и неприкосновен". „Свещеният характер" на личността на царя има теократически произход, докато „неприкосновеността" е свързана с неотговорността на царя.

Тъкмо тук се крият корените на идеята за премахване на монархията и установяване института за избиране държавния глава: да бъде той зависим от народа, да упражнява върховната власт от името на народа и да отговаря пред народа.

Републиканската форма на държавно управление днес е най-разпространената в света. Монархическото управление е вече рядкост. В социологията и политическите науки не се спори върху преимуществата на републиканското управление. Днес може да има само един спор: върху същината на самата република. А като практически извод от такива спорове се достига до питането: какъв да бъде института на председателството на републиката. До сега са познати две форми: еднолично и колективно председателство. В света господствува системата на едноличното

председателство, което, обаче, често наподобява формата на монархическото управление. След директориума на френската република, Швейцария създаде колективния институт на председателството. Но най-съвършена форма и практическо приложение този принцип получи в съветската конституция, където Президиумът на Върховния съвет упражнява върховните функции на държавното управление. Това, очевидно, е най-съвършената и най-демократичната форма на държавно управление. Тя за сега е усвоена още само от народната федеративна република Югославия, в новата й конституция, приета миналата година.

Не е, обаче, само принципът на колективно председателство на републиката, което предизвиква спорове. Има нещо по-важно. А то е: какво представлява конституцията на една държава, а оттам — и въпросът: каква трябва да бъде републиката. Съществуват главно две схващания. Според първото, конституцията установява пътя на бъдещото развитие на държавата, тя е нещо като програма на бъдещи обществено-исторически преобразувания. Второто схващане поддържа, че конституцията отразява едно създадено вече обществено-историческо състояние. Второто схващане е намерило блестящ израз в доклада на Сталин по създаването на сега действуващата съветска конституция, получила след това наименованието „Сталинска конституция".

Вече не може да става дума за това, дали монархията или републиката е по-добрата форма на държавно управление. Сега спорът е за същината на републиката. Защото и хитлеристка Германия беше република, нямаше монарх, но тя се оказа по-варварска форма на управление, отколкото която и да било абсолютична монархия. И Франкова Испания днес не е монархия, но тя е едно гнездо на реакцията и остатъците от фашистките сили. Днес народите искат да създадат не само републиканско управление, но то да бъде и народно. Затова и отечественофронтовското народно събрание в закона за допитването противопоставя на монархията — народната републи-

ка. И чл. 12 от този закон разкрива основните положения на народната република. Основният принцип е: „Източник на всяка власт ще бъде волята на народа, изказана чрез избори и народно допитване". Всяко отричане, ограничаване или фалшифициране на този принцип ще бъде в съответна степен накърняване на народния характер на републиката. По-нататък законът дава примерно някои от принципите, които изразяват познатата и вече проявена от 9 септември насам народна воля. Два от тях характеризират новите завоювания на народа: собствеността и труда. Правото на частната собственост не се отрича, но народната република ще дава особена закрила на кооперативната и държавната собственост и на тази лична собственост, която е придобита с труд, а не е плод на ограбване труда на другите. А трудът се сочи като източник на благоденствие, той получава закрила, той става чест и дълг на гражданина.

Нашата Търновска конституция е създадена при една историческа обстановка, която коренно се различава от днешната. Темпото на нашето развитие е било бързо. Постиженията ни са огромни. Измененията в нашия обществено-политически и културно-стопански живот са дълбоки. За времето си нашата Търновска конституция е била прогресивна. Но сега тя е вече остаряла. Сега трябва нова конституция. На времето при създаване на Търновската конституция над политическия живот на България пада сянката на царския институт в Русия. Дори прогресивният народен учител Петко Рачев Славейков, когато усмива идеята за сенат, като го нарича „дембелхане", не намира за удобно да издигне лозунга за република. Но митрополитите Натанаил и Антим издигат лозунга за абсолютна монархия. Днес сянката на царизма не пада над нашата страна. Обратното, у нас народните маси, вече просветени, политически добре школувани и преминали през кървави страдания за да установят един обществено-стопански ред, който да им създаде благоденствие, искат не само простото премахване на

монархията, а и превръщане на България в една истински народна република, а то значи: една република, в която ще бъдат дадени всички гаранции за правата и свободите на народа, в която няма да се позволи на реакционните сили наново да надигат глави, да правят опити за реставрация и да застрашават правата и свободите на народа и прогресивното развитие на България, като държава.

П. Попзлатев
политически секретар на нар. съюз „Звено“

ЛИЧНИЯТ РЕЖИМ

Няма никакво съмнение, че люлката на личния режим е монархията. Всяка монархия носи, по начало, всички възможности за еднолична власт. Това, разбира се, не значи, че републиката изключва тези възможности. И тя, когато по вътрешния си строеж се приближава до монархията, може да издигне като пръв фактор в управлението произволната власт на отделното лице.

Личният режим е основно и абсолютно изключен само в народната република. Той е, преди всичко, личен произвол, и затова няма място и условия при народната република, в която народът е единствен господар на съдбините си.

По същина, личният режим отстранява народа от управлението. Целият политически живот на страната — външен и вътрешен — преминава във властта само на едно отделно лице, което няма други принципи, освен личните си вкусове и предразположения. Затова, първата проява на едноличното властвуване е установяването на лична диктатура, която колкото и благовидна да е, отнема всяка политическа свобода на народа. И, все пак, личната диктатура е само външната страна на личния режим. Опасностите, всъщност, са в много по-голяма дълбочина: при личния режим народът остава само обект на властта, всички институти на управлението тъй се нагаждат по форма, че служат само на произволната власт на лицето властник, който, в своите увлечения, безкрупулно може да жертвува дори съществуването на държавата. И още по-опасно: при личния режим цялата политика на страната зависи най-често от темперамента на властника, който, неограничен от никаква друга власт, дава свободен простор дори на всичките си болни стремежи. Никакво мерило, никакви принципи в управлението, ос-

вен произволните вкусове и амбиции на лицето властник — това е личният режим.

Ще дръзне ли някой, при тези условия, да твърди, че личният режим колкото и блестящ външно да е той, може да разстеле условията на здрав политически живот? — Не, личният режим, дори когато той твори, убива всякаква възможност за политически прояви от страна на народа.

Типичен случай на болен и затова крайно опасен и рушителен личен режим, имахме у нас по време на монархията, особено при властуването на Кобургите. Фердинанд и Борис установиха личните си режими покрай конституционните възможности, които имаха като монарси, но в голямата степен и по причина на пагубното безволие на някои от нашите общественици. Личният режим у нас отрови нашите политически отношения, минира и разруши политическия живот на страната и преднамерено събори политическия морал на нашата общественост. Той беше не творчески, а нагъл произвол, който имаше само една определена цел — да служи на чужди политически интереси. Известен е цинизмът на Фердинанд, безсрамно изразен от самия него през есента на 1918 година: „Служих на Германия 30 години, смятам, че достойно изпълних дълга си на немски агент". Да, и Фердинанд и Борис, които не се помъчиха дори да опознаят народа си, ползуваха едноличната си власт само в служба на чужди домогвания, всякога противни на нашите интереси!

Затова личният режим у нас доведе страната ни до три национални катастрофи, последната от които заплашваше да погребе независимостта на народа ни.

Сега, когато фактически ликвидирахме с монархията и минахме към изграждането на народна република, ние изкоренихме и последната възможност за личен режим у нас. И това е най-ценната и благодатна придобивка на усилията на Отечествения фронт.

Всеки, който гледа на нещата в историческа дълбочина, далеч от тревогите на днешния ден, ще разбере, колко величаво е това дело!

Димитър Бодуров
член на НК на ОФ

РАБОТНИЧЕСКАТА СОЦИАЛДЕМОКРАТИЧЕСКА ПАРТИЯ И НАРОДНАТА РЕПУБЛИКА

Българската работническа соц.-демократическа партия набира своите кадри от работници, дребни селяни, занаятчии, дребни интелигенти, чиновници, учители или хора на умствения труд. Нейният социален състав са носителите на физическия и умствен труд. Нейната цел е да се бори за премахването на всякакво робство, било то икономическо или политическо. От тук може много ясно да се види какво е становището на партията към монархическия институт и народната република.

Монархическият институт днес в капиталистическото господство е един необходим инструмен на капитала. Чрез него капиталистическата класа държи в подчинение експлоатираните от нея трудови маси; той й служи за параван, когато националният финансов капитал ще дири да разшири своите пазари за фабричните си стоки или ще дири нови източници за суровини за своите фабрики. Той се насажда и крепи от същия този финансов капитал в останалите назад в своето икономическо развитие страни, за да може много по-лесно да извлича материални блага от техните страни. Разбира се, капиталистическата класа го захвърля в музеите щом престане да й бъде полезен и го заменя с друга форма на управление. В нас монархическият институт ни се наложи от международния капиталистически свят в мирната конференция, на която се решаваше, след Освобождението ни, каква форма на управление да ни се даде. Българският народ не беше питан и неговото желание не беше взето предвид при разрешаването на този от съдбоносно значение за него въпрос. Балканите със своята изостаналост, а най-важното, с престъпното турско владичество, бяха

една лакома плячка за международния хищник — финансовия капитал. Още повече, че той беше най-късия път към залежите на ценни минерални и петролни богатства в близкия изток. И когато бяха принудени капиталистическите държави да се помирят с освобождаването на балканските народи, те се постараха да им начертаят такива граници, които да ги държат вечно във вражда и отгоре на това им предвидиха монархическия институт. За князе, крале и царе те им изпратиха свои сто процентови оръдия, които да отстояват техните интереси. Такива бяха нашите князе, а по-късно и царе — Фердинанд и неговия син Борис. Още със стъпването си на престола, тяхната задача беше да разширят своите и без това големи права за сметка на народните права. Така княз Александър изтръгна от сервилските си съветници неограничени пълномощия, за да управлява без конституцията, в която се беше клел, че свято ще пази. Цар Фердинанд, след като насади политическия разврат у нас и личния режим, успя да наложи изменението на чл. 17 от конституцията, с което доби правото да води преговори с други държави и от свое име да сключва договори без да ги съобщава на народа.

Печалните последици от тия му разширени права понесе българският народ, който беше хвърлен в безумни войни, които ни донесоха две тежки катастрофи. Неговият наследник цар Борис го надмина в насаждането на личните режими, чрез които със закони суспендира политическите права на гражданите, унищожи свободата на събранията, словото, печата и мисълта. Българските прогресивни граждани и гражданки пълнеха затворите, пращаха се в концентрационни лагери или на заточение по островите. Политическите убийства бяха въведени като система на управление, за да се стигне върхът на престъплението, да се заплащат от държавата главите на борбите против фашисткото управление и германските нашественици по 50.000 лева. Най-тежкото престъпление на цар Борис и неговата камарила от безха-

рактерните му министри и полицейската камарила е въвличането на България във фашистката ос, обявяване война на демократическите държави Англия и Америка, преобръщане на България на плацдарм против братска Съв. Русия и нашите съседи, за което им престъпление днес бълг. народ е на подсъдимата скамейка в Париж. Извън политическия разврат царизмът насади у нас корупцията и грабежите. Всички царски лакеи от голтаци станаха в късо време милионери и притежатели на поняколко вили и апартаменти, разбира се, и дворецът не е останал чужд на бързото забогатяване, защото днес неговите имоти се изчисляват на 28 1/2 милиарда. Всичко това е едно блядо копие на злините, които монархизмът е нанесъл на нашата страна, което кара всеки честен български гражданин да викне с погнуса: „Долу монархизма!“ и всеки един може да си обясни какво ще е становището на всеки социалдемократ, който по принцип отрича всякакъв монархизъм.

Социалдемократът е за републиката и то за република, каквато е изградена в братския ни Съветски съюз. Понеже днес обективните условия у нас не са назрели за една социалистическа република, то ние ще работим за републиката, която ОФ народно правителство възвестява.

Д-р Пенчо Костурков
подпредседател на Нар. събрание

БОРБАТА НА РАДИКАЛНАТА ПАРТИЯ ПРОТИВ ЛИЧНИЯ РЕЖИМ

В зората на нашия политически живот след освобождението, българският народ имаше всички благоприятни условия да се развива по пътя на действително парламентарно управление. Изработеният от Търновското учредително събрание основен закон създаде от България една конституционно-парламентарна монархия, което ще рече, че страната трябваше да се управлява чрез парламент избран от народа. Независимо от това, демократичните и либерални идеи на нашите възрожденци бяха пуснали дълбоки корени всред народните маси, което обстоятелство обезпечаваше парламентарно управление и осъществяване на идеята за народовластие, дори в рамките на монархията.

Монархията и нейните представители се явиха, обаче, пречка в този така желан и естествен при тогавашните условия път на политическо развитие. Княз Александър направи опити да управлява с непопулярни и неползуващи се с народно доверие правителства. Но особено пагубна за правилното политическо развитие на нашата държава бе ролята на княз Фердинанд.

Със своята голяма амбиция да ръководи сам съдбините на младата българска държава, с практиката да назначава и уволнява правителства, когато намери за добре и да разтуря народните събрания, без да държи сметка за обществено мнение и народна воля, той създаде у нас тъй нареченото управление на личен режим, което бе пълно отрицание на парламентаризма.

Пълното съсредоточаване на властта в ръцете на Фердинанд и провеждане политика на цезаризъм бе улеснено от редица обществено-полити-

чески условия. На първо място — партиите и техните водачи в стремежа си за власт се поставяха лесно в услуга на държавния глава и ставаха слепи оръдия на неговата воля. За развитие на личния режим благоприятно обстоятелство бе ниския уровен на гражданско съзнание у народните маси и още слабото влияние на левите и прогресивни партии, които се бяха обявили вече решително против личния режим. По това време голямата част от избирателните маси оставаха равнодушни към антидемократичните прояви на княза. Така личният режим доби бързо развитие и се наложи в нашия живот.

При такава обществено-политическа обстановка бе повикана на живот радикалната партия. Тя се появи в нашия политически живот не само като отражение на нуждите на нашето обществено-икономическо и културно развитие за провеждане на радикални реформи от стопански и социален характер в полза на икономически слабите народни слоеве, а още и като реакция и протест на онази будна и честна интелигенция от градовете и селата, която не можеше да се помири с дръзките прояви на личния режим, на държавния глава, който нарушаваше елементарните правила за парламентарно управление.

Написали в своята програма началата за народовластието, всецяло проникнати от демократичните идеи на западна Европа, основателите на радикалната партия и нейните първи привърженици подеха открита, смела и последователна борба още в 1904 г. против личния режим и неговите крепители — управляващите политически партии. Още от основаването си, радикалната партия посочи мерки за борба против монархическото зло и предлагаше задружно действие с левите партии: социалистическите и земеделския съюз за премахване на личния режим. Чрез агитация по обществени стъгди и селски мегдани, в печат и Народно събрание, радикалските дейци остро критикуваха личния режим и проповядваха идеите на народовластието.

Паметни ще останат борбите, които първите хора на радикалната партия са водили против по-

литиката вътрешна и външна на двореца. Речите и писанията на Найчо Цанов, Тодор Влайков, Илия Георгов, Стоян Костурков, д-р Й. Фаденхехт, Коста Сидеров и други изтъкнати представители на партията, са още живи в спомените на съвременниците им от онази епоха. Те сочеха опасностите за бъдещето на страната от самовластието на Фердинанд и будеха политическото съзнание на народните маси.

Когато в 1907 година се създаде широко народно движение против компрометираното управление на стамболовистите, радикалната партия взе активно участие, редом с другите опозиционни партии, в борбата на образувания блок, който си беше поставил за цел събаряне на личния режим и установяване правителство на опозиционните партии, или на някои от тях, но с подкрепата на блока и в името на демократическа програма. Демократическата партия, която изглежда се стремеше към самостоятелна власт, тръгна по пътя на старите партии и измени на борбата, като пое властта по волята на Фердинанд. Този пробив в редовете на опозиционните прогресивни партии даде по-късно отрицателни последици.

Все по същото време 1907—1908 год. Найчо Цанов и Стоян Костурков подеха една повсеместна агитация из страната срещу Фердинанд и неговия личен режим, която раздвижи нашата общественост.

Важен момент в усилията на радикалната партия за унищожение на личния режим бе нейната дейност при изборите за Велико народно събрание в 1911 г. Тогава тя се обяви против изменението на чл. 17 от конституцията и разширяване прерогативите на държавния глава. А във Великото народно събрание при дебатите по отговора на тронното слово, Найчо Цанов произнесе силна реч, с която остро атакува домогванията на личния режим. Знаменателна ще остане в нашата политическа история и срещата на Найчо Цанов с цар Фердинанд в навечерието на намесата ни в Първата световна война, когато Н. Цанов в една остра реч предупреди Фердинанда, че тласка Бъл-

гария към нова катастрофа. Тогава в декларацията си пред Фердинанд, той нарече погрома през 1913 г., „лудо престъпление“ и открито го предупреди, че води страната към окончателен погром, ако я тласне във война против Русия.

Нов етап в борбата на партията против Кобургите настъпи след 1934 г., когато цар Борис се възползува от разтурянето на политическите партии и започна да управлява самовластно, вървейки по пътя на баща си. През тези години на ново засилване на личния режим, хората на радикалната партия продължаваха да се борят срещу диктатурата на Борис, прикрита от безлични правителства. В отговор на един апел до партийните си последователи да се борят за политическите си свободи и идеи, Стоян Костурков бе осъден на затвор и глоба. Въпреки предупрежденията на нашите общественици, че с полицейския и авторитарен режим вътре и с външната си политика в услуга на Хитлер, Борис води страната към нова катастрофа, нищо не можа да отклони монарха от този път. В едно историческо писмо от началото на 1941 г., когато се долавяше, че Борис подготвя влизането на България в оста, Стоян Костурков настояваше да приемем съветското предложение да сключиме пакт за ненамеса със Съветския съюз. Прозорливите съвети на политическите водачи не бяха чути от амбициозния цар Борис. България бе спасена от третата национална катастрофа, чрез делото на 9 септември 1944 г. Този кратък политически преглед ни сочи, че нашият обществено-политически живот през последните 40 години се е развивал под знака на остри и продължителни борби против личния режим на Кобургите, в които борби челно място е заемала радикалната партия.

Д-р Любен Герасимов
секретар на културно-просветния
отдел при НК на ОФ

ОТЕЧЕСТВЕНИЯТ ФРОНТ Е ГАРАНЦИЯ ЗА ДЕЙСТВИТЕЛНО ДЕМОКРАТИЧНА НАРОДНА РЕПУБЛИКА

За българския народ в най-близко бъдеще предстоят големи, от историческо значение събития: сключването на мир, обявяването на народна република, избиране Велико народно събрание и изработването на нова демократична конституция.

Затова ще са нужни силите на болшинството от българския народ, ще е нужно огромно напрежение на политически, морални и материални сили. И българският народ ще може да отговори на изискванията на историческия момент, понеже е сплотил силите си в Отечествения фронт, който доказа своята жизненост и способност да води българския народ, да отстоява националните интереси и да приобщи страната към новия, следвоенен демократически свят.

Другарят Георги Димитров изтъкна три големи основни резултати и фактори от Втората световна война, които влияят върху международното положение в живота на народите, а естествено, и върху българския народ, а именно:

Съветският съюз застана начело на световната демокрация, начело на народите, които бяха освободени от фашисткото иго от непобедимата Червена армия, и които се стремят да са господари в страните си. Българският народ е в първата редица на тия народи.

В много страни, и особено в тия, освободени от фашизма благодарение на непобедимата Червена армия, се извършват дълбоки демократически преобразувания, които срещат мощната подкрепа на Съветския съюз. В България, от 9 септември насам, също така настъпиха дълбоки демократически преобразувания, които продължават своето по-нататъшно развитие, гарантират на

страната прогреса и справянето с трудностите и враговете.

Установява се и все повече укрепва единството на славянските народи, начело с великия руски народ, против всички техни врагове.

Българският народ с голям ентусиазъм участвува в общославянската дружба и се радва на приятелството и подкрепата на Съветския съюз и другите славянски страни.

При тая обстановка българският народ ще направи велика историческа стъпка напред, ще премахне монархията и ще установи народна република.

Народната борба за демокрация още от освобождението е имала противомонархически характер. В последните две десетилетия тая борба беше ярко противомонархическа и противофашистка.

Един от основните лозунги на мощното народно движение, Отечествения фронт, беше още от 1942 г. премахване на монархията и установяване на република. Десетилетията тежка борба на народа против монархията и нейните крепители — политическите котерии,— са свързани с мощни народни издигания и въстания, с кървави поражения и георизъм, като най-после бе намерена оная отдавна търсена и зреещa в процеса на борбата форма за обединение силите на всички прогресивни демократически народни сили — изграден бе Отечествения фронт,—който мобилизира огромните сили на народа и така, народната борба, вървейки по законите на историческото развитие, стигна до решителния момент да завърши с коренно преобразуване в живота на българския народ, един етап от което е премахването на монархията и установяването на народна република.

Най-важен фактор и гаранция за успешното извършване на тая историческа стъпка в живота на българския народ е Отечественият фронт.

Отечественият фронт не е само коалиция на отделните партии. Той е мощно народно обединение, мощно народно антифашистко движение, с най-дълбоки и крепки корени в широките народни слоеве. И като такъв, Отечественият фронт,

провеждайки неуклонно своята програма в полза на широките трудящи се маси, все повече укрепва, все повече става основния фактор за изграждане новия щастлив живот за българския народ.

Комитетите на Отечествения фронт, в които все повече се обединяват най-честните и предани на народа прогресивни хора, обхващат в своята дейност политическия, стопанския и културен живот на народа, са опора на властта, първи помощници на правителството в провеждането на всички негови мероприятия, са едновременно непрекъснатия народен контрол върху всички действия и мероприятия на властта. Отечествения фронт и неговите комитети са основен, най-важен елемент в истински народната демокрация, която българския народ установи в своя живот.

Затова именно, Отечественият фронт, обединяващ прогресивните антифашистки дейни сили на народа, способен да мобилизира народа на труд и борба, е гаранция за изграждането на истинска народна република.

Народното единство ще бъде един от най-важните елементи в изграждането на народната република. И това народно единство, така сполучливо създадено в Отечествения фронт, трябва да бъде все повече укрепвано и развивано. Трябва да бъдат разобличавани и политически ликвидирани всички опозиционни групи и партии, които по свои реакционни егоистични интереси и чужди внушения се опитват да спънат мероприятията на Отечествения фронт и също така и установяването на народна република. Самият Отечествен фронт трябва да се очисти от лъжеотечественофронтовци, които се опитват да го разложат и да саботират дейността му.

Здрав и единен, Отечественият фронт е гаранция за народното единство, без което не може да се изгради истинска народна република.

Народната република може да бъде изградена при важното условие, че ще бъде ликвидиран едрия, спекулативно-паразитен капитал, който е враг на народната демокрация и проводник на чуждите реакционни домогвания. Засилване на кооперативния и държавен сектор и подкрепване

подчинената на общодържавните интереси частна инициатива ще бъде здравата стопанска основа на народната република. Осъществявайки програмата на Отечествения фронт, ние ще създадем и стопанската основа на народната република, ще гарантираме изграждането на истинска народна република.

Здрав и деен държавен апарат, предани държавни служители, са необходими условия за провеждане програмата на Отечествения фронт. Предприетата чистка на държавния апарат от фашистки остатъци, саботьори и лентяи е необходим оздравителен процес, като гаранция за предстоящото грандиозно строителство, което предприема Отечествения фронт. Българският народ трябва да бъде спокоен и гарантиран, когато строи своята народна република, своя нов живот.

Славянската солидарност и взаимопомощ е един от най-важните елементи, които осигуряват дълбоките демократични преобразувания в народите, освободени от фашисткото робство. Славянските демократични републики, начело със Съветския съюз, са най-важен фактор в изграждането на справедлив и траен мир.

Дружбата и взаимопомощта на славянските народи, начело с великия Съветски съюз, в която дружба българският народ искрено и завинаги се включва, е гаранция за продължаването на демократичното им преустройство и развитие след войната. За славянските републики и особено за нашата народна република, от решително значение е дружбата и помощта, която получаваме и ще получаваме от братския руски народ от Съветския съюз. Народната република България ще бъде изградена само като славянска народна република във вечна дружба с братските славянски републики и, опирайки се на мощната подкрепа на Съветския съюз. Помощта, която представителите на великия Съветски съюз — Молотов, Мануилски, Вишински и др., — оказват на България на мирната конференция, е израз на все повече укрепващата славянска солидарност и взаимопомощ.

Политиката на Отечествения фронт на вечна

дружба с братските славянски страни и на приятелство с всички демократични и свободолюбиви народи издига все повече страната ни като елемент на мира, дава гаранция, че всички демократични народи, които обичат правдата и мира, ще бъдат приятели на българския народ и неговата народна република.

От 9 септември 1944 г., в продължение само на две години, у нас се извършиха дълбоки демократични промени. Страната решително и неуклонно върви по пътя на истински народна демокрация и тая народна демокрация, която осигурява свободата, независимостта и преуспяването на нашата родина, налага нови форми на държавно устройство, налага изграждането на истинска демократична народна република.

Но както др. Георги Димитров казва: „Нашият народ иска не република въобще, а действителна народна република. Такава република, която да даде необходимите материални, политически, културни и морални гаранции против възвръщане назад към черното и позорно минало; такава народна република, която да осигури демократическото развитие на нашата страна напред и все напред; такава народна република, в която няма да има място за хищнически, спекулантски, паразитен капитал; в която няма да има място за тунеядци, за спекуланти, за грабители и потисници на народа. Българският народ иска такава народна република, която ще затвърди окончателно положението, че у нас трудът ще бъде решаващ обществено-стопански фактор; че земята ще принадлежи на ония, които я обработват; че всички подземни и надземни природни богатства ще бъдат общонародно достояние; че жената ще има същите права като мъжа, а младежта — широк простор за развитие и обществена деятелност. Трудящият се наш народ иска такава народна република, в която ще бъде осъществен принципът: който е способен да работи, а не иска да работи, не желае да упражнява обществено-полезен труд, той и не трябва да яде, не трябва

да се ползува от народните материални, културни и духовни блага".

Може да се прибави, че българският народ иска републиката на великия народен син, борец срещу фашизма, ръководител и учител на народа, др. Георги Димитров. Републиката на тия, които по зова на др. Димитров се биха и мряха, на тия, които сега го следват.

Народна република, в която трудът ще бъде решаващ фактор, в която новият свободен и щастлив живот ще бъде изграден от трудящите се и ще бъде за трудящите се.

Тоя свободен и щастлив живот и тая република иска българският народ, за които се бори и падна Левски, за които загинаха Бенковски и Ботев.

Новият живот, за който загинаха скъпите другари и другарки от партизанските отреди. Република на партизанката, която бе заловена от палачите в Чепинската котловина, и която, след като палачите й извадиха едното око, извиква: „Можете да извадите и другото, палачи", защото и без очи виждаше възхода на своята родина и народната република.

Новата народна република ще бъде такава на майките, които с цветя и благословия изпратиха синовете си в Отечествената война, ще бъде република на оная майка от Врачанско, която изгони от дома си сина, дезертьор от фронта.

Нови хора градят народната република и тя ще бъде тяхна република.

Републиката на трудовите герои: текстилките — Маруся Тодорова и Сава Михайлов от Варна, които работят вече на 16 стана, на миньора от Перник Стоян Костадинов, който увеличи производството с 323%, на жетваря Стоян Пенчев Митев от с. Извор, Г. Оряховско, който ожъвна 3 дек. 350 кв. м. и върза 240 снопа за 1 ден.

Новата република ще бъде на свободната жена и девойка, на Цола Драгойчева и хилядите жени след нея, на новите интелектуалци, борци против фашизма и творци — на художника Ангелушев и писателя Караславов, на артиста П. Дими-

тров и музиканта Пипков, на новата наука на професор Емануилов, на новия учител Драмалиев, на новата армия на Владимир Стойчев, Лекарски и Благой Иванов.

Нова, щастлива страна ще бъде народната република България.

Гаранция за това е могъщия и непоклатим Отечествен фронт.

Вълко Червенков
секретар на ЦК на РП (к)

НАРОДЪТ — САМ ГОСПОДАР НА СВОИТЕ СЪДБИНИ

В нашата страна сега почти няма такива, които биха се решили да излязат открито пред народа и да заявят, че те са за монархията. Много и тежки са престъпленията на монархизма и фашизма, пресни са те в паметта на народа, за да излязат реакционерите и монархистите и публично да се обявят за поддръжници на толкова омразната за народа сила като монархизма и фашизма.

Тъкмо за това сега монархистите и реакционерите у нас се мъчат да спасяват монархията и реакцията, като се изобразяват за „републиканци".

Но когато сега на осми септември по зова на Отечествения фронт нашият народ единодушно ще произнесе — в това не може да има никакво съмнение — **смъртна** присъда над монархията, ще гласува като един човек за нейната веднаж за винаги ликвидация, за да бъде отворен пътя на народната република, ние трябва да подчертаем, че този единодушен народен вот ще означава, преди всичко, ярко изразената воля **за час по-скорошната ликвидация на едрия спекулативен, паразитен капитал — тая икономическа основа на монархизма и фашизма.**

Когато един след друг господата от лагера на така наречените „демократи", от лагера на Никола Петков и Коста Лулчев бързат да ни се представят за „републиканци", ние трябва да кажем: малко е да кажем, че сме за република. Има република и република. И хитлеристка Германия беше република. И днешна Франкистка Испания още не е република. Събаряйки омразния и потънал до гуша в престъпления монархизъм, нашият народ иска да знае, **каква** ще бъде по своето политическо, социално и стопанско съдържание новата

държавна форма на управление, в **какво** отношение тя ще бъде сериозна стъпка напред по сравнение с онази демокрация, която ние знаем отпреди войната. Всички народи в света, в това число и нашият, след Втората световна война, **не желаят да живеят по старому.** Те не желаят повече да бъдат жертва и плячка на големите хищнически обединения, картели, тръстове, концерни, частни монополи — тия гнезда на подпалвачите на войни, на фашизма и реакцията: **народите искат да държат управлението на страните си под свой непосредствен контрол, да утвърдяват своя народен суверенитет.** Затова те не могат да се удовлетворят със старата довоенна демокрация, демокрация само на думи, демокрация, в края на краищата, за големите финансови тузове, демокрация, като ваймарската или като пастуховската и мушановската у нас, която съдействува за пораждането на фашизма, за въвличането на народите в грабителски войни. Подобна демокрация крие в себе си всички елементи за реставрация на проклетото минало, преди всичко, затова че тя не посяга върху властта на едрия монополистически и паразитен капитал, а го оставя да държи в ръцете си всички нишки на управлението. Именно защото се борят да върнат миналото, да възстановят властта на едрия хищнически капитал, господа Н. Мушанов, Ал. Гиргинов, Н. Петков и Коста Лулчев с такава стръв препоръчват старата демокрация, демокрацията на Търновската конституция, по която и цар Фердинанд и цар Борис и благословените от тях Ал. Малинов, Н. Мушанов, Кр. Пастухов и др. управляваха България.

Нямайки смелост да се обявят открито за оплютата и презряна от народа монархия, господа опозиционерите вдигат на щит Търновската конституция, като прикритие на техните истински монархически намерения.

Действително, достатъчно е представителите на реакцията да бъдат заставени да се изкажат пред народа по големите въпроси на новото държавно, обществено и стопанско устройство, за да лъсне тяхната истинска физиономия.

Ни повече, ни по-малко, те предлагат на нашия народ, взел в резултат на деветосептемврийското освободително дело съдбините на страната в свои ръце, утвърждаващ в лицето на Отечествения фронт и неговата власт своя суверенитет, осъществяващ политиката на ликвидация и в икономиката на страната на едрия хищнически капитал, да се възвърне към Търновската конституция, която е една монархическа конституция и формално предвидените куци свободи на която с нищо не са гарантирани!

За кого, наистина, имат нашия народ господа опозиционорите, за да му предлагат да се откаже от историческите си завоевания на 9 септември 1944 г. и от 9 септември до сега?

Но нашият народ иска истинска, а не лъжлива демокрация. Той иска **гарантирани** от Конституцията, от народно-демократичния режим права и свобода. Той иска не демокрация, която ражда фашизма, а демокрация, която му открива всички възможности за всестранен напредък. Нашият народ иска да бъде сам господар на съдбините си, сам да избира своите управителни органи и веднаж за винаги да се избави от опасността отново да го яхнат големите експлоататори и хищници, агенти на чужди империалисти. Главната характерна черта на новата, отечественофронтовска демокрация е **действителното народовластие**, народният суверенитет. Нашият народ иска демократизъм не само в политическите и държавни форми и институти, но и в обществения и в стопанския живот. Нашите работници, селяни, занаятчии, народни интелигенти искат да имат **осигурено и гарантирано** правото на участие в управлението на държавата. Но заедно с това те искат да имат **осигурено** и **гарантирано** правото на труд, на отдих, на образование. Те искат, както казва другарят **Г. Димитров**, да имат такава демокрация, при която „няма да има място за хищнически, спекулантски, паразитен капитал; в която няма да има място за тунеядци, за спекуланти, за грабители и потисници на народа; в която трудът ще бъде решаващ обществено-стопански фактор; земята ще

принадлежи на тия, които я обработват; всички подземни и надземни природни богатства ще бъдат общонародно благо; жената ще има същите права, каквито и мъжа, а младежта — широк простор за развитие и обществена дейност. Трудещият се наш народ, казва др. **Георги Димитров,** иска такава народна република, в която ще бъде осъществен принципът: който е способен да работи, а не иска да работи, не желае да упражнява обществено-полезен труд, той не трябва да яде, не трябва да се ползува от народните материални, културни и духовни блага".

Към изграждането на такава народна република нашият народ върви от 9 септември 1944 година насам. Всички мероприятия на отечественофронтовската власт са насочени към тази цел. Достатъчно е да припомним по-главните от тях, за да видим, колко далеч напред е отишъл нашият народ по сравнение с онова, което съдържа Търновската конституция. Отечественофронтовската власт не се ограничи само да възстанови свободите и правдините, предвидени от Търновската конституция и погазени от монархизма и от тия, които сега така много лицемерно плачат за тая конституция, но даде такива широки правдини и свободи на народа и неговите организации, каквито никоя власт до сега не е могла и да мечтае да даде. И за да бъдат тези свободи и правдини за народа не на думи, а на дело, гарантирани, отечественофронтовската власт тутакси забрани и разтури **всички** фашистки противонародни организации, сурово наказа виновниците за въвличането на България във войната на страната Германия, предаде в ръцете на народа всички материални възможности за осъществяването и развитието на завоюваните свободи и правдини. Отечественофронтовската власт продължава да чисти държавния апарат, администрацията от зловредните и саботьорски елементи и няма да спре, докато не го очисти до край. Отечественофронтовската власт, в лицето на Народното събрание, прие ред закони, като закона за конфискация на незаконно придобитите богатства, като закона за трудовата по-

землена собственост, законите в защита на труда, закона за пенсиите на селяните и селянките, законите в полза на развитието на кооперативното движение и на обществения, държавния сектор на стопанството, приложението на които все повече трябва да укрепва и ще укрепва демократическия режим у нас, народния суверенитет, с други думи казано — положението на нашия народ като господар на своите съдбини. А това значи: **никога повече власт на едрия паразитен капитал, на финансовите тузове! Премахване на този хищнически капитал и от икономиката на страната, за да не може никога повече да се възражда фашизма!** Народната република — това ще бъде властта на съюзилите се в Отечествения фронт работници, селяни, занаятчии и народна интелигенция. Само тази власт е способна да гарантира на нашия народ мир и действителна дружба с народите, на първо място с великия наш освободител руския народ, с народите на нова Югославия и другите славянски народи.

Нашият народ иска такава република, която да бъде свободна от всякакви институти, които могат да служат като опора на реакционни антинародни сили. Не е ли ясно като бял ден, че Търновската конституция изглежда като жалка дрипа пред лицето на дълбоките политически, социални и стопански преобразувания, извършени в полза на народа в резултата на деветосептемврийското народно антифашистко въстание? Но, освен това, Търновската конституция дава **всички** възможности за реставрация на фашисткото минало, както даде възможност за личния режим на Фердинанд, за деветоюнския преврат, за фашистката диктатура у нас.

„Нова България се нуждае не от закърпено, — казва др. **Г. Димитров** — а от ново и здраво държавно облекло".

Народната република ще бъде парламентарна. Но ние решително отхвърляме гнилия парламентаризъм на Търновската конституция, според която парламентът е само една кукла, а не пълнокръвен и пълновластен институт. Народната републи-

ка ще бъде парламентарна република, но такава парламентарна република, при която и президентът на републиката и правителството и народните представители ще бъдат **отговорни** пред парламента, т. е. народна република, която утвърждава народния суверенитет, народовластието.

Ето каква република иска нашият народ и за каква република той ще гласува на 8 септември т. г.

Христо Стойков
генерал-лейтенант

МОНАРХИЯТА И ВОЙСКАТА

Поставянето на въпроса за формата на държавното управление у нас е напълно естествено след 9. септември 1944 година. Щом като народът ще трябва да вземе съдбата на страната в свои ръце, първото нещо, което се налага, е да се осигури тази съдба от произвола на монарха, който и да бъде той. Защото с управлението на монархията са свързани най-тежките моменти от нашата история. Монархията извърши истинско предателство по отношение на народните интереси. В продължение на шестдесет години тя бе в услуга на една чужда агресия и преследваше чужди за нашия народ цели.

Относно резултата от допитването на 8. септември т. г. никой не трябва да се съмнява. Нашият народ е дал достатъчно доказателство за своите републикански убеждения. Много преди освобождението, чрез своите духовни водачи, той заяви какъв начин на управление предпочита. Няма революционер от онова време, който да не е проявил своята привързаност към народната република и Балканската федерация. А създателят на практическото национал-революционно движение, ненадминатия апостол на масовата революция В. Левски е предвиждал дори смъртно наказание за онния, които биха си позволили да работят или да агитират в полза на някой монарх.

Въпросът за републиканската форма на управление изниква и по време на учредителното събрание в Търново. Народните представители дълго време са се спъвали в своята работа от задължението да се справят с решението на Берлинския конгрес. А Берлинският конгрес бе постановил, че младата българска държава ще бъде монархия и че на чело на тази монархия ще стои човек от неславянско произхождение. Ето де тряб-

ва да търсим първопричината за нещастията, които дълго време гнетиха бъдещето на нашия народ и които му костуваха неимоверни усилия и жертви, докато се доберe до днешното положение на истинска независимост и пълна вътрешна свобода.

Пораженията във всички области на нашия държавен живот, дело на монархията, са грамадни. Но особено чувствителни са те във живота на войската. Монархията правилно схвана, че нейните корени всред широките народни слоеве не могат да бъдат дълбоки. Тя трябваше да потърси другаде опора за своите престъпни попълзновения. И ги намери в лицето на войската.

Не че българският офицер произлизаше от някакво съсловие, което да го свързва по интереси с установената противонародна форма на управление. Офицерският корпус се е попълвал през всичкото време на съществуването на нашата войска с народни синове, излезли из средата на средните и бедни съществувания у нас. Офицерът и войнишката маса имаха общ произход и обща съдба. Без външно вмешателство те не можеха да бъдат противопоставяни един на друг. Народ и войска, имаше всички предпоставки за това, трябваше да вървят ръка за ръка. Но това не стана по вина на двореца, който се боеше от вътрешното единство в страната. „Разделяй и владей“ беше неговото основно правило при управлението на войската.

Особено след идването на кобургската династия пропастта между народ и войска се задълба. Като се възползува от чл. 11 на Търновската конституция, който постановяваше, че царят е глава на войската в мирно и военно време, Фердинанд направи възможното да откъсне офицерския корпус от средата, към която по произход и интереси принадлежеше. Главното му средство беше благоволението и протекцията.

В това отношение той проявяваше упорита настойчивост и безогледна брутalност. С особено старание търсеше и успяваше да намери слабите по своя характер представители на войската, ко-

ито бързо издигаше по стълбата на военната йерархия, за да може да разколебае и корумпира по-характерните. До висшите постове на войската можеше да се дойде само през задната врата на двореца. Трябваше да се мине през унижението и да се дават гаранции за привързаност към личността на монарха. А когато срещаше противодействие от страна на някои издигнати и с достойнство офицери, той ставаше безогледен. Ирония-та, явното пренебрежение, гонене из провинцията, и най-после уволнението бяха обикновената съдба на способните и издигнати офицери. Ако се проследи държането на Фердинанд към висшите представители на нашата войска от онова време, ще се открие размера на пренебрежението, което той хранеше изобщо към българския народ. Той не обичаше своите поданици; той се гнусеше от тях, защото ги намираше за прости и глупави.

Цар Борис надмина своя баща в амбициите си. Първият имаше прекалена вяра в себе си и това му даваше кураж понякога да бъде снизходителен към независимите схващания на някои от генералите си. Това проличава и от тогавашния печат. Допускаха се статии, които подхвърлят на критика делата на монарха. При цар Борис положението коренно се измени. Прикрит и отмъстителен, подозрителен и злопаметен, той не допускаше и най-малката възможност на когото и да било да се усъмни в полезността на монархическото управление. Той отиваше толкова далече в това отношение, че защищаваше с жар всяка монархия, където и да се намираше тя. На един доклад във Военната академия върху гръцката катастрофа в Мала-Азия през 1922 година (сражението при р. Сакария), той наруга докладчика, само защото беше казал, че тази катастрофа е дело на гръцкия крал и че последния заслужено е бил изгонен от страната.

Цар Борис нескрито определяше така условията, на които трябва да отговарят офицерите от българската войска: „не искам способни, а послушни офицери". Послушанието и предаността към короната бяха единствените качества, които трябваше да притежават нашите офицери. За да

се добие тази преданост, прибягна се към изкълчване на възпитанието във войската и училищата. Царят беше „господар и върховен вожд" на войската. От негово име се вършеше всичко. Не можеше да се даде и най-елементарното нареждане, без да се свърже то с личността на монарха. Единственото военно училище трябваше да носи неговото име. В това училище се допускаха само младежи, които са минали през редовете на разните фашистки и патриотарски сдружения. Осем пъти на ден се четеше молитва за здравето и благоденствието на царя. Създадена бе и кадетска гимназия, в която постъпваха неоформени деца, за да се създаде от тях каста с еничерски дух. Когато и това не помагаше, прибягваше се вече до непрекъснат нравствен тормоз и физически изтезания, за да се убие и последната надежда в упоритите и твърди представители на войската и верни синове на народа. Полицейщината взе грамадни форми. Създаден бе специален закон за доносничество. Прибягваше се и до шантажи, които целяха да изложат обществено неприятните на монарха лица. Така се дойде до Сарийската воденица, до нагласените процеси, които вкараха в затвора значително число военнослужащи.

Изобщо, войската бе подхвърлена на небивало насилие по време на царските управления. На нея не се даваше възможност да се отдаде на мирен труд за своето военнотехническо усъвършенствуване. Тя трябваше да се превърне в преторианска сила, която да крепи царя и неговити сателити. От редовете на запасните офицери и войнишката маса бяха отстранени всички, които можеха да имат свое мнение по управлението на страната. А когато и това не помогна, отиде се до открита война между народ и войска, с което се целеше между другото да се изолира войската от влиянието на широките народни слоеве. Най-тежкото престъпление, което можеше да извърши един монарх като изкопае пропаст между войска и народ, бе направено от Бориса. И той се гордееше с това свое дело.

Ето причините, които създават по-особен интерес всред войската по отношение на настоящия

референдум. В мнозинството си българският офицер разбра грешката на своя отречен „господар". То има съзнанието, че е било оръдие на една престъпна по своите замисли политика. То разбира, че това положение не бива да продължава. На промяната във формата на държавното управление то гледа с надежда за по-добро бъдеще за народ и войска. Никой във войската не иска да бъде слуга на когото и да било и затова никой не иска да се запази стария начин на командуване и ръководство. Монархията ще трябва да си отиде като остаряла и отдавна отречена архаичност. А републиката ще даде възможност за проявление от страна на способното и годното за работа във войската. Републиката ще гарантира честта и достойнството на офицера и подофицера. Няма да има унижения и тормоз. Разкриват се светли перспективи за работа и успехи.

Найден Николов
пълномощен министър в Москва

ЛИЧНИЯТ РЕЖИМ И КОНСТИТУЦИЯТА

Скоро монархията в България ще бъде само исторически спомен. Монархическата форма на управление беше наложена на българския народ от берлинския конгрес, въпреки ясно изразеното му мнение освободена България да бъде република. Най-напредничавата част на българския народ, която взе живо участие в освободителната борба, беше решително за народната република. Левски и Ботев, които дадоха живота си в борбата за свободата на България, бяха убедени републиканци и никаква друга форма на управление не признаваха освен: **„чистата и свята народна република“.** Ако не съществуваше решението на Берлинския конгрес, болшинството народни представители в учредителното народно събрание щяха да гласуват за републиканско управление. Републиканските и демократични настроения от доосвободителната епоха с благосклонното отношение на прогресивните представители на руската окупационна власт се отразиха в приетата Конституция. В нея конституционните права и привилегии на монарха бяха значително ограничени.

Първият представител на монархизма в България — Александър Батемберг — се почувствува крайно стеснен от Конституцията и не се забави най-безцеремонно да я суспендира. Но скоро след това той почувствува недоволството и противодействието на болшинството от българския народ и се принуди, колкото и неохотно, да я възстанови.

Вторият представител на монархизма в България, съобразявайки се с неуспеха на своя предшественик, прибягна към конституционните форми за отменение на ограничителните постановления на Конституцията. Със съдействието на всесилния тогава диктатор Ст. Стамболов в 1893 го-

дина се свика Великото народно събрание, което одобри предложените му изменения на Конституцията.

Всички изменения на Конституцията от 15 май 1893 година са насочени в посока да укрепят монархията. Това се вижда от текстовете, които засягат измененията и новото съдържание на тези конституционни постановления.

В своите изявления при разискванията на конституционните изменения Ст. Стамболов ги характеризира така: „С проектираното изменение (чл. 38) ние искаме да турим вън от всяка зависимост положението на българския княз... Изменението на чл. 38 има за цел да тури вън от всяка зависимост българския престол". Тези изявления обясняват защо се правят конституционните промени. Тъкмо затова напредничавите български обществеици са се обявили против тях. В гр. Шумен се свиква митинг, на който е говорил и Дим. Благоев (Дядото), а в много други градове са направени опити за подобни митинги. Тези изменения, особено това на чл. 38, имаха предвид укрепване династията на Фердинанд Кобурготски и да я оградят от опасността за нея от Русия.

С изменението на Конституцията от 15 май 1893 година Фердинанд стъпи здраво на гърба на българския народ и неговата династия заигра юдинско хоро в нашата страна. В продължение на двадесет години Фердинанд успя да раздроби на малки групи бившата либерална партия, които започнаха котерийна борба помежду си. Всяка от тези котерии се стараеше да спечели благоволението на германския коронован агент и той доби неограничени възможности да властвува. Установеният от Фердинанд политически режим получи името „личен режим", който продължи до края на царуването на Фердинанд. Всесилен във вътрешното управление, Фердинанд използува рабската сервилност на демократическата партия да подготви ново изменение на Конституцията за разширение правата на монарха. Със съдействието на либералите от трите фракции, демократите, народняците, цанковистите, през 1911 година се направи втора ревизия на Конституцията, с която кон-

ституционно се даде на Фердинанда право да разпорежда най-широко със съдбините на България. Между другите изменения, които задоволиха властническата амбиция на Фердинанда и му обезпечиха царско достойнство, направи се изменение и на чл. 17 от Конституцията. Старият член 17 гласеше:

„Князът е представител на княжеството във всичките му сношения с иностранните държави. От негово име и с **пълномощие** от Народното събрание се свързват с правителствата на съседните страни особени сговори за работи по управлението на княжеството, за които се иска участието и съдействието на тия правителства". В този текст беше подчертано демократичното начало — **договорите да се сключват по пълномощие на Народното събрание,** което спъваше свободата на монарха. Той наложи да се унищожи това начало, като в новия текст на чл. 17 се прокара монархическия принцип: „От негово име (на царя) правителството преговаря и сключва с другите държави всички договори, **които се утвърждават от царя".** Това изменение на Конституцията, което в угода на Фердинанда проведоха всички буржуазни котерии, беше правната основа за сключване на договорите, които тикнаха България във войните и последвалите я катастрофи.

Укрепването на монархията с проведените изменения на Конституцията на 15 май 1893 година и на 11 юли 1911 година беше значително разклатено от народните катастрофи в 1913 и 1918 години, но наследникът на Фердинанда — Борис — успя с кървавия преврат на 9 юни 1923 година да повали демократичното земеделско правителство на Стамболийски и да потопи в потоци кръв народното септемврийско въстание.

От 9 юни 1923 година и особено 19 май 1934 година, респективно 21 април 1935 година фактически, не с формални изменения, Конституцията беше напълно суспендирана и цар Борис управлява без тази декорация. От 21 април 1935 година до смъртта си той беше самовластен разпоредител в нашата страна и още по-здраво формално и фактически обвърза България с хитлеристка

Германия и фашистка Италия. В своето увлечение да служи като верен агент на германския империализъм, монархизмът едва не погуби нашата страна. Но българският народ, след тежка борба, успя да повали заедно с фашизма и монархията, която загива под тежестта на своите престъпления. Монархизмът у нас си отива безвъзвратно На 8 септември т. г. българският народ формално ще го изпрати в архивите на историята, заедно с печалния спомен за неговите злодеяния.

Александър Папанчев
председател на Върх. кас. съд

„ПРЕСТЪПНОТО БЕЗУМИЕ“

На 16 юни 1913 година против народните и държавни интереси на България бе извършено едно голямо престъпление. Автор на това престъпление бе основателя на днешната ни династия цар Фердинанд. То бе наречено от тогавашния министър-председател на България Ив. Ев. Гешев „престъпно безумие“, но това име далеч не е достатъчно да изрази ония големи, неизмерими и в някои отношения за винаги непоправими вреди, които то нанесе на България и българския народ.

Това престъпление бе обявяването от цар Фердинанд на 16 юни 1913 година война на дотогавашните ни съюзници в Балканския съюз — Сърбия и Гърция.

В началото на 1912 година между България, Сърбия, Гърция и Черна Гора бе сключен балканския съюз, който още същата година, месец септември, обяви война на Турция за освобождението на Македония и Одринско. След поражението на нейните военни сили на македонския военен театър, и след като България сама със собствени сили разгроми главните военни сили на Турция на тракийския военен театър, на 17 май 1913 година бе подписан Лондонския договор за мир, който ликвидира войната между Балканския съюз и Турция. С подписването на тоя договор, който начерта за граница между България и Турция линията Мидия-Енос, оставаше да се извърши между съюзниците и дележа на Македония, на базата на който дележ бе сключен Балканския съюз. Според сключените между съюзниците договори, възникналите между България и Сърбия спорове следваше да се разрешат чрез арбитраж от Русия, а тия между България и Гърция чрез непосредствени преговори. Цар Фердинанд, обаче, не по-

иска да дочака арбитражното решение на Русия и пренебрегна няколкократно направеното предложение от гръцкия министър-председател Венизелос, България да получи освен Източна и Западна Тракия, още и Беломорието с градовете Ксанти, Драма, Серес и Кавала и островите Тасос и Самотраки, както и окупираните от Гърция градове: Воден, Костур, Лерин и цялата Югозападна Македония, та дори и една търговска зона в пристанището на Солун, срещу отстъпването тоя град на Гърция. За отстъпването, обаче, Солун на Гърция или за някакво друго разрешение на въпроса за Солун, Фердинанд не искаше и да чуе. След като плановете му да влезе в Цариград с блясъка на някогашните византийски императори и там в църквата Св. София да се короняса за император на бленуващата от него Източна империя пропаднаха, той обърна погледите си на запад към Солун. Неуспехът си на изток той поиска да компенсира на запад с голямото Солунско пристанище. Заедно с глашатаите на великобългарския шовинизъм той заявяваше, че България не може да живее без Солун. И не само заявяваше това, но и заплашваше с война. Пред това заплашително държание на България, Сърбия и Гърция, армиите на които отдавна бяха приключили операциите на второстепенния македонски военен театър и си бяха отпочинали и заели силно укрепени позиции, сключиха отбранителен съюз против едно евентуално нападение от България.

Въпреки всичко това, въпреки, че целият свят знаеше, че голямата турска армия не беше демобилизирана, а стоеше разположена в околностите на Сан-Стефано пред съвършено оголената ни юго-източна граница, въпреки заявяването на Гърция, че тя ще води война за запазване от нея Солун, въпреки и предупрежденията на Румъния, че тя не би стояла неутрална при една междусъюзническа война, безумният и авантюристичен Фердинанд, без знанието на Народното събрание, без съгласието на правителството, а в разбирателство само с висшите си военачалници, които поставяха неговата лична воля по-горе от всичко и, за които изправеният пред държавния съд бивш вое-

нен министър генерал Мих. Савов бе казал, че макар България да е конституционна монархия, те считали военното ведомство за абсолютна монархия под пълната и неограничена власт и разпоредби на цар Фердинанд, на 16 юни 1913 година даде на тия свои военачалници фаталната заповед да нападнат Сърбия и Гърция и тури край на Балканския съюз.

Започналата се Междусъюзническа война се завърши скоро с позорния за България Букурещки мир, по силата на който България загуби източна Тракия с градовете Одрин и Лозенград, която трябваше да повърне на Турция, Беломорието с градовете Ксанти, Драма, Серес и Кавала, които заедно с Югозападна Македония и Солун взе Гърция, целите спорна и безспорна според договорите между България и Сърбия зони от Македония, които останаха на Сърбия и най-сетне бе принудена да отстъпи и Добруджа с градовете Силистра, Тутракан, Добрич, Балчик и Каварна на Румъния. Букурещкият договор извърши една истинска ампутация на живото тяло на България. Българския народ претърпя една истинска национална трагедия, а българската държава една най-неочаквана и най-тежка държавна катастрофа.

Кой е виновника за тая българска национална трагедия и тежка държавна катастрофа? — Големият виновник е цар Фердинанд, основателя на днешната ни царска династия.

Този внук по майка на френския крал Луи Филип, когото свали заради неговото противонародно управление френската революция от 1848 година и син на германски княз-теократ не можеше да се задоволи със скромната роля да бъде държавен глава на един скромен и трудолюбив селски народ, а още от първия ден на идването си в България възмечта да основе една Източна империя на Балканския полуостров. За тия свои безмерни и болни амбиции, той не веднаж е казвал на вуйчо си дук д'Омал, по-възрастен брат на майка му Клементина, че ще бъдат задоволени само тогава, когато се короняса в църквата Св. София в Цариград като източен император. В тия две

думи, едната от които означава най-висшия сан на царското достойнство, а другата дава идея за грамадна териториална обширност и напомня някогашните римски империи, се заключава истинската програма на неговата политика, на цялото негово царуване. Тая негова политика сложи върху плещите на българския народ непосилните за него, органически противните му и фантастически задачи за владичество и хегемония на Балканите. На тая политика се дължи и „престъпното безумие", което цар Фердинанд извърши на 16 юни 1913 година, както и всички други негови престъпни безумия и техния неизбежен резултат — редицата катастрофи, които претърпяхме в миналото и които едва не потубиха България.

Борис Лозанов
главен прокурор при Върх. кас. съд

МОНАРХИЯТА И ПОЛИТИЧЕСКИТЕ УБИЙСТВА

Някои плачат сега за Търновската конституция, която изживява последните дни на своя 68 годишен живот. Този живот не беше много дълъг, но той беше достатъчен, за да се види, че монархията у нас е противонароден и пакостен институт. Още преди освобождението ни от турско робство нашите народни дейци и революционери бяха за република против монархията. Но и след освобождението онния обществеици у нас, които имаха връзки с народа, бяха срещу монархията. Срещу монархията, за републиката, бяха Димитър Благоев, Янко Сакъзов, Найчо Цанов, Александър Стамболийски, Яни Сандански, Димо Хаджи Димов и всички, които стоеха близо до народа. Кой повече, кой по-малко те всички бяха противници на монарха. Но последният не водеше само идейна борба срещу такива народни синове, а ги отстраняваше чрез всякакви средства.

На доказаната среща в зоологическата градина в София през пролетта на 1923 година, монарха изслушва доклада на тогавашния полковник Иван Вълков, а при деветоюнския преврат станал и военен министър, относно влиянието на Александър Стамболийски върху армията. Не само изслушва, но се и съгласява последният да бъде унищожен, което бе извършено по-късно на 14 юни същата година в село Славовица. За да се увери лично и предварително в пълната възможност за изпълнението на престъпното споразумение по убийството на Александър Стамболийски, монарха непосредствено проверява на 7 юни 1923 година в село Славовица местопребиваването на жертвата. А след убийството той поръчва на не-

посредствените извършители на убийството да му поднесат главата на народния водач, та да отстрани по този начин каквото и да е съмнение в извършеното дело. За такова деяние българските граждани се наказват със смърт по член 247, алинея втора, във връзка с чл. 51, пункт 2 от Наказателния закон, а член 8 от Търновската конституция обявява монарха за свещен и неприкосновен.

Когато обезглавения Александър Стамболийски пусна из ръцете си борческото знаме на българските селяни, това знаме бе подхванато от неговия най-добър ученик Петко Д. Петков, който една година по-късно бе прострелян на улицата, която минава край софийския дворец на царя. Убиеца на Петко Петков бе заловен и осъден на затвор, но поради разпореждания на монарха този убиец прекарваше в затвора малка част от времето си, а повече ходеше свободно вън от затвора. Защо беше нужна тая благосклонност на монарха към убиеца на младия водач на селския народ в България?

През ноември 1923 година чуждите вестници писаха, че в **„страната на камата"** падна убит най-културния българин.

Така през 1923 година България бе наричана „страната на камата", а най-културния българин беше убитият тогава общественик д-р Никола Генадиев. Това убийство стана през ноември 1923 година, т. е. непосредствено след масовите избивания на селяни и работници през деветоюнския преврат и септемврийското въстание от същата година. А известно е, че тогава д-р Никола Генадиев, току-що завърнал се в родината си от чужбина, застана на страната на борещите се селски маси, като се обяви срещу тиранията, която царското правителство насаждаше по онова време. Това политическо убийство на бившия министър и общественик д-р Никола Генадиев, който честно застана на страната на борещите се селяни, остана затъмнено не случайно от сянката на монарха Борис III.

Неговият баща Фердинанд Кобургски чрез платени македонски оръдия заплашваше с убийство през месец юни 1913 година своя тогавашен министър д-р Стоян Данев, когато последният се приготовляваше като представител на България да замине за Петербург, за да уреди там възникналите спорни въпроси с останалите балкански страни след приключване на войната с турците. Едновременно с това той даде заповед до българските войски да започнат сражения по цялата граница и така предизвика Междусъюзническата война на Балканите. Този акт на монарха Фердинанд Кобурготски беше наречен от неговите съвременници „престъпно безумие". Но и тогава монарха се скри зад текстовете на Търновската конституция и остана свещен и неприкосновен.

Когато монархът Фердинанд разцепи македонската революционна организация, любимеца на македонското и тракийско население, революционера Яни Сандански, отказа да върви по пътя, който му се сочеше от българския цар, а тръгна с народа и с това спечели царската омраза. Когато Фердинандовите оръдия убиха този народен син и убийците му бяха заловени, монарха Фердинанд не закъсня да уреди такъв военен съд, който да оправдае заловените убийци. Прочее, още преди разглеждането на процеса по убийството, монарха беше вече казал, че убийците на Яни Сандански трябва да бъдат оправдани. Той учреди нарочен състав от военния съд, който под председателството на цареугодника Любомир Стоенчев разгледа делото по това убийство и издаде оправдателна присъда спрямо убийците на революционера Яни Санаданski.

Тодор Александров беше от царското течение в македонското революционно движение. Но през 1924 година и той почувствува пакостното влияние на коронования монарх върху освободителната борба на македонското население и издаде прочутия манифест по това време за нова ориентировка към Съветския съюз. Ала точно тогава той бе прострелян в пиринските дебри от монархическото оръдие Алеко Паша. Моралният

убиец на Тодор Александров продължаваше и след това да бъде свещена и неприкосновена личност съгласно чл. 8 от Търновската конституция.

А масовите политически избивания на комунисти и земеделци през месец април 1925 година се инспирираха пак от монарха посредством верния му лакей и садист Генчев, който дълго време след това остана на служба в царския двор и от там по поръка на монарха ръководеше специални разузнавания срещу борещите се революционери. Голяма част от избитите тогава народни борци са жертва на този садист, ала той беше само платено оръдие на монарха Борис III. Сплетните и пъклените замисли на монарха за физическо изтребление на комунистическите кадри се провеждаше на практика в дирекцията на полицията от онази безобразна полицейска група, която се възглавяваше от чудовището Никола Гешев. Този глупав царски агент беше добил печалната слава на способен и незаменим полицай, защото беше верен проводник на всичко, що му се поръчваше чрез поменатия по-горе дворцов злодей Генчев от монарха. Едва ли има някое убийство или инквизиция над комунистически деятели, което да не е било непосредствено направлявано от този полицейски изрод, а той, както се каза по-горе, беше оръдие на монарха. При все това чл. 8 от Търновската конституция непрекъснато обявяваше царя за свещена и неприкосновена личност, а съдебните места и лица издаваха присъди от негово име.

Много са политическите убийства в България и те не могат да бъдат описани нито в една статия, нито в един том. Съдебното и предварително разследване по тези убийства винаги спираше, щом уликите на престъплението се насочваха към двореца. Защото кой следовател или съдия би имал нравствения кураж да установява обстоятелства, които уличават в престъпление всесилния монарх? А щеше ли да има практическа полза за обвинителната и събедна власт от установяването престъпните деяния на едно лице (монарха), което от Конституцията е обявено за свещено и без-

отговорно пред законите? Очевидно е, че такова разследване, ще остане без всякаква реална полза за правосъдието, даже и тогава, когато би се намерил някой смел съдия или следовател, който да пристъпи към подобно издирване, щом като в края на краищата откритият автор е обявен чрез конституцията за безотговорен пред законите. Както се каза по-горе, разследването по политическите убийства спираше, щом уликите на престъплението се насочваха към монарха. Така политическите главорези предварително знаеха, че те ще останат ненаказани, защото кървавите следи на тяхното престъпление водят към вратите на двореца. И наистина, докато авторите на обикновените убийства почти винаги биваха разкривани и залавяни, то при политическите убийства се залавяше само убития, а убиецът избягваше и оставаше неразкрит. Член 8 от Търновската конституция, като обявяваше лицето на монарха за свещено и неприкосновено, даваше широки възможности на последния да подбужда и да укрива политическите убийства в страната. Тази безотговорност пред законите е спомогнала да се отнеме живота на толкова много политически дейци у нас, които са имали смелостта да не бъдат послушни слуги на един пакостен монарх. Поради това в новата конституция лицето на царя не ще съществува. Правото е резултат на реалност.

Вл. Поптомов
гл. редактор на в-к „Работническо дело“

ФЕРДИНАНД — АГЕНТЪТ НА НЕМСКАТА ЕКСПАНЗИЯ НА БАЛКАНИТЕ

Известна е прословутата формула на немския империализъм — Drang nach Osten (напор на изток), която кратко, но твърде ясно и категорично очертаваше направлението на немската експанзия. Това направление бе на изток, през Балканите и Близкия Изток към Персийския залив.

В сравнение с другите големи европейски държави, Германия закъсня в своето капиталистическо развитие. Когато тя се появи на политическата сцена, като голяма първокласна индустриална страна с огромна, добре организирана и въоръжена армия, всички свободни земи, всички колонии в различните материци бяха вече заети и разпределени между другите велики сили.

При това положение на нещата, младият, но свръхагресивен немски империализъм насочи своята експанзия на изток, където той смяташе да срещне сравнително по-слаба съпротива и да намери благоприятни условия, *за да* удовлетвори своите големи апетити. Берлин — Багдат — това бяха двете точки, които в началото на XX-я *век* очертаваха пътя на грабежа и насилието, който трябваше да измине германския империализъм в едно недалечно бъдеще.

Но пътят за Багдат водеше през Балканите и затова последните бяха предмет на особено внимание и на особена политическа и икономическа обработка от страна на германците. При това, за щастие на германските империалисти и за най-голямо нещастие на българския народ, в 1887 г., начело на управлението в България, в страната, заемаща най-важното, централно място на Балканите, се настани един немски принц — Фердинанд Кобурготски.

От тук се почва цялата онази заплетена демонска игра от германски интриги и внушения в България, които струват толкова скъпо на българския народ и които доведоха такива страшни нещастия за нашата страна.

Цели 32 години Фердинанд царува в България. Цели 32 години той ревностно се стараеше да направи от нашата страна едно сляпо оръдие на аспирациите на германския империализъм на Балканите.

И този коронован подлец, който през цялото си царуване мамеше и лъжеше българския народ, накрая, след абдикацията му и напускането на нашата страна, каза най-сетне в своята изповед пред големия германски вестник „Берлинер Тагеблат" истината. На 3 ноември 1918 г. Фердинанд в едно интервю, дадено на кореспондента на горепоменатия вестник, заяви: „Историята един ден ще покаже, че аз си останах докрай верен съюзник на Германия и Австро-Унгария". И за да не остане нито капка съмнение в неговата вярна служба към немските империалисти и неговото съзнателно предателство към интересите на българския народ, Фердинанд добави: „За тази немска политика аз работих в продължение на 32-годишното си царуване".

И действително цялата политическа история на България през времето на царуването на Фердинанд, а по-късно и на син му Борис, се намира под знака на немското влияние, на обслужване интересите на германския империализъм на Балканите и Близкия Изток.

През всичкото това време България няма своя самостоятелна, истински национална, българска външна политика. Последната е подчинена на чужди интереси, стимулира се от интересите на немската експанзия на изток, дирижира се от Виена, столицата на едновремешната Австроунгарска империя или от Берлин, столицата на германския Райх.

Тази политика бе преди всичко антиславянска. Тя бе насочена главно против интересите на руския народ и против интересите на южните славяни. Немските империалисти считаха, че главна-

та преграда в тяхната експанзия на изток са славяните, начело с най-сериозния техен противник — Русия.

По отношение на Балканите, девиза на немската политика си остана същия, който бе формулиран още от времето на Бисмарк на Берлинския конгрес, в 1878 г., а именно — да не се позволи да се създаде на този полуостров силна славянска държава. Ето защо усилията на немската дипломация бяха винаги насочени към това — да разединява и насъсква един срещу други балканските народи и особено българи и сърби. Втората задача на същата тази немска дипломация бе да изолира балканските славяни от влиянието на Русия.

Явно бе, че това е една твърде опасна политика за свободата и националната независимост на балканските народи и специално за южните славяни. Балканските страни трябваше да изчезнат като самостоятелни държавици и да попаднат в колониална зависимост, да се превърнат в аграрни придатъци на индустриалната германска империя. Те трябваше да послужат също така като изходна база за по-нататъшното настъпление на германския империализъм към вътрешността на Азия. И ако Германия бе излязла победителка в първата световна война (1915—1918 г.), то това още тогава щеше да стане свършен факт.

На тази именно разбойническа политика на немския империализъм цар Фердинанд служеше честно и вярно. Той бе един от най-добрите й проводници на Балканите.

Това бе наистина една антибалканска, антиславянска и дълбоко антибългарска политика. На българска почва тази чужда на интересите на българския народ политика се прикриваше под булото на стремеж към осъществяване уж на българските национални идеали, за обединение на българското племе, за създаване от България Прусия на Балканите и други такива.

Правителствата на България и политическите партии, от които изхождаха, не бяха в състояние, нито пък желаеха да се противопоставят на тази чужда антибългарска и авантюристическа полити-

ка на Фердинанд. Това бяха котерийни правителства и партии, без всякаква широка основа в народа, без корени в неговите широки трудови слоеве. Напротив, това бяха представители на известни върхни прослойки от народа, които очакваха чрез държавната власт да се награбят и да натрупат богатства. Те не можеха да бъдат изразители на трайните, на основните интереси на народа, а само на ламтежите на своята жадна за грабеж, за господство и авантюри социална група. Тези прослойки при това не можеха да се похвалят с някакъв исторически актив пред своя народ, с участието си например в неговите освободителни борби. Тази отчужденост от широките маси на народа превръщаше българските политически партии в истински котерии, обърнати винаги с лице не към българския народ, а към монарха, по чието благоволение те само можеха да дойдат на власт. България се управляваше десетки години от марионетъчни правителства, от правителства, които бяха жалка играчка в ръцете на Фердинанд.

Два пъти Търновската конституция бе подхвърлена на изменение — 1893 и 1911 г. И двата пъти това стана с цел да се усили властта и развържат ръцете на монарха за сметка, разбира се, на Народното събрание, на народния суверенитет.

Поставяйки на стражеви пост в центъра на Балканите такъв свой верен агент като Фердинанд, немският империализъм започна по-смело и по-дръзко да се намесва във вътрешния живот на Балканските държави.

Както е известно, още в 1906 година, в резултат на бруталната намеса на Австро-Унгария, бе осуетен първия опит за сключване на митнически съюз и за сближение между България и Сърбия.

В 1908 година немската дипломация устрои предателската игра по отношение южните славяни с провъзгласяването Фердинанд за цар на българите, което трябваше да послужи за прикритие на обявената от Австро-Унгария анексия на Босна и Херцеговина.

На всички е известна извършената на 16 юни 1913 година от Фердинанд, по внушение на немските империалисти, голяма провокация за мини-

рането на Балканския съюз, за разгарянето на братоубийствена война и създаването на постоянни причини за раздори между Балканските държави.

В първата световна война (1915 г.) Германия, с помощта на Фердинанд, прикачи България към немската колесница, отново хвърли българи срещу сърби и отново разпали враждата между балканските народи.

При това съвършено очевидно бе, че немските империалисти не искат да допуснат създаването на една силна България. Това се доказа, както през 1913 г., когато по настояването на кайзер Вилхелм Кавала бе дадена на Гърция, така също и с факта на разиграваната от Германия през първата световна война комедия с така наречения кондоминиум в Добруджа и с редица още други исторически факти.

Хитлеристката агресия на Балканите през втората световна война за лишен път доказа каква опасност представя немския империализъм за свободата и независимостта на балканските народи и особено за южните славяни.

Историческата поука за южните славяни — за българи и югославяни — следователно, е че само тяхното сближение и обединение в една мощна южно-славянска общност, опряна на големия славянски брат-СССР, ще може да издигне здрава бариера срещу една бъдеща немска агресия на Балканите и ще запази тяхната национална независимост. Изграждането по-скоро на тази общност е днес една историческа необходимост.

Що се отнася до монархическия институт в България, то българският народ още на 9 септември 1944 г. му нанесе смъртоносен удар. Сега, на 8 септември, той ще бъде окончателно погребан. Няма да се намери нито един честен българин, който да пролее сълза по един предателски институт, който причини само злини на българския народ.

На 8 септември целият български народ, поучен от горчивия опит на историята, единодушно ще извика: „Смърт на монархията! Да живее народната република!“

Проф.Петко Стайнов

ГЛАВНИТЕ ПРИЧИНИ ЗА ВЪВЕЖДАНЕТО НА РЕПУБЛИКАТА В БЪЛГАРИЯ

За въвеждането на републикански строй в България има няколко причини, но главните са три: а) монархическата форма на управление не може в днешно време да се съгласува с принципа на суверенитета на народа; б) монархическата форма на управление, в лицето на съществуващите династии, се явяваше като пречка за едно искрено разбирателство между балканските народи и като източник на интриги и конфликти между южно-славянските братя и в) специално за България има и една трета причина, не по-малко важна: династията на кобургите, която тук олицетворява монархията, е свързана с ред нещастия за българския народ, в които тя го въвлече чрез една престъпна противонародна политика.

Когато погледнем картата на Европа (та и на света) и се взрем по-отблизо, за да анализираме политическите режими в разните държави, не можем да не констатираме, че монархическият строй постепенно, но сигурно си отива — безвъзвратно си отива от всички държави. Там гдето тук таме още се запазва по някой крал или кралица, това се дължи само на по-специфични за тая страна исторически причини, които обаче с нищо не изменят окончателния и решителен ход на победоносния народен суверенитет.

Монархията, във формата, в която я завари голямата война, се очертаваше като изостанала средновековна институция: да се поверяват върховните функции на управление на едно по рождение и наследство лице.

Някога, когато упражнението на власт беше свързано с лично богатство, с материална лична сила, то онзи, който по наследство придобиваше най-голямото имуществено богатство в страната, той същият, по силата на това свое положение, придо-

биваше и възможността да управлява. От там е произлязъл принципът на престолонаследието.

Днес обаче възможността да управляваш не е свързана с личното материално богатство, а с богатството в доверие от народа. А това доверие от народа не се придобива по наследство, по рождение, а чрез труд, чрез способности да се спечели народа. Ето защо народът сам ще си избере върховните управници, а не ще му се налагат от случайността на рождението. Не може да има народна воля, народен суверенитет, при налагани по рождение управници. Републиката означава свобода и свободен избор на управници, както и пълна народна и само народна воля.

Така че, особено когато се касае да се установи в страната един действително нов демократически и социален ред за управление, това не може да стане без предварително да се учреди републиката, т. е. без предварително да се установи, че само народът ще бъде извор на власт, а не и някакви други „свещени и неприкосновени", „отговорни и неотговорни", наложени от случайността на рождението фактори.

Народите, които в последните 25 години свалиха коронните от главите на своите царе и крале и повериха съдбините си на самосъздали се с труд, способности и борби избраници, имаха, всеки за себе си, и специални причини да сторят това с оглед на династиите, които се бяха наложили на чело на управлението. Българският народ ще наложи републиката между другото и за да отстрани династията на кобургите от управлението на България.

Династията на кобургите, която до сега властвува над България, има големи грехове и към държавата и към народа и към славянското и балканско единство, и към освободителката Русия.

Пътят на българската нова история е очертан преди всичко от ред злокобни дати, във всички от които се вижда намесата на черната ръка на един кобург. Тая черна и престъпна ръка се намесваше винаги в тия съдбоносни случаи, не само за да потисне волята на българския народ, но и също така за да откъсне този народ от славянска-

та общност, за да го държи в разрив със славянските му братя. Мисията на кобургската династия у нас е била от първия ден да организира българската държава в борба срещу Русия и да затрие у българския народ чувството на признателност към освободителката, чувството на родство към другите славяни. И затова е правилна констатацията, че враг № 1 за Кобургската династия беше Русия, враг № 2 Сърбия, Югославия и останалите славяни — а враг № 3 — целият български народ.

И няма нищо чудно, че това е така. Династията на кобургите се настани у нас при един тиранически режим — тоя на диктатора Стамболов; Фердинанд Кобурготски биде наложен за княз на България чрез Стамболова от чужди сили, на чело с Австро-Унгария и Германия, противно на предупрежденията на освободителката Русия. Едно Велико народно събрание, избрано под терора на сопаджии и неотговорни дружини, ръководени лично от Стамболова, посочи немския принц за държавен глава на България. Настанен така на престола от русофоба Стамболов, чувствуващ, че дължи това свое място именно на намесата и благоволението на противниците на Русия, Фердинанд Кобурготски им се отплати, като, както сам го призна при абдикацията си през 1918 година, служи вярно през 32 години на немските интереси в България, и направи всичко възможно, за да скара България с Русия и славянството. Русофобството на Стамболова беше най-скъпата политика за Фердинанд; и до края на царуването си той остана особено привързан към всички тия среди на стамболисти и радослависти, с които го свързваше първородния грях на стъпването му на българския престол и политиката му, насърчавана и отвън, срещу Русия и славянството.

Личният режим на Фердинанда — другият корен на злото в България —имаше главната си опора в тия настанени около двореца политически котила и дворцови фаворити-генерали, които се обогатяваха, при мълчаливото съгласие, а често и с участието на Фердинанда, чрез военни доставки от

Круп в Германия и аферадживски външни заеми за тия доставки.

Какво беше 16 юни 1913 година? Един удар върху славянското общуване със Сърбия, покровителствувано от Русия. Този удар свърши злокобно за България и за българския народ в Букурещ. — Фердинанд Кобурготски извърши този удар въпреки волята на народа и тежко нарани българския народ.

Какво беше обявяването война на Съглашението през 1915 година? — Удар върху Русия, удар върху Сърбия, удар върху демократическите сили на Съглашението за в полза на Германия. Този удар свърши злокобно за България и за българския народ в Ньой. — Фердинанд извърши този удар, въпреки волята на народа и заби нож в снатата на българския народ. Фердинанд си отиде под проклятията на цял народ — никой никога в България не заплака за него.

Борис, ако и с по-други средства, следваше антируския и антиславянския път на своя баща. Той не по-малко от него мразеше Русия, мразеше Сърбия, мразеше Югославия, мразеше всичко славянско, защото и той продължаваше мисията на своя баща. И за да я осъществи, той направи всичко, за да разделя и поставя един срещу други българските политици, да омаломощава българските политически сили, чрез което да обезпечава своята лична власт — личния режим. Но той си послужи също така и с наемните македонски терористи, за да мачка и българския народ и политическите проявления в тая страна.

Следвайки тоя път кобургите доведоха страната трети път пред катастрофа като, въпреки волята на българския народ, го хвърлиха във война с демократическите народи и в най-остър конфликт със славянските братя и на първо място с Русия.

Катастрофата, поражението на България се очертаваха — ние потъвахме безвъзвратно и нас ни очакваше гибелта на Германия, ако не беше се явила Червената армия на бреговете на Дунава, за да подаде спасително ръка на българския народ, и ако не беше се дигнал народ и войска на 9 сеп-

тември, за да създаде новата народна власт в България.

При това положение, при тия уроци от историята, кой български гражданин на 8 септември ще посегне да вземе бюлетина с надпис „за монархията?“ Проклятието на цялата наша нова история ще се изсипе върху него. На 8 септември ще бъде окончателно погребана и монархията и династията на Сакс-Кобургота в България — с това една печална, злокобна страница от българската история ще се затвори завинаги, за да се открие ерата на народната република.

Д-р Н. Меворах

ЧЛ. 8 ОТ КОНСТИТУЦИЯТА НА БЪЛГАРСКОТО ЦАРСТВО: „ЛИЦЕТО НА ЦАРЯ Е СВЕЩЕНО И НЕПРИКОСНОВЕНО“

Нали си спомняте приказката на северния магьосник за новите дрехи на царя? Поискал царя да му изтъкат най-хубаво платно и да му ушият най-блескави дрехи. Дошли двама майстори и дълги дни и нощи работели над празни станове и когато ги питали къде е плата, те се пристрували, че показват нещо и обяснявали, че платът имал такова свойство, че глупците не можели да го виждат. Всички хора се пристрували, че виждат плата и че се възхищават от неговите краски. Царят правел същото и когато на големия празник той тръгнал из площадите, обиколен от свитата си и от онемелия народ само едно дете, чисто и прекрасно, се провикнало. „Но царят е съвсем гол!“

Прочетете сега чл. 8 от конституцията: „Лицето на царя е свещено и неприкосновено“. И ако в тези няколко големи и страшни думи остане нещо неясно у вас, вие можете да отворите историята и дебелите трактати по конституционно право и ще видите десетките теории, които, според времето и пространството, обясняват светостта и неприкосновеността на царя ту с божествения му произход, ту с надземното му положение. Хиляди тъкачи (министри, певци, духовници, слуги) през столетия и хилядолетия са обяснявали на народите светостта и неприкосновеността на царската особа. Пред нея хората са тръпнели, шушукали са благоговейно, хвалили са красотата и мъдростта, добротата; на хората са се разказвали легенди за царя и той вземал ту образа на Харун Ал Рашид, маската на Царя-Слънце, ту простодушието на Людовик XVI, ту храбростта на Наполеона. Цял речник от думи е служил, за да подхранва леген-

дата: велелепие, пурпур, балдахин, корона, бисери, диаманти, диадеми, трон, хермелини и т. н. Често се е прибягвало до прости трюкове: царят благоволява да слезе до простия народ, той пътува ту явно, ту инкогнито, той получава китки от селските моми и яйца от старците, а сам той раздава златни монети. За развлечение (макар че държавните работи не му остават нито миг свободен), той си избира някакъв занаят — поправя часовници или кара влак, събира около себе си писатели и художници и ги черпи обилно. Сметката е проста: писателите ще пишат книги и стихове за неговата особа, художниците ще рисуват или моделират образа му, а народът ще казва: „Ето един цар, който обича изкуствата"! Свръх това, по вестниците ежедневно се дават фотографии: царят всред народа, царят на лов, царят приема министрите, царят се черкува.

Преди 4—5 години по софийските кина даваха един филм из живота на днешния ни мъничък цар. От всичките сцени запомнил съм само една: в парка на двореца е построена почетна рота; дадена е команда за почест; войниците, вковани, стискат пушките и гледат право пред себе си. И ето към тях се приближава едно дете, толкова малко, че го води за ръка един висок офицер, приведен чинно към него. Детето извиква по детински, но важно: „Здравейте момчета!" и неговата рота дружно му отговаря: „Здраве желая, Ваше Величество!" Над това дете, което би трябвало да играе на кубчета и да се търкаля по пясъка, сто **парки** са бдели, за да наредят потледа, да оправят словонареждането, да му внушат, че той е величество, че целият народ се състои от парии, че той трябва да се държи властно, важно, гордо, презрително; министри — в ешарпи и медали, във фракове и цилиндри му се кланят; фотографи щракат, поети писали стихове, попове четели молитви, съдиите изричали присъди в негово име, цели армии се кълнят в него. Царят пристига важно, но няма кой да извика, че той е съвършено гол.

Но ето, че съзнанието на народите се мени. Днес вече е невъзможно да виждаш в лицето на

царя друго нещо, освен един човек и то човек, в чиято кръв и в чието възпитание са положени стимулите към най-лоши страсти и най-лоши прояв-ления: горделивостта, самочувствието, че е над всичко и над всички, властолюбието, суетата, цинизма на неотговорника, омразата; не можеш да виждаш мъдрия в особата на един fils à papa, който се отдава на разгул и оргии, и любящ баща — в лицето на онзи, който — потънал до гуша в интриги и жажда за величие, не вижда в собствения си народ друго, освен удобна пътека от превити гърбове, по които той може да стане от княз — цар, от цар — император. Какво го интересуват милионите, които живеят в мизерия, какво го интересуват стотиците хиляди туберкулозни; той се интересува от пеперудите, от дивеча по парковете, от конете, от униформите и най-важното — той изучава историята и от нея разбира, че славата на царете се запазва само по пътя на победоносните войни. Войната е победоносна, когато на противника е нанесла смъртен удар. Мизерията в собствения народ, причинена от войните, не играе роля. Историята казва: крал едикой-си победи вестготите, тя не споменава колко вдовици и сираци е костувала тази победа на народа. Значи, ясно: десетки години под ред методично се насаждат в младежта омраза към съседите, фалшива любов към отечеството, шовинистични импулси, докато една сутрин народът осъмва при разлепени големи плакати: „Война срещу коварния враг, който е посмял да погази нашата свещена земя!“ Тази война може да свърши добре — това ще е сигурно средство за царя да бъде таксуван от историята като добър и велик; може да свърши зле — въпрос на жребий. С този жребий той играе личното си благополучие; страданията и кръвта на народа не играят роля в задачата — за тях историята нищо няма да пише.

Какво значи това: „Лицето на царя е свещено и неприкосновено?“ Авторите казват: пълна неотговорност за деянията. Царя може да извърши убийство, кражба, злоупотреба, изнасилване; и по-лошо: той може да продаде интересите на народа си, да стане проводник на чужда вредна

политика, да предприеме някое престъпно безумие, което да се отрази върху съдбата на цели поколения — всичко това няма значение — царят не отговаря за делата си. Защо така? Така е, казват авторите: англичаните казват The king can do no wrong, а немците казваха, че фюрерът имал всякога право. Но защо така? Защото се смята, че царят не може да върши престъпление; той е справедлив, мъдър, любвеобилен, честен. Това е една необорима презумпция. Теоретически тя може да не отговаря на истината, но все пак тя си остава действуваща. Царят е свещен и неприкосновен. Той не отговаря за своите действия, били те от управителен или частен характер и то, какго през време на царуването, така и след евентуален отказ от престола.

Но народите не знаят какво е това необорима презумпция, те често не се интересуват от съдържанието на чл. 8 от Конституцията. И когато техните мъки прелеят чашата на търпението, те захвърлят през борда всяка светост и всяка неприкосновеност и търсят отговорност и възмездие. Велики мекотели поети замлъкват, фотографите престават да щракат, министрите с ешарпите и дрънкалките се спотайват някъде в някоя гостоприемна държава, където предварително са имали благоразумието да си отворят едно конто, и царят застава пред народа съвършено гол, или крайно престъпен или съвършено малък, такъв какъвто си е, без ордени, без корона, без чл. 8, прост човек, със страсти и пороци, развенчан от божествения си произход.

В такива моменти народът казва: „Не ми са нужни такива идоли, аз сам съм господар на себе си. Суверенът — това съм аз!“

Д-р Ив. Панайотов
доцент по история

МОНАРХИЯТА И ОТНОШЕНИЯТА НИ С РУСИЯ

Нашите революционери от предосвободителната епоха бяха отявлени привърженици на републиканския държавен строй, при все това новата българска държава биде устроена като монархия и не като република. Това се обяснява с факта, какво България дължеше освобождението си на царска Русия и мъчно можеше да се очаква от една автократическа империя, каквато беше царска Русия, да даде на новоосвободената българска държава републикански строй на управление. Същото нещо стана и с другите балкански държави, които дължеха свободата си на дейното сътрудничество на Русия.

Първият въпрос, който новосъздадената българска монархия трябваше да разреши беше въпроса за бъдещия монарх. Опитът на съседните балкански държави не беше насърчителен. В Сърбия монархът беше от местен произход. За престола обаче се състезаваха две династии: династията на Обретеновичите и династията на Карагеоргиевичите. В борбата си тези династии впрегнаха усилията на целия сръбски народ и попречиха на неговото нормално развитие. Гърция започна своя самостоен държавен живот на чело с баварския принц Отон. Но и той не можа да се справи със своята задача и беше принуден, покъсно, да отстъпи мястото си на датския принц Георг. Влахия и Молдава започнаха своя автономен живот под управлението на фанариотски владетели, които в 1821 г. бяха сменени с местни князе. Кримската война улесни обединението на двете княжества в една обща държава — Румъния. Но и тук местната династия не можа да се справи със затрудненията и беше принудена да абдикира и да даде престола на пруския принц Карол. Вземайки повод от затрудненията на бал-

канските монархии, руското царско правителство потърси начин да постави на по-здрави начала новосъздадената българска държава. Освен това и постановленията на Берлинския договор бяха поставили известни ограничения относно личността на първия български монарх. Той не трябваше да произхожда от царствуващите династии на великите сили и да не бъде от руски произход. Ето защо, цар Освободителят се спря на трима немски кандидати, единият от които беше Александър Батемберг. Последният съчетаваше в себе си редица ценни качества. Той беше племенник на руската императрица (самата тя беше от немски произход); той беше от лютеранско вероизповедание, а не католик; и най-сетне, той беше твърде млад и имаше възможност да се приспособи към живота на новото си отечество и да стане добър монарх. Предвижданията на цар Освободителя, обаче, не се осъществиха. Още в първите дни на управлението си, Александър Батемберг влезе в недоразумение с българския народ и тези недоразумения продължиха почти без прекъсване, до края на неговото управление (август 1886).

Българският народ възмъжа през епохата на възраждането и разви здраво демократично чувство. Това чувство намери израз в учредителното събрание, в което „либералната" партия имаше поддавляващо надмощие над „консерваторската" или чорбаджийска пратия. Така учредителното събрание изработи първата българска Конституция, която съсредоточаваше властта в ръцете на Народното събрание, т. е. в ръцете на народа, като ограничаваше властта на монарха и на неговите съветници. Александър Батемберг си постави за цел да измени Конституцията по начин да засили личната си власт за сметка на властта на Народното събрание. Така през неговото управление (юли 1879-август 1886) той предприе ред действия, които имаха за цел засилването на неговата лична власт. Първите негови кабинети бяха съставени от консерватори, макар че I-то и II-то обикновено Народно събрание имаше поддавляващо либерално болшинство. И точно когато ли-

бералната партия беше взела здраво властта в ръцете си, Александър Батемберг направи преврат като суспендира Конституцията и си даде „пълномощие" да управлява страната за известно време без Конституция, докато бъде изработена нова Конституция със засилена монархическа власт. След този дебют, който вложи отношенията на монарха с българския народ, настъпиха събития, които влошиха отношенията на княза с освободителката Русия. Неспособен да работи с българските министри, князът потърси сътрудничеството на руските генерали и на руските дипломатически агенти в България. Скоро, обаче, той влезе в конфликт и с тях. Така започна първото охлаждение между освободители и освободени и се тури начало на русофобията в България. В борбите си срещу руските генерали и срещу руските дипломатически агенти, Александър Батемберг обикновено следваше съветите на австрийския дипломатически агент в София. Така българският княз, немец по произход, се оформи като носител на немското влияние на Балканите — нещо в разрез с руската политика. Кулминационната точка на противоруската политика на княз Александра беше подписването на турско-българския съюз (февруари 1886), по силата на който българската държава поемаше задължението да се притече на помощ на Турция, в случай че някоя държава нападне европейските владения на Турция. С право руското правителство счете турско-българския съюз насочен срещу Русия и започна да гледа на българския княз като враг на Русия и на славянството.

Свалянето на княз Александра (август 1886) доведе един период на междуцарствие, известен под името „епоха на регентството". През този период (септември 1886-август 1887), насадената от княз Александра русофобия даде обилен плод. Недоразуменията между българското и руското правителство така се влошиха, че доведоха до скъсване на дипломатическите отношения (ноем. 1886).

Вторият български княз Фердинанд стъпи на престола против волята на Русия и с това влоши

още повече влошените вече отношения между българския народ и неговата Освободителка. Той също беше немец, но и нещо повече. Той беше католик и беше на служба в австрийската армия. Затова той минаваше като агент на австрийското правителство и беше, следователно, още по-неприемлив за Русия. През първите години на управлението си княз Фердинанд прояви известен такт, като избягваше да дразни Русия. Това, обаче, не му помогна. Защото тактичността на Фердинанда се обезсилваше от нетактичността на неговия пръв министър Стамболов, който водеше една системна противоруска политика и с това влошаваше още повече отношенията между България и Русия. Княз Фердинанд скоро разбра, че за да бъде признат от великите сили и от Турция, той ще трябва да уреди отношенията си с Русия, а за да уреди отношенията си с Русия, той трябва да тури край на русофобската политика на Стамболова. Падането на Стамболова (май 1894) и готовността на Фердинанда да се съгласи, щото престолонаследникът княз Борис да мине към православната вяра, дадоха възможност на Фердинанда да си възвърне доброто разположение на Русия и да узакони своето положение като княз на България. Помирението ни с Русия се оказа благотворно не само за личните интереси на Фердинанда, но и за интересите на целокупния български народ, който едва сега можа да се отдаде поспокойно на своето вътрешно развитие.

Помирението на Фердинанд с Русия има голямо значение и за международното положение на България. Македонският въпрос беше влошил отношенията ни със Сърбия, с Румъния и с Турция. Руското правителство направи всичко възможно да примири недоразуменията ни със Сърбия. По съветите на руското правителство княз Фердинанд посети Белград през 1896 г. Крал Александър пък върна визитата в началото на 1897 г. Сега за първи път между двата братски народа бяха подписани договори за приятелство и за търговия. Все по съветите на Русия през 1904 г. беше подписан нов договор за приятелство между двете страни — нещо, което послужи за още по-

тясното сближение между Сърбия и България и доведе до Балканския съюз (1912 год.). Влошените румъно-български отношения към края на столетието засилиха още повече сближението ни с Русия. Плод на това сближение беше руско-българската военна конвенция от 1902 година, която гарантираше България откъм Румъния. Благоволението на Русия облекчи положението на България и през време на македонските въстания (1902-1903 год.), когато Турция бе струпала войски на българската граница и заплашваше неприкосновеността на българската територия. Руското правителство допринесе най-много и за задоволителното уреждане на въпроса за българската независимост, провъзгласена със съдействието на Австрия и без знанието на Русия (1908). Въпреки това, Русия взе присърце каузата на България и чрез една умела финансова операция уреди спора ни с Турция и ни даде възможност да получим собствеността на източните железници. През 1910 година руското правителство направи всичко възможно да уреди недоразуменията между България и Турция. Скоро, обаче, стана ясно, че отношенията между двете съседни страни не ще се променят и руското правителство направи ред постъпки, за да доведе до окончателно сближение между всички балкански държави. Така се стигна до Балканския съюз през 1912 год. Ето — това бяха плодовете на една добре разбрана българска политика — политика в хармония със съветите на Русия.

За нещастие, политиката на княз Фердинанда не можа за дълго да върви по тези благодатни пътища. Българският цар и неговото правителство направиха ред съдбоносни грешки, които охладиха отношенията ни с Русия и докараха до три народни катастрофи. На първо място, българското правителство изостави традиционната българска политика да работи за автономията на Македония и възприе политиката за подялбата на Македония. С това се създадоха първите условия за недоразумения с нашите съседи. След това, противно на настоятелните съвети на руското правителство, българското правителство стана причина

за започване на войната против Турция през есента на 1912 година. Със своето настъпление по посока на Цариград България се постави в открито съперничество с Русия. А по-късно, когато започнаха недоразуменията между България и нейните съюзници, българският държавен глава и неговото правителство систематически отказваха да се вслушат в съветите на Русия за благоразумие, а се вслушаха в съветите на Австрия за неотстъпчивост. В критическият момент, въпреки строгото и недвусмислено предупреждение на Русия, българският държавен глава изостави идеята за руски арбитраж и прибегна до нападение срещу сърби и гърци (16 юни 1913 год.). Тази престъпна и късогледа политика ни тласна в конфликт с всички наши съседи и стана причина за първата народна катастрофа.

Ако беше по-далновиден и ако изхождаше от истинските народни интереси, цар Фердинанд би могъл да смегчи тежките последици от тази народна катастрофа. Но уви! Той действуваше под влияние на накърнено честолюбие и изхождаше от враждебни на България интереси. Затова той бе тръгнал вече по други пътища. Фактически, той бе скъсал с Русия и се бе поставил открито под защитата на Австрия. Още в началото на Междусъюзническата война той бе дал властта в ръцете на либералната концентрация начело с д-р Васил Радославов, който бе съветвал да се турне край на всяко „подчинение на руската политика“ и да се търси „спасителния път“ в една политика „на тясно сближение с Австро-Унгария“. Това „тясно сближение“ с Австро-Унгария даде само отрицателни резултати и, въпреки това, Фердинанд следваше гибелния за народните интереси път и продължаваше да държи либералното правителство на власт. С това той осуети всички опити на руското правителство за подновяване на Балканския съюз на базата на отстъпки в полза на България.

Между това, българският народ предугаждаше опасността, която го застрашаваше и напрегна силите си да провали кабинета на д-р Радославова. В изборите за XVI обикновено Народно събрание (края на ноем. 1913), правителството по-

лучи около 202,000 гласа срещу 329,000 гласа на цялата опозиция. След 12 дневни бурни заседания правителството разтури Народното събрание. Изборите за XVII обикновено Народно събрание станаха през февруари 1914 год. при страшен терор и въпреки това, правителството получи около 345,000 гласа срещу 418,000 гласа на цялата опозиция. Благодарение на ред машинации и нарушения на Конституцията, правителството успя да се сдобие с 13 мандата болшинство. Заздравило крио-ляво положението си, правителството продължи политиката на отчуждение от Русия и на сближение с Австро-Унгария. Една от съдбоносните стъпки на това противонародно правителство беше гласуването на 500 милионния заем от германската банка Дисконто-Гезелшафт при неимоверно тежки за страната условия. Чрез този заем България се обвърза стопански с Германия и пътя й беше вече ясно начертан. Точно в това време избухна първата световна война.

Тази война започна като нападение на Австро-Унгария срещу Сърбия и веднага се разрастна в голям световен конфликт. Поради своето географско положение, България можеше да бъде полезна и за двата воюващи лагера. С намесата на Турция на страната на централните сили значението на България още повече нарастна. Централните сили имаха интерес да вземат България на своя страна, за да нападне Сърбия в гръб и да послужи като мост между австро-германския боен театър в Сърбия и бойния театър в Турция с оглед на по-далечните цели на германизма. Не помалък интерес имаше и Съглашението от намесата на България на негова страна. Без да се иска от България да се притече на помощ на Сърбия — отношенията ни с която не бяха добри— Русия и нейните съюзници искаха от България да насочи силите си срещу Турция. С овладяването на Цариград и на Проливите връзката между Русия и нейните съюзници щеше да се възстанови: Русия щеше да получи от западните си съюзници муниции, а западните й съюзници щяха да получат руското жито. Тогава военните действия щяха бързо да се пренесат в Сърбия и след това в Австрия, която

лесно щеше да капитулира и края на войната бързо щеше да настъпи. България държеше ключа на положението, затова и двата воюващи лагера правеха щедри обещания, за да спечелят България за тяхната кауза. Централните сили бяха по-щедри в обещанията, но нашето участие във войната на тяхна страна значеше война срещу освободителката ни Русия, и срещу съседката ни Сърбия, в същото време значеше и война срещу западните демокрации и срещу всички наши съседи. Докато участието ни във войната на страната на Съглашението ни даваше възможност да се притечем на помощ на освободителката ни Русия и на нейните съюзници и да се отплатим за всичко, което те бяха направили за нас от освобождението до сега. В същото време ние запазвахме и добросъседски отношения с всички наши съседи. Срещу всичко това ние получавахме и добри териториални придобивки, които ни даваха възможност да поправим несправедливите постановления на Букурещкия мирен договор и на Цариградския протокол. Ако българският държавен глава и неговото правителство мислеха за доброто на България, няма съмнение, че те щяха да се намесят във войната на страната на Русия и на нейните съюзници. В същност, въпросът беше предрешен. Още от началото на войната те бяха решили да отидат на страната на Австрия и на Германия против Сърбия, Русия и техните съюзници. За ред месеци българското правителство разиграваше една недостойна дипломатическа игра, като си даваше вид, че преговаря със Съглашението и преценява неговите предложения. В същност, то беше вече уговорило споразумението с централните сили и само чакаше благоприятния случай да тласне България в тази пагубна война. Протестите на българската опозиционна преса, позивите на видни български дейци и общественици, постъпките на шефовете на опозиционните партии, не можаха да отклонят Фердинанда и неговото правителство от гибелния път, по който бяха тръгнали. В края на краищата, след три годишна изтощителна война, българският народ трябваше да капитулира и да преживее втора народна катастрофа. Цар Ферди-

нанд абдикира и напусна страната; д-р Радославов избяга в Германия, но българският народ остана да носи последиците от тази нова и още по-страшна катастрофа.

Третият български монарх, Борис III, получи тежко наследство. Ценни български земи бяха загубени; страната трябваше да понесе тежко репарационно бреме; българският народ беше останал без приятели и се намираше във вражда с всички свои съседи; народното стопанство беше изтощено. И най-важното — народът беше изгубил вяра в своите водачи и се намираше в пълна безпътица. Помощ не можеше да се получи и от братския руски народ, който от Октомврийската революция насам се намираше в процес на вътрешно държавно преустройство и водеше страхотна борба по всички фронтове срещу вътрешни и външни врагове. От друга страна пък новият монарх нямаше прозорливостта да схване истинското положение на нещата, нито пък притежаваше необходимите качества, за да може да изведе страната на спасителния път. Двадесетте и пет години на неговото царуване бяха години на лутане. Той не се опита да разбере големия социален кипеж и напора на новите прогресивни течения. Опитът да се върви по старите пътища, чрез полицейски терор и изключителни мерки, принуди прогресивните течения да прибягнат до нелегална борба. Това беше епоха, през време на която бяха суспендирани основните свободи на българския народ. Това беше епоха на реакционни правителства и на чиновнически кабинети, които не дръзваха да проверят волята на народа чрез свободни избори. Така че нормалният живот на страната беше в пълен застой. Не по-щастливо беше положението на страната и в областта на външната политика. Ние не можахме да запазим даже приятелството на бившата ни съюзница Турция. По тоя начин България изпадна в положението на една обсадена крепост, която беше атакувана от всички страни и най-упорито от нашите южни съседи, гърците. С подписването на Балканския пакт (февр. 1934), положението на страната стана още по-тревожно. Единствените надеждни прояви на тази

епоха бяха: подновяването на дипломатическите отношения със Съветския съюз и подписването на договора за вечно приятелство с Югославия. Но и тези прояви нямаха трайно влияние върху нашата външна политика, защото в критическия момент ние предпочетохме да се присъединим към силите на оста, да се поставим в услуга на германизма срещу славянството и да нарушим споразумението със Съветския съюз и договора за вечно приятелство с Югославия. Това ни доведе до третата и най-страшна народна катастрофа.

Правейки бегъл преглед на нашата действителност от освобождението до днес, ние не можем да си затворим очите пред големите недостатъци и тежките отговорности на монархията в нашия политически и обществен живот. Тя рухна под тежестта на собствените си прегрешения. Едва ли би се намерил мислящ българин, който би дигнал ръка в нейна защита.

Д-р Христо Гандев
доцент по история

РЕПУБЛИКАТА НА ВАСИЛ ЛЕВСКИ

В историята на българските национално-революционни движения преди освобождението Васил Левски бе първият искрен и безкомпромисен републиканец. Изминаха повече от 73 години откак Апостолът издъхна на бесилката за своя политически идеал — републиката. Едва днес, след 73 години, образът на тази република се възправя пред нас като осъществление на неговия завет. И този завет ни задължава тук, на страниците на тази книга, да въздадем заслуженото на първия апостол на българската република, като си припомним неговите мисли и дела.

Васил Левски се е родил, отраснал и живял в обществената среда на дребни, пропадащи занаятчии, занаятчийски наемници, селяни, народни интелигенти (особено учители) и пролетаризирана емиграция. Това е била среда силно пригнетена в стопанско и социално отношение и безпомощно изложена на произволите на господствуващата турска народност. Тази среда не е намирала никаква опора за защита в собствената си материална независимост или в съюза си с турския феодален режим, какъвто е случаят с едрите търговци и чорбаджийството, и затова тя именно е ставала изразителка на революционни настроения. Левски с цялото свое обществено битие стоеше на позициите на тия малоимотни и притеснени. Стъпил на тази здрава основа, която му даде богат житейски опит и наблюдения и тласкан от своите лични качества на обществен работник и революционер, Апостолът изгражда по пътя на интуицията, размисъла и самообразованието една цялостна програма за политическо действие, която поддържа неотклонно от 1870 година до края на своето поприще. Той чувствуваше вярно и знаеше добре, где се крие експанзивната сила на бун-

та и като революционер-народовластник пръв навлезе всред широките селски маси и малоимотното гражданство с агитационни и организационни задачи. Огромната политическа заслуга на Апостола се крие във факта, гдето той пръв в новата ни политическа история проникна всред народните маси, създава селски комитети и призовава към политическа дейност ония, които дотогава никой не е зовал. С мощния си агитаторски чук той разтрошва кората на инертност в съзнанията и внушава идеята за личния народен почин в освободителното дело, за всенародното организуване, за масовото въоръжаване със собствени средства и най-главното — за близкия час и сигурния успех на това самостойно народно усилие. Пълната готовност за саможертва в името на народната свобода, готовността да се прояви подчинение към една съзаклятническа организация се насаждат в политическото съзнание на българина систематично и с непозната до тогава упоритост, яснота и категоричност едва от Левски. Пръв той внушава на селяните, че свободният живот изисква самостойно защищаване на свободата, че самият български народ може да бъде военна сила.

Ето защо неговият републиканизъм има една характерна особеност, — той не е подчертано буржуазно-демократичен, а някак си по-народен, поселски, с оглед на обществените слоеве, които са сътрудничили на освободителното дело. Твърде показателно за тази тенденция е едно лично изказване на Левски при разпита му от следствената комисия в София на 8 януари 1873 година. Там той изрично подчертава, че селските маси се поддават повече на революционната агитация, защото са жертва на един безправен режим и защото са изпаднали в тежка стопанска зависимост от лихварския чорбаджийски и търговски капитал.

*

Нека се опитаме да установим, как Левски си е представял държавното и политическо устройство на България, за чието освобождение се е борил, т. е. да доловим политическия му идеал. Той

го изразява още в първите си писма след окончателното установяване в България. През месец юни 1870 година или малко по-късно, когато още ловченци не са се уверили в сериозността на начинанието и в съществуването на Б. Р. Ц. К., та Марин Луканов и Ив. Драсов трябва да ходят лично в Букурещ, за да видят с очите си работата, Левски им приготвя писмо-дописка до Каравелова, в което съвсем ясно декларира и сякаш желае още веднаж да напомни на редактора на „Свобода“ своите републикански схващания: „Ще имаме едно знаме, на което ще пише **света и чиста република...** Време е с един труд да спечелим онова, което тръсили са и тръсат Братія Французи т. е. **Млада Франция, Млада Росіия** и пр.“. Той е съвсем на ясно по въпроса, че българското освободително движение трябва да има за цел един **републикански режим,** за да не става нужда народът ни, след освобождението си от национално иго, отново да води граждански, братоубийствени войни за република: „Брат брата да убие, сега е време да преварим това зло?... сега е лесно, и можем!“ Ясно е от това, че според Левски национално-освободителното движение е трябвало един вид да **прерастне** веднага в републиканска революция, в истинско народовластие. Но също толкова показателно за твърдото му републиканско убеждение е обстоятелството, че чрез тази дописка той иска да представи изложените схващания като усвоени от българския народ: „... и ето идим Г-н Ре(дакторе) през вестникат ви да си представим **народното мнение пред света“.** Значи, Левски е дошъл от Букурещ в България през пролетта на 1870 година с напълно утвърдена политическа програма на републиканец. През следващите месеци и години той поддържа неотклонно своите убеждения и твърдо се старае да ги направи официални за Б. Р. Ц. К. Така в първото известно нам делово писмо до Д. Хр. Попов от 5 февруари 1871 година Левски поръчва печат за Ц.К. в България: „... печятът, нека е голям колкото един бешлик: в средата лъвче **с корона;** из устата му **смърт или република,** а наоколо, превременно Българско Правителство в България“.

Как изпълняват, обаче, във Влашко тази поръчка? След дълги разтакания и многократни напомняния и подкани от негова страна, изпращат му едва през юли с. г. печат, на който няма надпис „смърт или република". Изглежда, че за влашките дейци така е било по-приемливо. Но затова пък те направили друга отстъпка на Левски — лъвчето не носи на главата си корона. Но той, изглежда, не е разбрал символичното отсъствие на този атрибут, защото в писмо от 6 юли 1871 година пита: „печатът е въ всичко добър, само левът няма корона, защо е така? ако е збъркано треба другъ да ся поръча". Явно, Апостолът е смятал короната като символ не на монаршеския институт, а на една суверенна българска държавност и затова е държал толкова много тя да стои на печата. Но че му е било ясно що е република, личи от няколко негови малко по-ранишни послания до чорбаджии, редактирани от 10 май 1871 година нататък, в които е недвусмислено подчертано: „Въ Българско **не ще има царь,** а... народно управление... свобода и чиста република". Левски е съзнавал, че това са преди всичко негови политически схващания, а не толкова Каравелова, защото, когато идва ред да изясни на Хитова политическото устройство на бъдеща свободна България, той го отпраща не към букурещкия комитет или Каравелова като идеолог, не към брошурата „Български глас" от БРЦК от октомври 1870 година, не и към кратката програма в „Свобода" от 14 октомври 1870 година, а към своите писма и изказвания, съхранявани у Д. Хр. Попов в Турну-Магурели: „От писмата ни при Г-н Данаила ще разбереш **каква искаме да бъде нашата Свобода...**"

Левски е предвидял и инструктирането на всички войводи на бъдещото въстание — да знаят те каква е политическата програма, на която служат, идеалът, за който се борят, за да могат единогласно и без противоречие да изявят искането на българския народ било пред турската власт, ако тя бъде принудена да влезе в преговори с въстаниците, било пред чужденци, емисари на някоя велика сила или журналисти, които биха поискали да узнаят целите на въстанието: „... въ който

градъ или при войвода са би явили отъ каквато и да е народностъ лица да испитватъ какво искаме ній българите отъ турчинатъ? за тоя **най-важен** въпросъ ни единъ градъ самъ да (не) смее, ни войвода, да подписва за нѣкакво примиреніе съ турчинатъ като имъ предлагатъ нѣкакви права. Секи градъ и сяко село и войвода ще знае какво да одговаря на това питаніе като ще е приготвенъ отъ по напредъ за това — Слънце, наи-деликатъ въпросъ, т. е. **света република**".

Идваме до най-важния документ по този въпрос — уставо-проектът на Българския революционен централен комитет, изработен от Левски и съдържащ най-ясно формулирани неговите политически схващания. Да смятаме, че този проект е съставен още през 1870 година от Каравелова, нямаме никакви основания. Той се отличава достатъчно много от брошурата му „Български глас" (1870) и от кратката му програма в „Свобода" (14 октомври 1870 год.), за да не може да бъде смятан за първоначално Каравелово дело. Също така трябва да изключим и всички догадки за идейно и техническо сътрудничество при този проект и от страна на по-образования Ангел Кънчев поради две обстоятелства. Първо, защото установихме, че политическите идеи на Левски са оформени, още преди Кънчев да е дошел от Чехия и станал негов сътрудник; второ — понеже видяхме, че неколцина дейци, събрани в Плоещ, обвиняваха Апостола в самоволно съставяне на устав пак преди да се яви Кънчев в Ловеч — май или юни 1871 година Левски е разпращал **своя** проект на разглеждане, допълнения и поправки по частните комитети в **собственоръчни преписи.** В един такъв оригинален екземпляр, запазен до днес, стоят следните важни положения: „Цель. — Съ една обща ревулуция да се направи **коренно** (к. а.) преобразуваніе на сегашната държавна **деспотско-тиранска система** (к. а.) и да се замени съ **демократска република** (к. а.) — народно управленіе..." Доколко ясно и категорично е стоял Левски на републиканската си позиция, личи от § 3 в наказателния правилник на проекто-устава му, гдето е предвидено: „Ако някой призрѣ и отхвър-

ли предначьртаната държавна система **„демократска република“** (к. а.) и състави партій за **деспотско-тиранска** или **конституционна** (!) (к. а.) система, то и таквизи ще са считатъ за непріятели на отѣчеството ни, и ще са наказватъ съ **смърт“** (к. а.). Значи, Левски не допуска никакви компромиси по въпроса за бъдещата държавна уредба на България, не допуска дори конституционната монархия. Единствената възможна държавна форма за него е републиката. И фактът, дето той е вмъкнал своите политически искания в проекто-устава, който се е разглеждал и добрявал от позначителните частни комитети, показва още веднаж, че желанието му е било, щото мнозинството от членовете на организацията в България да подкрепи със своето съгласие тия искания и да минат те безпрепятствено като обща политическа програма, съобразно с волята на готвещия се за въстание български народ.

*

Как си е представял Левски уредбата и вътрешните отношения на българската република? На този въпрос може да се отговори, макар и не твърде подробно. Още в писмото си — дописка до Каравелова от юни-юли 1870 год. — Апостолът сякаш напомня за своя републиканизъм и заявява:„... да бъдемъ свободни съ пълна **свобода** (к. а.) въ земята ни... Па и отъ каквато и да е народностъ да живеятъ въ тоя нашъ рай, ще бъдатъ равно-правни съ Българинътъ въ всичко“; „... да саситимъ гнилата и беззаконната Държава! — не чіовецити не женните имъ и децата имъ! Тогава ако са покорат само на горнити св. закони, равно съ Българинат“. В писмо до богат карловски чорбаджия Л. пак изяснява този въпрос: „Всичките народи въ нея (българ. република) щятъ живеіятъ подъ едни чисти и святиі закони... и за турчинатъ и за евреинът и пр. каквито сѫ, за всичките еднакво ще е...“; „въ Българско не ще има царь, а „народно управление“ и „всѣкиму своето“, секи ще си служи го вярата и законно ще се съди както Българинътъ, така и Турчинът и пр.

Свобода и Чиста Република“ (к. а.). „Ний не гоним народътъ и вярата турски, а царьт и неговите закони, съ една дума Т.(урското) Правителство, което варварски владее не само нази но и самиятъ Турчинъ“. Тия мисли са доразвити и изяснени в уставо-проекта на Левски. Там той казва, че ще бъде унищожено **„правото на силата** (к. а.), за да се издигне храмъ на **истината и правата свобода** (к. а.), и турският чорбаджалъкъ да даде място на **съгласието, Братството и съвършеното равенство** (к. а.) между всичките народности“. Тия народности „щятъ бждятъ равноправни въ всяко отношение... Всички щятъ спадать подъ **единъ общъ законъ, който по вишегласието на всичкити народности ще са избере“** (к. н.). Значи, републиката на Левски ще бъде изградена върху един основен закон, който ще бъде създаден „по вишегласието на всичките народности“, т. е. като участвуватъ те в съставянето му чрез избрани представители.

Апостолът е бил на ясно преди всичко с основното положение: че политическият строй на бъдеща свободна България не е въпрос на конюнктурна възможност при самото освобождение, а точно определена форма — републиката, народовластието, което според Левски единствено е гарантирало пълната социална и икономическа свобода на индивида и нацията. И тъкмо, за да може да обезпечи свободното и независимо от никого преминаване на българския народ към републиканския режим, той така упорито се бори цели три години за независимостта на българската революционна инициатива; бори се за превръщането на народа във въоръжена и въстанала нация, която да съумее със свои сили да отстои републиката си пред възможния военен натиск от монархическото обкръжение на България. Това е дълбоката републиканска последователност в поведението на Левски.

Трайчо М. Доброславски
председател на съюза на журналистите

СВОБОДАТА НА ПЕЧАТА И МОНАРХИЯТА

От твърде отдавна и особено в днешно време свободата на печата е основна свобода за човека и народите. И, както се случва с всички свободи, свободата на печата е предмет на спекулации и търгашество. Спекулират политически сили, стопански фактори, власт имащи институции. Много често, почти винаги, тези фактори на човешките свободи са взаимно свързани, обслужват се един други. На това се дължи, че многократно в културната история на човечеството, свободата на печата се е израждала в робия на човешките общества.

Исторически, най-отдавна търгашестват със свободата на печата монархиите. Чрез свободата на печата монарсите на първо място утвърждават своите исторически права на изключителна власт. Хартията не се е засрамила, мастилото не се е възмутило да отбележат и доказват чрез тях не само исторически, но и божествен произход. И това не е ставало само в дълбока древност, тази нелепица мори духовете на народи дори и днес. Японският микадо, този отвратителен тиранин и робовладелец, до вчера сам със своите клики насилваше японския народ да вярва в божествения му произход и родствените му отношения със слънцето. Днес извършва това насилие със съдействието на международната реакция. Във века на напредналата астрономия, във века на чудесата, на техниката и ракетните летила вчера целият японски печат утвърждаваше, че микадо, японският император е син на слънцето. Днес това го прави значителна част от японския печат, под дейното покровителство на международната реакция. Не по-малко чудовищна е и нелепицата с Далай лама. Това е „божествения господар" на монголските народи. В момента, в който умира Далай лама,

душата му се преселва в плътта на в същия момент родено дете. Месеци и години понякога са били потребни за издирването на това новородено. Веднъж „намерено", след един дълъг церемониал, който няма нищо общо с достойнството на човешкото съзнание, намереното бива обявено за „божествен господар", за Далай лама и цялата писменост на монголските народи се запретва да утвърждава неговите изключителни и божествени права над съдбата на монголските народи.

Така става в далекоизточните народи. В Европа и у нас историческото развитие на съзнанието на народите е надхвърлило възможностите да бъде утвърждавана нелепата заблуда за божествения произход на монарсите. Но това не по пречи на монархическата реакция да търси други пътища за убеждаване народите в неща, които са не по-малко смешни и нелепи. Неотдавна във в-к „Отечествен фронт" се появи една скица на родословното дърво на кобургската династия. Нашият даровит и прекрасен карикатурист Ангелушев беше поставил на върха на това родословно дърво Симеон Борисов Фердинандов Сакс Кобург Готски — издънка на чужд и враждебен род. Не беше, обаче, отдавна, когато по тържествени събрания и при тостове с шампанско Борис III говореше „ние, българите . . .", с подчертан немски акцент. Целият продажен печат насаждаше невероятната лъжа за българството на тиранина Борис. В тази насока българският тогавашен печат имаше пълна свобода. Имаше и свободата да надува до невероятност дребните прояви на този дързък демагог, за да го очертае като образец на демократичност. Свободата на тогавашния печат, обаче, не биваше и не можеше да се докосва до интересите на народа и страната. Там свободата на печата се докосваше и до откритата или прикрита цензура. Винаги при двореца е имало нарочна канцелария по печата. Последен шеф на тази канцелария беше д-р Петър Костов, един фантом, чието появяване в редакциите предизвикваше огъването на много гръбнаци, пречупването на много съвети.

Свободата на печата е мъченица, върху чии-

то гърб са изпитани всички драконовски и йезуитски средства на подтискане. Монархическият институт е оставил кървави следи върху нежната й плът. Монархът винаги е имал достатъчно власт, за да упражнява пряк натиск върху свободата на печата — цензура, конфискации, затвор за смелите и честни журналисти, а не рядко и убийства, при които убийците винаги остават неоткрити. Но монархиите не са самостоятелно съществуващи институции. Те са яко свързани с грабителите на народната пот, с господарите на стопанската и социална робия. Всяка борба срещу монархията и монарха стопанските господари приемаха с основание като борба срещу техните интереси. Така богатствата се поставяха в услуга на монархията. А богатствата могат да купят всяка свобода на печата. Нека си припомним, че има страни, в които всеки луд човек може да организира митинг в някой парк, всеки луд може да напечати налудничавите си идеи и да ги пласира както може. Това се нарича свобода на човека. Но в тези същите страни има огромни и страшни шпионски машини, организирани на частно-капиталистически начала. Тези машини стоят безучастни към идеите на лудите, но веднага се раздвижват, щом изнесената на митинг или в печата идея се докосне до империално-капиталистическите интереси на тези страни. А когато тези шпионски машини се раздвижат, те купуват съвести, компрометират с шантажи честни и достойни дейци, а ако това не помогне, случват се катастрофи. Било от влак ще падне, било мотоциклет ще го сгази, било аеропланът, с който пътува, ще катастрофира, било със светилен газ ще се задуши . . А заедно с това се задушава по най-тираничен и перфиден начин свободата на печата. Свободата на печата е прокламирана, свободата на печата е установена от властта и законите в тези страни, но както властта, така и законите се упражняват от онези, които организират шпионските централи.

Международната реакция е тиранизирала винаги свободата на печата и то не винаги с цензура. Достатъчно е да напомним, че нашите възрожденци и борци срещу петвековното робство из-

дигнаха републиката като бъдеща форма на управление в свободна България, но бързо трябваше да замлъкнат по този въпрос, за да не дразнят съседните и далечни монархии, които имаха достатъчно средства да попречат на освобождението на България. Достатъчно е да посочим, че и днес ние не можем да бъдем господари у дома си, за да не дразним международната реакция, която и без това е озлобена на нас. А международната реакция, сдружена с местната реакция, най-лесно брани своите вековни позиции чрез монархиите, които твърде лесно минават в тирании. На това се дължи, че след миналата световна война династията на кобургите у нас беше взета под покровителството на международната реакция и българският народ, който ненавиждаше монархическия институт, беше принуден да остави на снагата си паразит, който докара още една катастрофа.

Тъй че свободата на печата не е нещо дадено само по себе си, а твърде относително човешко благо... Монархът разбира под свобода на печата свободата на печата да го хвали и утвърждава. Всички интереси, враждебни на монархическия режим, всички идеи, които неглижират и подкопават авторитета на монарха, са вредни и за тях свобода на печата няма. Тях ги чака цензура, инквизиции, затвори, екзекуции, шантажи, изчезвания... Свободата на печата за стопанските и социални господари в света е свободата на печатното слово да утвърждава техните капиталистически интереси и тяхната ненакърнимост. Тяхната свобода на печата е облечена в златна тога, посипана с брилянти. Не рядко по нея браздят алени дири от народна кръв. Но „свободният печат" има грижата бързо да заличи кървавите дири и да наругае народа, че е похабил прекрасната и скъпа тога на своите господари. Най-после, народите разбират под свобода на печата свободата да могат да кажат своите болки, своите искания, да защитят своите интереси. А интересите на народите никога не са се покривали нито с интересите на монарсите, нито с интересите на стопанските и социални господари. Затуй, когато интересите на народа вземат връх,

когато народа завоюва своите свободи, става престъпление да се бранят интересите на хищниците и тираните. И тогава се надига вълчи вой за свобода на печата.

Българският народ завоюва с тежки жертви своите свободи. Завоюва за себе си и свобода на печата. Вълчият вой проглуши света. Но трудовият български народ е стиснал зъби и е решен да брани на всяка цена всички свои свободи, включително и свободата на печата. Всяко движение на реакцията не избягва от неговото зорко око, всеки шум не отбягва от неговото ухо. Буден и от сън, той е готов да скочи и със зъби и нокти да брани своите свободи. И не само да ги брани, но и да ги утвърждава. По пътя на утвърждаване своите свободи, българският народ руши и ще разруши много институции на тиранията и безправието. Една от тези институции е монархията. Той разруши нейните материални устои, но на 8 септември ще завърши своето дело — отрепките на монархията ще получат превозно средство и виза да напуснат страната, за да се настанят в някой международен музей за монарси и техните лакеи.

Да утвърдим и пребъде щастлива, благоденствуваща и независима народна република България!

Людмил Стоянов
председател на писателския съюз

СЯНКАТА НА КОБУРГА

На площада в малкия градец Попово стоеше бронзова глава върху каменен цокъл с надпис: „Борис III, цар-обединител". Никакъв друг паметник нямаше в града. Не бяха се излъгали поповци да почетат Ботева, Левски, Вазова или друг някой велик син на народа ни, а се сетили само за Борис III. Някакъв скулптор се изхитрил и излял тоя бюст в десетки копия, и скоро производството му почва да украсява площадите на малки и големи градове с лика на „царя-обединител". Общините се показваха щедри към него, пък и струваше си за своя господар да направят тая жертва. Какво са сто хиляди лева, щом града ще придобие културен вид с образа на човека, който е всичко в държавата, нейно олицетворение и нейна опора? Тая зеленясала мумийна глава с голо теме, ястребов нос и малки очички, изгубени в жълтия череп, даваше хляб на мнозина писатели-биографи, фотографи и художници, чиито репродукции украсяваха стените на всички учреждения, кантори, кръчми и частни жилища в довчерашна кобургготска България.

Не чувствувате ли, че нейната сянка се носи невидимо над нашата страна, като сянката на прилеп, на вампир, който години наред е смукал кръвта на жертвата си и сега все още обикаля мястото на хубавия спомен? Той е навсякъде — върху банкнотите, монетите, върху табелите на придворните шивачи и доставчици. Тук той витаеше невидим и зловещ като един отсъствуващ обвиняем, който е дърпал конците зад кулисите и комуто всички тия помагачи и съучастници, дипломати, министри, генерали, депутати, гешефтари, убийци и главорези, са били съзнателни слуги и наемници в неговата сакскобургготска, великотевтонска агентура.

Те не бяха много. Те те брояха на пръсти. Но те имаха властта и бяха въоръжени до зъби. Такава е фашистката практика. Това е старото езуитско правило: разделяй и владей. Последният кобург владееше това изкуство по наследство. Защото немската кобурготска агентура има в нашата страна повече от петдесет годишна история. Тя има зад гърба си две национални катастрофи, без да смятаме последната, която я и погреба. Бащата и сина останаха верни докрай на немската си кръв, на юнкерска и националсоциалистическа Германия. Те развратиха и обезличиха политическия живот на страната, корумпираха част от българската интелигенция, която стана опора на династията и заедно с нея се обяви против българския народ и неговите естествени, демократични и хуманитарни чувства, навици и институти. Кой български гражданин не е изпитвал на гърба си сопата на шайкаджиите, камшика на полицая, изтезанията в полицейските участъци? Безбройни политически убийства, чиито нишки отвеждат в тайния кабинет на двореца. Масово избиване на български граждани, каквото не помни и турското робство. Агентите на пангерманизма у нас имат тая заслуга, че насадиха у нас някои фашистки прояви много преди възшествието на хитлеризма в Германия.

Тъй, на 16 юни 1913 година цар Фердинанд нападна сръбските позиции в Македония без формално обявяване на война. В 1915 година, решил да хвърли България във войната на страната на Германия, Фердинанд съобщава в манифеста си към българския народ:

„Сърбия нападна дори собствената ни територия и нашите храбри войски бяха принудени да се сражават за защита на собствената ни земя". По-късно, обаче, пред държавния съд бе доказано от показанията на войници и офицери, че на върха Китка (споменаван в манифеста на Фердинанд) не сръбски войници са нападнали нашия пост, а напъки, нашите са навлезли в сръбска територия. В случая Хитлер има един достоен предшественик — нали по същия начин, подло и без предупреждение, той нападна Съветския съюз.

Но Фердинанд имаше поне предимство, че действуваше с открити карти, провеждаше своя „личен режим“ без маскировка. Той наричаше своите поданици „каналии“ и не се ръкуваше с тях, освен с ръкавици. Неговият син, Борис III, по каза, че се е поучил от грешките на баща си, но не за доброто на българския народ, а за по-успешното провеждане на германското влияние у нас, за по-сигурното закрепостяване на България към колесницата на германския райх. „Кръвта вода не става“ — казва българската пословица. Та той дори не знаеше добре български, макар че неговите доморасли клакьори го представяха като „демократичен цар“, който яде и пие с простодушни селяни и работници. Човекът, който унищожи всички свободи на българския народ, като превърна страната ни в някаква източна сатрапия, смяташе, че изкуството да се управлява един локомотив, е достатъчна гаранция за репутацията на вещ държавник. Но той имаше и друго изкуство, много по-изтънчено и перфидно — изкуство да лови „мъртви души“, умствени и морални безличия, за да ги прави свои министри, висши сановници и бюрократи, генерали и депутати, свои послушни слуги, които дори се опитаха да убедят наивните и глупаците, че той се бори „против войната“ и че дори става мъченик в тази борба — умира, отровен от Хитлер.

Следва тържествено погребение. Александър Македонски едва ли е бил погребван с такава парадност и толкова театрални почести. В хубавата и здрава още София, след няколко дневно поклонение пред тленните останки на човека, който бе станал жертва на „любовта“ си към мира (това беше хап за простолюдието), тържествения кортеж потегли за гарата, между шпалир от войски, покрай димящи жертвеници, с безброй венци, с грамаден черковен клир, войски от всички родове оръжия, верноподанното фашистко правителство, делегация от съюзните фашистки държави, дипломатическото тяло, цялата фашизирана буржуазия и любопитен народ, жаден да види как се погребва един коронован покойник. Монотонни траурни маршове, тропот на коне, черковно пение, черни

знамена — всичко това се движи бавно на запад и сякаш това е лебедовата песен на кобургготска България, която си отива завинаги.

Тъй последния кобург не можа да получи призовка на Народния съд.

Но затова пък сянката му всеки ден витае в заседателните зали.

Кой беше той? Какъв беше тоя човек, тоя чужденец, който обичаше да се фотографира с прости овчари и орачи, но се боеше от държавниците, от силните личности? Който се заобикаляше от дребни хорица, нисши духом, пияници и картоиграчи, с духовидци, безлични царедворци, за да може да лавира между фашистката интелигенция и министриаблите, техните амбиции, сръдни, любоугодничество и тъй да избира министрите си, за оная заветна цел, завещана от бащата и провеждана от сина цели двадесет години — да се впрегне българския народ в хомота на германската завоевателна политика?

„Аз съм смачкан от моя баща“ — казва той на своя душеприказчик, дъновиста Лулчев. Това е най-важния му съветник, и искреността на тия думи е напълно допустима. Налудничавият и пълен с грандомански планове Фердинанд е направил от сина си жалка отрепка, неспособна да се справи с тежките задачи на управлението. „Аз съм кърпач, аз съм скопен, аз не съм способен за големи работи“ — продължава той простодушната си изповед пред духовидеца Лулчев, който му гледа на ръка, прави му хороскоп и по почерка и устройството на черепа гадае бъдещето му, изобщо чрез своята наука-фалшификат влияе върху политиката на страната.

„Със силни хора аз не мога да работя“ — това обяснява всичко. Той е сякаш последна издънка на една стара династическа фамилия, чиято синя кръв не може да импулсира сърцето и да храни мозъка. Той е тъй закъснял за днешната буйна епоха, че изглежда жалък. Той би бил на мястото си в средновековна Германия, дето като кобургготски княз би властувал над своите благовъзпитани немски брюгери без ни една дума на противоречие, би пил спокойно бирата си и би ходил на

лов, ограден от стотици слуги, без да има нужда да прави политика, този неприятен и опасен занаят, за който Бисмарк казваше: „Политиката е война без пушки и топове".

Всъщност той имаше само една грижа: да запази трона си и около нея се въртеше цялото му дипломатическо изкуство. Една родопска пословица казва: „Ако на царя угодиш, лошо за народа, ако за народа кажеш добро, царят ще се разсърди". Два полюса, два враждебни стана, между които няма и не може да има нищо общо. Какво правеше той, за да се запази от вихрушките на времето? Върна се към средновековните форми: към абсолютизма, съвпаднал тъй щастливо с практиката на фашизма. Тъй че можеше да претендира и за новаторство, и в тая дълга гигантска борба с народа той можа да намери верни слуги и крепители, джелати и любоугодници, които сега, изправени пред народа, в лицето на Народния съд, все още не могат да разберат какво е станало и защо са изправени на съд. В царедворската си ревност те очевидно са забравили напълно, че освен интересите на техния господар, съществува и друга страна в управлението на държавата: народа.

Днес народът е господар на съдбата си. В съдебните зали на Народния съд излизат един по един всички тия креатури на коронованата диктатура у нас и заедно с тях, невидимо, пред Народния съд застава всеки път и техния господар, последния Кобург, и когато Народния съд ще съди фашистките управници, министри, депутати, генерали, военни съдии, полицаи, жандармеристи, убийци-садисти и други, той не ще забрави и главния виновник, коронования убиец и заклет враг на българския народ.

Без това не е възможно пълно и окончателно изкореняване на фашизма в нашата страна. Който мисли другояче, той не е разбрал нито истинските интереси на народа си, нито повелята на времето.

Кирил Лазаров
народен представител

СТОПАНСКАТА ПОЛИТИКА НА БЪЛГАРИЯ И ЛИЧНИЯ РЕЖИМ

На 8 септември т.г. българският народ ще се произнесе по въпроса за ликвидацията на монархията в нашата страна и провъзгласяване на България за народна република. Няма съмнение, че нашият народ в голямото си болшинство ще гласува с бюлетината за „народна република". Всеки здравомислящ българин, който обича своята родина, ще гласува за премахването на монархията и кобургската династия. В съзнанието на българския народ въпроса за ликвидацията на монархическия институт отдавна е съзрял и презрял. Нашият народ има много основания, които му дават право с пълно съзнание да се произнесе най-категорично и ясно против монархията за народна република. Около монархията се обединяваха най-реакционните сили в нашата страна, които хвърляха нашия народ в грабителски, авантюристични войни. Нашият народ ще гласува с бюлетината на народния трикольор за „народна република" още и поради това, защото знае много добре, че кобургската династия, начело с Фердинанд по-рано и с цар Борис по-късно, винаги е била агентура на германския разбойнически империализъм.

Освен това, стопанската политика, която се водеше през целия период на царуването на Фердинанд и цар Борис, бе подчертана антинародна, разорителна и разточителна.

В разултат на тая антинародна, стопанска политика нашата страна остана икономически слаба аграрна страна.

Плановете на кобургската династия в стопанската политика съвпадаха напълно с икономическата стратегия на империалистическа Германия. Фер-

динанд и цар Борис, за достигане на своите антинародни стопански цели, създадоха цял легион политически котерии, безгръбначни пред своя властелин. Фердинанд, а по-късно цар Борис, сменяваха като ръкавиците си на ръцете министрите и другите висши държавни чиновници, с цел да се заобиколят с верни изпълнители на тяхната антинационална стопанска политика. Покварата на личния режим бе докарала положението до там, че либералните котерии открито заявяваха, че те са австрофили и германофили, т. е. те са такива сервилни лакеи на династията и Германия, че предпочитат тях пред своята родина. Така личният режим на Фердинанда и цар Борис доведе политическите котерии в нашата страна. Техните лидери се превърнаха в безгръбначни същества.

Буржуазните политически котерии правеха всичко от тях зависящо да угодят на капризния монарх Фердинанд. Стопанската политика през царуването на Фердинанд и цар Борис се характеризира с едно невиждано ограбване на народните маси. Данъците и преди всичко косвените, се увеличаваха от година на година. За последните години от царуването на цар Борис косвените данъци бяха увеличени 11 пъти, а непроизводителните разходи на бюджета достигнаха до 80 %. Златното правило в стопанската политика през Фердинандовия период бе — „обогатявайте се кой как може“. Това означаваше на прост език „крадете да крадем“. И действително, снабдяването на армията с оръжие и оборудване се яви като златоносен дъжд за династията и много десетки предприемачи-гешефтари. Сключването на многобройни държавни заеми също обогатяваше както Фердинанда, така и неговите министри. Заемите се сключваха при прякото участие на Фердинанд и затова той получаваше тлъсти комисионни. Не един път в пресата са се изнасяли позорни факти от този род. Един от българските икономисти изчислява, че за 50 години, от 1888 до 1937 година, България е получила 40 милиарда лева външни заеми, а е заплатила за тях 210 милиарда лева. Всеки може да си представи колко от тия

суми, като комисионни, са влезли в дълбоките джебове на Фердинанд, цар Борис и техните верни слуги—министрите. Известен е 500 милионният заем, в 1915 година, с който германците купиха Фердинанд и Радославовия кабинет, за да воюва България на страната на Германия.

Цели десетилетия трудът на българския народ се е плячкосвал по този начин. Фердинанд, цар Борис и техните сервилни министри отвориха широко вратите за чуждите капитали и преди всичко германските и им даваха широка възможност да изнасят ежегодно из България по 2 милиарда лева принадена стойност, изсмукана по един най-варварски начин от теглото на нашия народ. В същото време един от министрите на Фердинанд—д-р Кръстев — в 1918 год. има безсрамието да заяви, че в „България няма работници", за да може по този начин да парира искането за създаване на работническо законодателство. Лихварството, подкупите през времето на Фердинанд и цар Борис бяха превърнати в култ на стопанската им политика. Против тая престъпна тяхна стопанска политика избухваха много стихийни работнически стачки, тя предизвика и селските бунтове в Шабла, Дуранкулак и Тръстеник. Нашият народ кански охкаше под ударите на стопанската политика на Фердинанда, цар Бориса и тяхната камарила.

Обаче най-голямото историческо престъпление на германската династия и послушните ѝ буржуазни котерии към нашия народ се състои в това, че те откриха широко вратите на България за германския разбойнически империализъм и с това осъдиха нашата страна на едно жалко икономическо съществуване. Благодарение на Фердинанд, цар Борис и техните послушни правителства в миналото, които водеха стопанска политика не с оглед на националните интереси на България, а с оглед на интересите на империалистическа Германия, в нашата страна се развиваше само лека индустрия, която не е гаранция за нейната национална независимост и държавен суверенитет. Германските империалисти съзнателно спъваха индустриализацията на нашата страна, защо-

то техните интереси искаха превръщането на България в аграрен придатък на индустриална Германия. А за да може нашата слаба индустрия горе-долу да се развива, те подвеждаха своите агенти Фердинанд, по-късно цар Борис и политическите котерии у нас — да насочват погледите си към разширение за сметка на съседните на България страни. По този начин германските империалисти превърнаха Балканите в постоянен барутен погреб.

Фактът, че България в стопанско отношение си остана предимно аграрна страна, със слабо развита индустрия и примитивна техника, се яви твърде удобно за провеждане на германската политика. Германските империалисти използуваха икономическата слабост на страната и я включиха в сферата на своите интереси. В тяхна услуга бяха Фердинанд и цар Борис, заедно със съществуващите политически котерии в страната. Германците искаха да достигнат Багдат. Техният път за тази цел водеше през Балканите, затова те трябваше да покорят Балканите, в това число и България. В името на политиката „натиск на изток", която водеше германския разбойнически империализъм, за да получи „жизнено пространство", той впрегна за тая цел Фердинанд заедно с ръководителите на политическите котерии, а след това и цар Борис и германската агентура в България, център на която бе царската династия. Още при Фердинанда вратите на България бяха отворени за чуждите капитали, предимно германските. При цар Борис германците се настаниха още по-солидно в България. Последната бе за тях като село без кучета.

Благодарение на режима, който установи цар Борис, германските хищници, които започнаха поробването на България при Фердинанд, още по-здраво се затвърдиха в страната. Това особено силно българският народ изпита на гърба си през годините 1941-1944 г.

Именно в последните години, когато нашата страна се превърна в селско-стопански придатък на Германия, в германска колония, господствуващо положение в нея зае германският империализъм, германският капитал. В България бяха осно-

вани повече от 36 германски компании с многобройни представителства в страната. Германо-българската кредитна банка в София вършеше всички операции по германо-българската търговия и по снабдяването с кредит всички германски предприятия в България. Германският капитал взе в свои ръце каменовъгленатa мина „Пирин" с право да разработва олово, цинк, и др. метали в Южна България. Германският капитал влезе в картонажната, хартиената и тютюневата индустрии. От капитала на дружеството „Гранитоид", който достигна 750 милиона, 50 % принадлежеше на германския капитал. България икономически и политически беше превърната в опора на германския империализъм.

Фашистките правителства поставиха България още поъздраво под петата на фашистка Германия. Към началото на 1941 година цар Борис сключи таен договор с Германия и България се присъедини към тройния пакт на оста. Стопани в страната станаха крупните германски фирми и банки: „Дойче банк" и „Дрезденер банк". Цялата търговия на България се оказа в ръцете на германците. Промишлеността също попадна в ръцете на крупните германски тръстове. В България разгърнаха своите грабителски операции германските тръстове „Тод" и „Херман Гьоринг", химическият тръст „И. Г. Фарбен индустрии", тютюневите тръстове „Балкан табак" и „Реемстма", електрическите тръстове „А. Е. Г." и „Сименс", тръстовете „Мандел" и „Ко", „Соя" и други.

Берлинската „Дойче банк" откри свои клонове в София, създаде силна немско-българска кредитна банка.

Дрездер банк подчини старата Търговска банка и чрез нея редица търговски и индустриални предприятия. Под формата на сътрудничество, на германските банки бе подчинена и банката „Български кредит", а Българската народна банка предоставяше неограничен кредит на германските фирми.

Това господство на германския финансов капитал в България водеше към пълното икономическо и политическо заробване на България от

фашистка Германия. Германските империалисти подкупваха българските политически дейци, журналисти, публицисти, висши чиновници. Повече от половината от депутатите на фашисткото Народно събрание са били подкупени от германците.

В политическо и икономическо положение България беше напълно подчинена на интересите на германските империалисти. Селското ни стопанство, заедно с цялата страна, се превърна в придатък на германската индустрия. Българската хитлеристка клика предостави пълен монопол за внасянето на стоки в ръцете на германските експортьорски фирми. В 1944 година до 9 септември 1944 година 90% от изнесените в чужбина български стоки се оказаха в Германия. Германците успяха да ограбят българския народ със стоки за повече от 75 милиарда лева.

От 1941-1944 година германците са изнесли и изконсумирали над 2 милиарда кгр. месо, салами, мас, захар, плодове, тютюн, кожи, въглища и др., яйца — около 900 милиона броя, овце, свине, птици, около 900 милиона броя. Всичко това бе заграбено от германските хищници с ръцете на цар Борис и хитлеристката агентура в България — Филов — Божилов — Багрянов. Освен това целият експорт на България в другите страни е минал през ръцете на германските фирми, които са задържали в България златната валута и по този начин, както се е хвалил бившият управител на БНБ — Гунев, българската хитлеристка агентура е участвувала във финансирането на хитлеристката война.

Селяните безжалостно се ограбваха от германците и българските фашисти. Естествено е, че селското ни стопанство вървеше към упадък. Разнебитен селско-стопански инвентар, усилено изнасяне на работния добитък в Германия — всичко това доведе до разоряване на селското население Общото количество на едрия и дребен рогат добитък в България намаля с една трета. Общият брой на свинете намаля 4 пъти.

Промишлеността, поради липса на сурови материали, се работеше с 15—20% от капацитета си. Освен това, голяма част от квалифицираните

работници бяха изпратени на работа в Германия.

В пълно разстройство и катастрофално състояние се оказа и железопътният транспорт. Разстрои се и финансовата система на България. Обезценението на лева бе повече от 16 пъти за времето от 1939-1944 година.

Стопанската разруха и инфлация, финансовото банкрутство и нечуваната нищета на трудещите маси са резултат на грабителската политика на германските империалисти и техните агенти в България.

Германците грабеха и душеха България така, както и всяка друга окупирана страна, но тъй като официално България беше „съюзница" на Германия, то те я грабеха с ръцете на българските министри начело с цар Борис.

В същото време Фердинанд, а по-късно цар Борис, бяха злостни врагове на Русия и Съветския съюз. Те, заедно с царската камарила бяха против търговските връзки с братска Русия. Цар Борис проваляше след първата световна война мероприятията на Стамболийски за известно стопанско сближение със Съветския съюз. Той, заедно с хитлеристката банда, саботираше изпълнението на търговската спогодба със Съветския съюз от 1940 година, която се посрещна с възторг от българския народ. Антинародната стопанска политика на кобургската династия не подлежи на никакво съмнение.

Нашият народ на 8 септември в своето огромно болшинство ще да гласува с трикольорната бюлетина за народна република. Това ще бъде всенародна победа над всички остатъци на монархията и фашистките й и реакционни крепители. Това ще е и тържество на една нова насока в стопанската ни политика.

На 8 септември нашият народ ще гласува за една народна република, в която няма да има място **за хищническия, спекулантски и паразитен капитал, за спекуланти и грабители на народния труд.** На 8 септември нашият народ ще провъзгласи такава република, в която **трудът ще бъде решаващ обществено-стопански фактор.**

Върху тая основа ще се изгради стопанската политика на народната република България. Германските агенти Фердинанд и цар Борис, заедно с политическите котерии в нашата страна, водеха разорителна за народа и родината ни стопанска политика.

Българската народна република ще води такава стопанска политика, която ще осигури благоденствието на нашия народ.

Проф. д-р Л. Василев

НОВАТА РЕПУБЛИКА

Българският народ е изправен пред едно историческо решение, което засяга устройството на неговата държава, формата на управлението и разпределението на властта — да остане ли България конституционна монархия или да се превърне тя в република. Народът едва ли ще има да се колебае много при решението си по тоя въпрос. Неговата преценка върху монархията, като институт на държавното устройство и върху нейния носител в България, кобургската династия, е отдавна узряла и оформена. Тая преценка ще намери израз в ясната и решителна воля да бъде премахната монархията у нас и страната да бъде превърната в народна република. И в деня на втората годишнина от великото антифашистко освободително въстание на 9 септември българският народ ще види за пръв път в историята си своята държава като република и себе си като върховен и единствен носител на власт в нея.

Но премахването на монархията не изчерпва реформата в устройството на българската държава и във формата на нейното управление, не изчерпва същината на новата република, която предстои да се създаде у нас, не изчерпва съдържанието на конституционната реформа. Премахването на монархическата институция е само началото на творческото преустройство на българската държава, на превръщането ѝ в народна република.

Новата република не идва по каприз на един или друг политик или на една или друга обществена група. Както установяването ѝ тъй и нейното съдържание и нейните форми са обусловени от досегашното историческо развитие на страната и представлява резултат от досегашните продължителни и тежки борби против фашизма, монархията и реакционните сили у нас. На свой ред новата република по своето устройство, съдър-

жание и форми ще бъде мощен фактор за още по-успешно продължаване на тия борби против фашизма и реакционните остатъци на плоскост, по-благоприятна за народа. Под това осветление новата република по устройство, характер и задачи се явява тясно свързана с народното въстание от септември. Това личи преди всичко с оглед начина на нейното установяване: по силата на закон, правомерно, с бюлетина, със свободно народно допитване, а не по пътя на сътресенията и гражданската война. Тоя начин за установяване на републиката у нас е резултат на деветосептемврийската победа, на народната власт и една важна проява на отечественофронтовската законност. Новата република е свързана с антифашисткото въстание и с оглед на друга нейна страна. Тя представлява продължение и затвърдяване на деветосептемврийското освободително дело, на неговата програма, на неговата насока на развитие и е решителен удар срещу опитите да се върне колелото на историята назад. Народното въстание от септември иззе властта из ръцете на монархията и нейните фашистки камарили и я даде на народа. Но самото съществуване на монархическия институт след 9 септември представлява извор на опасности за демокрацията у нас, насърчава реставрационни тежнения и дори съзаклятия. Делото на 9 септември е несъвместимо с монархията. Истинското народовластие не може да цъфти под сянката на монархията. Върховенството на народа е несъвместимо с върховенството, даже и формално, на монарха. Затова и премахването на монархията представлява едно заздравяване делото на 9 септември, удар върху реставрационните планове и опити и тласък напред по пътя на свободата и демокрацията.

Новата българска република не ще бъде социалистическа република. Това личи преди всичко от обстоятелството, че на 9 септември у нас се извърши не една социалистическа революция, а антифашистко народно въстание. Това личи по-нататък и от обстоятелството, че в закона за допитването до народа за премахване на монархията и за свикването на Велико народно събрание,

Държ. в. бр. 174, от 2 август 1946 г., не само не се предвижда социализиране на производствените средства, но изрично се подчертава (чл. 12), че частната собственост и нейното прехвърляне по наследство ще се признава, както и че държавата ще постави в хармония свободата на частната стопанска инициатива с обществения интерес.

Но новата република не би била истински нова, ако реформата в устройството на българската държава се сведе до премахване на царския институт, а всичко друго в стопанско, политическо и правно отношение остане там, гдето то е било в предфашистката степен и форма на демокрация. Напразно ще са водени толкова тежки борби, напразно ще са изтърпени толкова страдания, напразно ще са дадени толкова жертви, ако новата българска република ще представлява политически връщане към демокрацията напр. от времето до първата световна война, с тази разлика, че се извърши една промяна на държавния глава в неговото установяване и неговите функции. Една такава република не би била стъпка напред, не би била етап по пътя на прогреса. Макар и дофашистките, предфашистките степени и форми на демокрацията да са несравнено по-ценни от режима на фашизма, национал-социализма и монархическото самодържавие, връщането към тях от днешната, от деветосептемврийската, от отечественофронтовската степен и форма на демокрацията не би било напредък, а би представлявало отстъпление назад, регрес, с една дума — реакционно дело. Новата република не може да има и не ще има такъв характер. Тя не ще бъде република на реставрацията, а република от нов, народен, истински демократичен характер, република на напредъка. Затова и в нея не могат да играят доминираща роля ония социални групи и категории, които господствуваха в стопанския и обществен живот от времето на старата демокрация и от времето на фашизма.

Уместно е да се изтъкне, че демокрацията не е абстрактна и замръзнала форма на управление, че демокрация, въобще сама за себе си, няма. Демокрацията е жива, променлива, явява се от исто-

рическо и сравнително гледище в множество конкретни форми и степени, различно съобразно времето, различно съобразно мястото, съобразно историческия момент, съобразно конкретната обществена обстановка. Затова не бива да ни учудва, че обществено-политическото развитие в определени страни, в това число и България, може да извика на живот форми и степени на демокрация и на република, различни от предишните по време, нейни форми и степени, различни също така от днешните форми и степени в други страни. Поради изтъкнатата връзка на новата българска демократична република с дългогодишната съпротива срещу фашизма и с деветосептемврийското освободително въстание, тази република ще представлява една нова конкретна форма на демокрация, обусловена от историческите условия на днешната обществено-политическа обстановка, на завоеванията на 9 септември, неговата програма и опита от приложението на тая програма. Щом демокрацията и демократическата република могат да се явят и се явяват в историческата и сравнителна даденост на държавите в различни форми и степени, и щом у нас предстои да се установи една конкретна форма и степен на демокрацията, породена от конкретна обществено-историческа обстановка и с определени обществено-исторически задачи, явствува, че може да се постави въпрос за сравняване с другите форми и степени на демокрация и демократична република и за квалифициране на нашата като демократична република от нов тип и от по-висока степен.

Би било и трудно и прибързано да се очертаят по един цялостен и завършен начин още от сега устройството, характера и функционирането на новата българска република. Това ще може да се направи едва след изработването и гласуването на новата Конституция. Но някои общи нейни черти се открояват достатъчно ясно, за да могат да бъдат изтъкнати. Тия нейни черти са обусловени от съотношенията и зависимостите между новата република от една страна и борбата и съпротивата срещу фашизма и деветосептемврийското дело от друга страна.

В тази насока трябва да се изтъкне преди всичко нейният дълбоко демократичен характер. Новата република се очертава като демокрация от нов тип, като нова форма на демократическо устройство и демократическо управление, като по-висока степен на народовластие. В нейното установяване и в нейното функциониране ще участвуват всички действително демократични обществени категории, всички действително демократични политически движения, които в миналото бяха или напълно отстранени и изключени от легален политически живот или бяха тежко ограничавани и всячески спъвани. Това дълбоко превръщане в положението на тия движения от такива, които държавната власт преследва и потиска като участници и съносители на тая власт, е една от най-характерните особености на отечественофронтовския режим и на новата република. Това ще позволи на широките маси на работничеството и селячеството да гледат на държавата не като на чужда, вражеска, а като на своя държава. Последиците от тази промяна в тяхното отношение към държавата ще се отразят извънредно благоприятно във всички области на стопанския и обществен живот.

Друга една съществена черта на новата българска република се заключава в нейния антиреставрационен характер. Това означава, че в стопанските, обществени и политически условия на новата република не ще има атмосфера за вирене на фашизма и на неофашизма. Изворите за неговото възникване ще бъдат пресушени и отстранени. Затова в утрешната българска република не ще има място за частно-капиталистически монополи и други форми на безогледна експлоатация. Това личи и от чл. 12 на закона за допитване до народа за премахване на републиката и за свикване на Велико народно събрание, Държ. в. от 2 авг. 1946 г., според който **„държавата ще постави в хармония свободата на частната стопанска инициатива с обществения интерес“.**

Принципът на народния суверенитет, на народното върховенство, изтъкнат вече от закона за допитването до народа и за свикването на Ве-

лико народно събрание, ще намери в новата република не само формално юридическо, но и действително обществено-политическо приложение. Народът ще стане истински върховен орган в държавата и неговата зряла и свободно изразена воля ще обуславя и определя основните линии в устройството и функционирането на държавното управление, а тъй също и съдържанието на законите. Началото за всеобщо гласуване, с разширенията му след 9 септември относно жените, младежите и войската сигурно ще бъде запазено. То ще бъде освободено от познатата на миналото система от порочни въздействия на демагогията, залъгванията, извращенията чрез натиск, насилия и фалшификации. Урните ще отразяват народните решения не преиначено и превратно, а истинския народен глас, даден осъзнато и зряло и в защита на народните интереси. Тъй формалното политическо равенство ще се превърне в действително политическо равноправие, ще се изпълни със съдържание. В утрешната република народът ще бъде не само сбор от управлявани поданици, но и единство от управляващи граждани. Народното участие във функционирането на държавното управление не ще се ограничи при това само от избори на избори, а ще се проявява по един жив и постоянен начин в обществено обсъждане, обществено провеждане и обществено контролиране на актове на управлението, чрез участие в масовите безпартийни организации (профсъюзи, кооп. съюзи и др.), които сътрудничат на държавната власт, чрез участието в политическите партии, с чието съдействие и под чието влияние се оформява и движи общественото мнение и накрай — чрез участие в отечественофронтовските комитети.

Дълбоко и действително демократичният характер на новата българска република не може да не намери израз и в нейните задачи. Това са задачите, свързани с демократията на държавните институти, действителното им поставяне в служба на широките трудящи се маси и в зависимост от волята на народа. Тук може да се спомене разширяването на изборното начало, участието на масо-

вите безпартийни организации в извършването на известни обществени служби, активен обществен контрол върху функционирането и дейността на административните органи и пр. Това са по-нататък задачите, свързани с разширяването правата на народа и с превръщането им от формално съществуващи в действително притежавани и действително упражнявани политически и лични права. Това са наред с тях задачите, свързани с по-нататъшното заздравяване на деветосептемврийското дело и пресичане на опитите за връщане назад. Това са накрай задачите, свързани с осъществяване на програмата, в името на която бе извършено освободителното въстание на 9 септември 1944 година, програмата на Отечествения фронт във всички области на нашия обществен, стопански, политически и културен живот и със създаването на обществена, политическа и психологическа атмосфера, благоприятна за осъществяването на тая програма.

Утрешната република се очертава и като република, в която предно и основно място се отрежда на труда, в която трудът ще бъде широко поощряван и прилаган, системно закрилян, справедливо възнаграждаван и поставен като основен национален капитал в служба на народа и на държавата.

Творческият характер на новата република ще намери израз и в системните и широки усилия за индустриализацията на страната, за широко индустриално, минно и транспортно строителство. Преодоляването на индустриалната изостаналост и издирването и използуването на всички източници на суровини и енергия, както и широката система от мерки за поощрение и развитие на кооперативното дело във всички области на народното стопанство, както и за засилване на държавния сектор в стопанството чрез изграждане на държавни, държавно-автономни, комунални и смесени предприятия и чрез монополизирането на известни клонове на стопанския живот, ще представлява една от съществените черти на новата българска република.

Утрешната българска република се очертава

като важна стъпка напред и във външно-политическо отношение. Около България става невъзможно да се образува железен обръч, както по времето на малкото Съглашение и Балканския пакт не само поради близостта на СССР и дружбата между България и него, но и поради засилващото се приятелство и сътрудничество между България, Югославия и Румъния. Новата република, поради демократическия си и творчески характер, ще бъде един важен елемент на мир и международно сътрудничество на Балканите и в Европа. Нейното установяване премахва един важен източник на кзни и недоверие между балканските народи и разчиства пътя към братство с народите на нова Югославия, отърсили се недавна от династията на Карагеоргиевичите, към федериране с тях, което проповядваха още най-далновидните дейци на нашето възраждане и на сръбския народ.

Една такава република не може да представлява, както биде посочено по-горе, връщане към предфашистките форми на демокрацията. Тя не може да бъде само нова дреха, ново облекло на старата обществена и политическа организация, а носи и ново съдържание — реална, действителна власт на народа, обединен от волята за борба срещу фашизма, за строителство, за справедливост и свобода. Ето защо тя се очертава като истински нова, дълбоко и действително демократична република, като република на строителство, на народно върховенство, на по-голяма обществена правда, като република на напредъка.

Д-р Д. Ангелов

МОНАРХИЯТА И СЛАВЯНСТВОТО

Когато великият апостол на свободата Васил Левски е проповядвал, че освободената българска държава трябва да стане „демократска република", като едновременно с това обявят републиката и „братия сърби, черногорци, румънци и пр..." той е долавял много ясно, че единството между балканските народи и на първо място между южните славяни, може да се осъществи само при тази форма на управление, която осигурява свободата на хората и изключва зловредната намеса на династиите с техните собствени цели. Проповядвайки идеята за република, Левски е имал дълбоки основания — той е бил разочарован вече от неискрената подкрепа, давана на българите от тогавашната сръбска династия на Обреновичите, която служела не на интересите на двата славянски народа, но на своята кауза. Подобно разочарование прозира и у Ботев, който неведнъж е изтъквал пакостната роля на правителствата на монархическите Балкански държави, които, обзети от шовинизъм, са били най-голямата пречка за истинско разбирателство между народите. Ботев е бил горещ привърженик на един южнославянски съюз между българи, сърби и черногорци, обаче, съюз, основан на началата на братството, на свободата и на равенството — т. е. на едно народно, републиканско управление. От същата мисъл е бил изпълнен и Любен Каравелов, най-големия теоретик на Балканската федерация и на сближението между българи и сърби.

С една дума, нашите предосвобожденски деятели и революционери са съзнавали много добре, че монархическата форма на управление, изразена в господството на една наследствена династия, е вече една голяма пречка за разбирателство между отделните народи. Всяка династия, дори и да е еднаква по кръв и традиции с народа, се отчуж-

дава от него и тръгва по пътя на свои собствени цели и интереси (както е случаят със сръбските Обреновичи и Карагеоргиевичи). А още по-страшно би било естествено, ако тая династия води началото си от чужденци, ако монархът, поставен да управлява, е от друг произход, от друга народност, с друг начин на мислене; тази съдба именно сполетява България след освобождението.

В нащата страна иде най-първо хесенският принц Александър Батемберг, лейтенант на пруска служба. И както би могло да се очаква вече, самото това обстоятелство не е могло да не се отрази на току-що създадените сърдечни връзки между българския народ и неговия освободител. Батемберг беше и си остана германец — „пруски офицер, поставен на стража да пази пътищата на Босфора" — според израза на германската преса и всички негови действия предизвиквали с право подозрение всред руското правителство. Ролята на Батемберг е била оценена правилно от император Вилхелм I, който съжалявал дълбоко, когато той бил принуден да абдикира, а пък Бисмарк, се изказал по повод на неговата абдикация, че тя „ще натъжи германското общество и ще бъде за него едно разочарование, тъй като принц Александър беше немец". Краткото царуване на Батемберга, свързано с първата проява на монархическия личен режим — суспендиране на Конституцията (от 1881 г.) —разклатило значително доверието на Русия, помрачило сърдечната дружба между новоосвободения народ от неговия по-голям славянски брат и създало първите предпоставки за вкарването на нашата страна в чужди, антируски и антиславянски комбинации.

Междувременно докато немецът Батемберг е изиграл една тъй зловредна роля за отношенията между руси и българи, в съседна Сърбия Милан Обренович изкопава първата пропаст между южните славяни. Известно е, че с договор от 1881 г. той вкарва своята страна в орбитата на Австро-унгарската империя, под която пъшкали хиляди славяни, само и само, за да осигури неприкосновеността на своята династия (както се вижда в една от клаузите на договора). Пак по силата на този

договор Македония, за която до тогава не е ставало спор, бива поставена като обект за завладяване и за дележ, като плячка за империалистически домогвания. Четири години по-късно, тласкан от своя коварен съюзник, Милан обявява братоубийствената война. И тази война, в която се пролива безсмислено поток от кръв, ползува само враговете на славянството. Тя насажда умразата между българи и сърби, която бива подклаждана години наред от дворците, за да дава своите отровни плодове. Целите на Австро-Унгария, зад която стои и Прусия, започват да се осъществяват. Недоверието между Русия и България е вече създадено. Клинът всред южното славянство е забит. Наистина, и Батемберг и Милан си отиват, принудени да отстъпят пред волята на своите народи. Но монархията остава, за да продължи започнатото разложително дело. В България идва кобургът Фердинанд, за да властвува там като верен проводник на немската политика повече от 30 години, задълбочавайки разрива между България и славянските народи.

Два основни момента изпълват цялото управление на Фердинанда и обуславят неговата вътрешна и външна политика: 1) да запази интересите на своята династия и да покаже, че е един велик владетел, който има право да се стреми към хегемония на Балканския полуостров и 2) да оправдае доверието на своите сънародници, немците, като се съобразява с техните жизнени политически интереси в Европа. С една дума, той е бил един владетел-грандоман, стремящ се към величие, към външен блясък и от друга страна — верен син на своята раса, от която не се отказал никога. Движен от желанието си да господствува, той е заявявал, че ще бъде задоволен само, когато му се даде възможност да се короняса в църквата Св. София в Цариград — там, където някога са се коронясвали византийските императори и дето и Симеон се е опитвал напразно да проникне. Същият необуздан личен шовинизъм го е изпълвал, когато, по време на Балканската война, настоявал да получи Солун на всяка цена. От друга страна, съобразявайки неуклонно политиката

си със стремежите на германизма, той е имал пълното право да счита, че е постигнал своята задача и думите му във вестник „Нойе фрайе пресе" от 1931 г. „в Балканската и Европейската войни аз изпълних достойно дълга си към германската раса", отговарят напълно на историческата истина. Действително, Фердинанд е изпълнил дълга си към германизма — за сметка на българския народ, окървавен, разсипан материално и духовно и загубил вяра в бъдещето.

Естествено, както личните амбиции на Фердинанда, изразени в желанието му да се наложи над балканските народи, тъй и предаността му към каузата на немците, са имали като резултат една отявлена антиславянска политика и по-специално, една политика, насочена срещу Сърбия и срещу Русия. И не е могло да бъде другояче. Да властвува над Балкана, това е означавало да смаже всичките си съседи, в това число и сърбите, с които отношенията били вече значително влошени, благодарение на братоубийствената война, подбудена от крал Милана. От друга страна, стремежът му да проникне в Цариград, е бил насочен явно срещу Русия, която много добре е виждала, че подобно на Батемберг, и новият цар се явява „пруски офицер, пазач на Босфора". Русофобското настроение на Фердинанда, потискано в дадени моменти от вътрешно политически съображения, е било една постоянна, неизменна величина, намираща израз в редица постъпки (преименуването на Св. Александър Невски, въвеждането на Григориянския календар, поощряването на различни теории за „хунски" произход на българите и пр.). Голяма е била неговата умраза и срещу Сърбия, която избликва особено силно след несполучливата Междусъюзнишка война и допринася не малко да се вземе гибелното решение, което нарежда България на страната на централните сили.

Трябва да се изтъкне, наистина, че в дадени моменти, Фердинанд се откланял от антиславянската си политика и давал основания да се вярва, че е готов да търси сближение с Русия или пък със западните си съседи. Но в тези свои ходове, доколкото са били искрени, той е имал само една

цел — а именно, да закрепи своята династия, да утвърди и стабилизира положението си. Тъй например, през 1894 г. Фердинанд жертвува Стамболов, който и без това го е дразнел със своите диктаторски наклонности, несъвместими с личните амбиции на княза, за да потърси помирение с Русия. Това помирение му е било необходимо тъй като той чувствувал, че без него мъчно ще може да управлява и по-нататък всред един народ, който обича своя по-голям славянски брат и освободител. Пак със същата цел е направил той и сина си Борис православен, а по-сетне е съдействувал за организиране на големите тържества на Шипка през 1903 г., когато граф Игнатиев идва в София и т. н. Но всичко това е било привидно, изкуствено, неотговарящо на истинските му чувства и стремежи. То не могло да заглуши неговото русофобство и неговото желание да служи на интересите на германизма, което се проявява най-първо при обявяването на независимостта (в 1908 г.) — акт, инспириран от Австро-Унгария с явно противоруска цел, а след това — в Балканската и първата световна войни.

Същото двуличие е проявил Фердинанд и в отношенията си спрямо Сърбия. И тук той се е опитал в дадени моменти да покаже готовност за сближение, за да може да закрепи личните си позиции. В това отношение е особено показателна една среща между него и крал Петър в Белград, през 1904 г., по време на която, както изтъква виенският печат, бил сключен таен договор за приятелство, по силата на който Македония се разделяла на сфери на влияние, а войските на двете държави се задължавали да пазят една друга династиите (ср. Г. Николов, История на българския всекидневен печат, София 1932, кн. II, 77). Ще рече, цялата работа се е свеждала в това, да се запазят интересите на царствуващите фамилии, а за сближението на двата славянски народа, за премахване на умразата помежду им, изобщо не е ставало дума. Същата политика бе провеждана при крал Александър и цар Бориса, които искаха да си осигурят династиите. Естествено, в нея не е имало и не е могло да има никаква проява

на славянски чувства. Тези чувства са били използувани само като параван, зад който се прикривали действителните стремежи от династичен характер. Те именно са подбуждали Фердинанда да търси сближение със сърбите, те са го накарали покъсно да се присъедини към Балканския съюз и да започне войната срещу турците.

Обстоятелството, че през цялата тая война той е бил обзет от неудържимо желание да влезе в Цариград, да получи Солун, да завземе цяла Македония, без да дочаква арбитража на руския цар и т. н. — всичко това показва истинските му намерения и цели. А лекотата, с която по негова заповед, бива извършен актът на 16 юни, насочен против сърби и руси и посрещнат с нескривана радост от Австро-Унгария и Германия, говори най-ясно, колко бързо са се изпарили „славянофилските му чувства", каквито никога не е притежавал. Най-сетне, през 1915 година Фердинанд махва окончателно своята маска и верен на себе си вкарва българския народ във война срещу западните си съседи, срещу своите освободители, срещу цялото славянство. Непоправимото е вече сторено. България е тласната против своите братя по вината на един заслепен монарх, останал чужденец през целия си живот и не мислещ за нищо друго, освен за интересите на собствената си династия.

И Фердинанд, подобно на Батемберга, бе принуден да си отиде, но монархията остана. Личността напусна, но институтът се запази. От тук именно почна новата трагедия на българския народ, която го изправи пред третата национална катастрофа. Борис III последва политиката на баща си. Въпреки всичко, той не можа да забрави, че е немец, да се откаже от своя произход. А интересите на династията стояха над всичко. И промяна в положението, следователно, не можеше да има.

Изтъква се, понякога, че за разлика от Фердинанда, който провеждал своите решения и планове с грубост и деспотизъм, с прояви, окачествявани като „личен режим", Борис III вървял по друг път, по-народен и демократичен. Тази заблу-

да, обаче, вече отдавна е опровергана от развоя на събитията, от самите факти, които посочиха, че стремежът за господство бе еднакво силен и у двамата монарси, че той бе плът и кръв в династията на кобургите и че разликата между бащата и сина не бе по същество, но по метод. Както Фердинанд, тъй и Борис не можеше да търпи силните личности, както него той води същата противославянска и прогерманска политика. Нима е нужно да се правят паралели, да се изтъкват примери и факти, тъй пресни и познати на всички? Достатъчно е да се хвърли поглед върху току-що изминалата втора световна война, в която България бе вкарана пак във война срещу цялото славянство. Достатъчно е да се напомни „проектът" да се изхвърлела кирилицата, многобройните опити да се умаловажи славянската принадлежност на нашия народ, преклонението пред „висшата раса" и пр. Всичко това сочи ясно, че в развитието на нашата история от освобождението насам е имало някаква трагична последователност, една своеобразна, пакостна приемственост, причинена от въздействието на едни и същи фактори — чуждата династия и свързаните с нея правителства. На тях се дължи противославянския курс в нашата външна политика, прокарван систематично години наред, предаван по традиция от баща на син. А този курс бе гибелен за нашата страна. Монархията следователно трябва да си отиде, за да може България да намери своя истински път като народна република и славянска държава, тъй както е била тя в съзнанието на нашите възрожденци от отец Паисий до Васил Левски.

Д-р Дим. Пенов
началник Св. Синод

ЦЪРКВАТА И МОНАРХИЯТА У НАС

Както е известно, управлението и устройството на църквата е изборно и съборно. На днешен език бихме могли да го наречем републиканско — демократично. Такова е нейното канонически-юридическо разбиране, прилагано исторически ето вече две хилядилетия. В нея има иерархически степени и власт, но никога не е имало монархичност и още по-малко е имало наследствена монархичност. Дори в католичеството, гдето имаме най-голяма централизация на властта, няма еднолично решаване и е запазено напълно изборното начало. Още повече това важи за православието. Туй схващане е за църквата толкова самопонятно, че дори самата мисъл за наследствена монархичност в нея се явява невъзможна и чудовищна именно по силата на изтъкнатия по-горе принцип, че лицата биват ценени по собствените им умствени и морални достойнства, а не въз основа на родови, расови, класови, национални и пр. предимства и привилегии. Вече самият факт, че исторически ръководството в църквата са получили главно монасите, дали обет за безбрачие, говори, че в нея за никаква родова наследственост на властта не може да става дума. Ще рече, **чрез своите принципни разбирания и многовековна практика, църквата се е произнесла за републиканското демократично начало на управление като по-високо и по-съответствуващо на духа на евангелието за съборност и братство, отколкото наследствено-монархическото.**

По силата на своята посочена надполитичност църквата не се е вмесвала пряко в установяване държавните форми на управление и все пак собственият неин пример, както и принципното издигане от нейна страна личните морални качества

над всякакви условности и привилегии, не са могли да не дадат благотворно отражение и политически. Така че главно на косвеното християнско влияние ние дължим истинската дълбока обосновка на републиката по начало и на него дължим страстните борби за свободи на народите срещу всяка земна тирания и самодържавие.

Естествено, в своята хилядилетна история и при най-различните условия, в които е работила, църквата не винаги еднакво е оставала вярна на собствените си основни начала или, по-право, не винаги с еднаква твърдост и себеотрицание е отстоявала тези начала. Затова понякога отделни нейни водачи са изпадали в изкушението да подчинят църквата на капризите и желанията на самодържавни царе и монарси и да изтъкват монархичното начало като единствено оправдано от евангелието. Срещу такива стои като обвинение не едно или друго съборно решение, не едно или друго лично мнение, а самата многовековна вътрешно-църковна практика на управление.

Казаното за църквата изобщо важи напълно за българската православна църква. Сама свободна и демократична, тя е поставяла за основа на своите отношения към държавната върховна власт моралните лични качества на управниците и верността им към народните интереси. Основана при Бориса и послужила на неговото народно обединително дело вътре в страната, както и на външно-политическото закрепване на държавата, църквата още при Борисовия внук Петра взема отрицателно становище към гъркофилската политика на двореца и дори на отделни църковни първенци. Обикновено в това отношение се изтъква народната съпротивителна вълна на богомилството, но още по-съществено е движението, на което станали водачи и изразители св. Иван Рилски и презвитер Козма. Те именно изразиха не противоцърковната, а вътрешно-църковната съпротива на народа срещу нахлуването на византийското дворцово интригантство, срещу доноса, подкупничеството и родовото търгуване със съдбините на народа от страна на кекавия наследствен

цар. И когато през тази година чествуваме хилядогодишнината на св. Ивана Рилски, ние в негово лице именно всенародно чествуваме хилядогодишната църковна съпротива срещу едно монархическо управление, което поради наследственост беше възглавявано от един недъгав цар. Така косвено ние изразяваме и протеста си срещу самата монархическа система, по силата на която е възможно съдбините на народите да се поверяват на подобни мъже.

Ако това е положението преди гръцкото и турско робство, през време на самото робство църквата не случайно стана синоним на народна самобитност, на народна свобода и на народно самоуправление. Цялата вътрешна съпротива на народа се организира преди всичко около нея, така че съвсем естествено великата непостижима епопея на възраждането се изнася главно от духовниците, като се започне от Паисия и Софрония, та се завърши с Илариона Макариополски, поп Харитона, о. Матей Преображенски и дякона Игнатия (В. Левски).

Но не само вътрешната народна съпротива се организира от и около църквата. И външното освободително дело на великия братски руски народ дойде главно чрез заслугите на църквата, чрез културните взаимоотношения между двата народа, започнали още чрез делото на светите Седмочисленици, преминали през делото на патриарсите Ефтимий и Киприана и коронясани в чутовния дружен подвиг на Шипка. Затова, когато освобождението дойде, църквата не само от куртоазия и благодарност към руския народ, но и защото тук виждаше продължение на собственото си дело и гаранция за народното преуспяване, написа на знамето си вечна признателност и дружба с руския народ, служене на православието и на славянството.

Точно в съкровеността на този свой най-възвишен девиз, църквата беше засегната при идването на княз Фердинанда в България и точно заради вярна служба на този девиз тя понесе безброй оскърбления и гонения в лицето на първите свои

представители, като се започне от търновския митрополит Климент (Васил Друмев), та през Екзарха Йосифа се дойде до Екзарха Стефана I.

Идването на Фердинанда дохожда да замести църковния девиз „славянство и православие" с девиза „тевтонство и католичество", а това значеше едновременно вътрешно национално разединение и външно-политическо противополагане българския народ на родните му славянски народи. Църквата не можеше да не види веднага опасността и чрез своя екзархийски наместник, тогава митрополит Климент, както и чрез най-видни иерарси, като Симеона Варненско-Преславски и Константина Врачански, в огнени речи предупреди за гибелния път, който се поема от управлението против народа. И ето започват гоненията: започват срамни сцени на издевателства, на инсценирани съдебни процеси, на затворничество и морални терзания, на изнасилване гласа на църквата — прояви, чиито корени винаги водеха до двореца. Св. Синод се разгонваше с полиция и най- легитимни църковни искания и права се отричаха и погазваха. С една реч, започна решителна борба, която историята ще запише със златни букви като епична църковна борба за православие и славянство и за самобитна българска култура и политика срещу чуждата династия и нейната диктувана отвън политика.

По-късно, когато се води Балканската и започна Европейската война, като народите се разделиха на два лагера, не друг, а сам първоиерархът на българската църква Екзарх Йосиф I предупреди наред с първи български политически мъже, като Александър Стамболийски и Янко Сакъзов, че се тръгва по гибелен път срещу народното и църковно чувство, което е за неразделна дружба с освободителката ни Русия. Всеизвестен факт е, че главната причина за предивременната смърт на Негово Блаженство Екзарх Йосиф беше покрусата му след рухването на цялото негово екзархийско дело и на всенародното дело след претърпените национални катастрофи. А те бяха дело на чуждата кобургска династия в страната и тях не можеше да изкупи една абдикация.

Доидем ли до най-ново време, ние заставаме пред третата национална катастрофа, която ни беше приготвена пак главно от династията и срещу която, наред с патриотични държавници, предупреждаваше и църквата в лицето на Св. Синод и особено на св. Софийски митрополит и сега Екзарх Български Стефан I. Заради това той беше не веднаж осъждан от централи, чиито пътеки водеха от и до двореца.

Най-сетне за църквата не е без значение фактът, че и до последни моменти в дворцовите среди беше свило гнездо сектантството на дъновисти и католици и провокираше патриотичните и православно-християнски чувства на народа тогава, когато висшите представители на църквата се държаха далече от двореца и църквата биваше спъвана в своята народническа мисия и в своето вътрешно каноническо устрояване.

В светлината на тези принципни схващания и конкретни исторически факти от по-старо и ново време, църквата, при поставения сега избор между монархия и република, без да забравя основния евангелски критерий и като си запазва поради това правото да съди по плодовете всички управници, по начало не може да не бъде за едно истинско републиканско демократично управление на страната.

Д-р Пр. Киранов
директор на статистиката

ЛИЧНИЯТ РЕЖИМ И ПАРТИИТЕ

Личният режим и по-общо стремежът на монарха да утвърди своята власт и своите привилегии срещу народа и страната, това запълва почти цялата история на държавата ни до 9 септември 1944 год. Ще бъде обаче неправилно, ако режимът се схване като нещо неизменно еднакво във всички периоди на нашата история. Също различна е била в разните времена ролята на партиите. С оглед на това една малка екскурзия из нашата политическа история се налага.

Още с идването си в България, непосредствено след установяването на новата държава, първият български княз — **Александър Батемберг** проявява стремеж да се наложи над страната и по-специално да омаломощи и отстрани влиянието на либералната партия, представляваща тогава прогресивните у нас сили на занаятчийството и други дребни градски слоеве. Прибягва се и до формалното суспендиране (1881) на Конституцията. Тия опити на Александър да установи своя княжеска диктатура, като измести и замести либералите с реакционните сили на консерваторската партия не успяват. Очевидно, още твърде силни са демократичните тенденции на освободителната епоха, а недостатъчно организирани силите на реакцията, на които може да се опре монархическата власт.

Положението при идването на **Фердинанд** в 1887 г. се мени. На първо време тук, изглежда, че по-скоро трябва да се говори за особен съюз между монарха и личната или партийна диктатура на **Стамболов.** Промяната се състои вече в позициите на самата управляваща партия. По наследие това е пак либералната партия или част от нея, но вече явяваща се носител не на интересите на едно

разлагащо се революционизирано занаятчийство и други дребни градски слоеве, а представител на зараждащата се и стремяща се да се развие за сметка на държавните предприятия и държавните средства нова класа от предприемачи, търговци и други подобни. Тази нова господарска класа е, очевидно, повече „държавотворна", повече заинтересувана в учреждението на една централна „силна" власт и понеже основава положението си на облаги от участие в тая власт, сама се явява проводник на тая „силна" власт, упражнявана срещу масата „данъкоплатци". Това означава, обаче, от друга страна, същевременното разпокъсване, обезглавяване и изместване на досега явяващи се единни сили на казаните дребни градски сили, които, с оглед на изменящото им се социално-икономическо положение, сами не могат да се явяват повече носители на някакви демократични стремежи. Селото е до това време все още потиснато и повече политически непросветено или индеферентно.

Със сменяването режима на стамболовистите в 1894 година с тоя на народняците, положението се изменя още веднаж. Свършено е с особения дуализъм на монархическо-партийна диктатура. Повиканата на власт консерваторска (народняшка) партия не притежава достатъчна собствена сила, за да може да претендира за политическа власт, независима от благоволението на монарха. Иначе, тази същата партия, явяваща се в миналото представителка на старите чорбаджийски и лихварски кръгове, сега се явява не по-малко носител — пионер на новото индустриално-капиталистическо развитие на страната и това я прави не по-малко заинтересувана в задържането на властта със средствата на самата власт. Колкото се касае до самия монархизъм, неговите позиции са засилени с все по-разширяващото се оформяване на държавно-бюрократическия и военен апарат, с по-големите изобщо материални и политически възможности на укрепващата се държава. Един особен интерес и мотив на монарха към разширяване на неограничената си власт е в това време от-

критата и развиваща се политика на външен завоевателен империализъм, в преследването на която политика монархът не можеше да желае да бъде ограничаван и с която външна политика се свързва всичката вътрешна политика на усилен милитаризъм, полицейщина, изсмукване жизнените сокове на страната по пътя на фискалната преса и др. под.

Не много различно от това е положението при последващите правителства на „прогресисти" (Данев), либерали (стамболовисти и др.), демократи, коалирани народняци и прогресисти. Завършекът на този етап на развитие е воденитe срещу Турция и след това с другите Балкански държави войни (1912-1913), означаващи известен апогей на монархо-военната диктатура у нас и същевременно преломен момент в историята на тая диктатура. Известни особености в развитието до това време от началото на столетието, това е излизането на сцената и израстването на организациите на земеделци и работници (БЗНС, социалистически партии). Тези организации са принципни противници на монархо-буржуазната диктатура и водят коя по-рязка и последователна, коя поколеблива борба срещу тая диктатура и нейните методи. Тези народни организации далеч не притежават, обаче, в това време, достатъчна сила да могат да влияят върху състоянието на работите, ако не се смятат дребните и частични концесии, които монархизмът се счита длъжен да прави отвреме на време (да се разделя със станалите вече нетърпими клики, да остави да се обявява, за форма, известно трудово законодателство и др. под.)

Балканските войни завършиха съвсем неблагоприятно за България и с това означаваха край на империалистическо-монархическата политика на държавата. Обратната страна на това бе внушителното надигане на вълната на народно недоволство и засилване организациите на работници и земеделци. Но до сдаване монархизмът и реакцията още не бяха дошли. Опрян най-вече на международния германско-австрийски империализъм, който в това време вече подготвяше послед-

ните стъпки на своята агресия, бравирайки всички настроения и желания на българския народ, Фердинанд премина към брутално насилие. Избраният опозиционен парламент бе разтурен, за да може Радославов с помощта на турците от новоприсъединената област Гюмюрджина да си състави някакво болшинство в парламента и да установи режим на безотговорност и безправие.

Монархизмът не само не се бе отказал от своята външна империалистична политика — тая политика монархът искаше сега да води в разрез и с интересите и разбиранията на част от нашата буржуазия, която бе за една ориентация не по-малко империалистическа, но в едно друго направление — на страната на противниците на германо-австрийския съюз. Тая двойственост на буржуазните партии (в известни отношения и на части от ръководните хора на БЗНС) улесниха хвърлянето на страната в 1915 год. във войната, с всичкото развързване на стихиите на мракобесието, терора и ограбването на масите.

Нека оставим настрана преходните управления на демократи и радикали в края на войната и няколкото коалиционни управления след погрома, които, като не можаха да спасят Фердинанд, се стремяха да спасят и затвърдят трона.

За сина му Борис, важен етап в нашата политическа история съставлява управлението на БЗНС, 1920-1923 година. Монархизмът и буржуазията чувствуват своите позиции разколебани и приемат или дават вид, че приемат да претърпят някои ограничения на своята власт. Зад тая привидност бе подготвен, обаче, монархическо-военният преврат. Непоследователността на земеделското управление в отношенията му към монархическия институт и неговите социални опори, от една страна, и от друга липсващото единство между организации на работници и селяни, направи възможен 9-то юнския преврат с всичките насилия и противонародни действия, които го съпровождат и последват. За отбелязване е, че превратът бе подкрепян, възприет и поздравен от цялата буржуазия и цялата буржуазия одобри новото засилване на монархическата власт, новото

развихряне на личния режим — видимите дребни кавги между партиите и техните фракции са само за това кой да бъде приближения и доверения на монарха.

Насилническият и кърваво-грабежнически режим на заговорническия сговор (1923-1931 год.) стана, все пак, най-сетне толкова непоносим, че не можа да удържи на народното негодувание и в изборите на 1931 година бе пометен, въпреки всичкия изборен и всякакъв друг терор. Позициите на монархизма оставаха, обаче, незасегнати — срещу него не бе и водена борба, а в новата, съвсем немонолитна правителствена комбинация на „Народния блок", БЗНС служи по-скоро само да даде авторитет на комбинацията, без да си поставя цели и да може да провежда една по-решителна социална или политическа реформена дейност.

Тук се яви, обаче, друго. В международен мащаб бе вече ударил часът на фашисткото настъпление срещу всяка формална демократичност, часът на откритата фашистка диктатура. Режимът на формалната демократичност („парламентаризмът") бе станал също и у нас едно ненужно повече украшение, една формална пречка за установяването на неограничената диктатура. Тук имаше да се държи сметка освен това за факта, че след земеделците натискаха, макар и повече из подножието, работниците, комунистите!

Превратът 19 май 1934 година свърши с формалната демокрация, с всяка свобода на словото, печата, събранията. Властта на монарха не можеше да среща повече никакви пречки, а всеки опит за възражения и критика срещу установената система бе колкото свирепо, толкова и системно и пълно сподавен. Народният глас бе задушен, народната воля бе унищожена. Това, очевидно, се съгласуваше много добре с целите на новия курс на въоръженията и това допринесе за обвързване на България на страната на агресьорите.

Това, обаче, е повече само външно-политическата страна на въпроса. Каква е социалната характеристика на системата? Отговорът не се представя особено труден. Мракобесието и

потискането на масите, тяхното изсмукване до последни предели, значеше на противната страна: огромен поток от печалби, бързо обогатяване, кражби и безобразия. Режимът, ясно е, идваше добре за цялата наша буржуазия и тя не можеше да го не поддържа — отделните недоволства идват само от неравномерното използуване на облагите или най-многото от това, че облагите трябва да се делят и с чуждия капитал, но това не засяга системата. Враговете на системата, които трябваше да я катурнат и погребат, бяха потиснатите и експлоатирани широки земеделски и работнически маси, с придържащите се в тях интелигентска и други трудови слоеве. Отделни по-далновидни и класови не така тесногръди представители на буржуазната класа също се наредиха тук. На 9 септември 1944 г. монархизмът бе отрязан в своите корени, с всичката тежест, която представяше за народните маси и с всичката реакционност, която създаваше със себе си.

Краткото подреждане в хронологически ред на събитията по установяване на личния режим у нас води до заключения, които впрочем са ясни и сами по себе си.

Монархическият институт носи в себе си потенциалния стремеж към засилването и доразвитието си във всевластие, абсолютизъм и личен произвол.

Бидейки по начало противонароден и противодемократичен, личният режим, абсолютизмът е и противонационален, предателски, чужденски за управляваната нация.

Омразен на народите, за които той означава не само тирания и безправие, но и непоносими тежести, личният режим води война със силите на народа, като си служи със средства, които сами по себе си са противообществени: съюзява се с реакцията, поддържа експлоататорските класи в борбата им срещу експлоатираните от тях слоеве, разлага и разбива народните организации и ги насочва един срещу други, крепи тъмнината и невежеството, култивира шовинизма, насажда терор и пр.

Ясно съзнаващите своето положение народни

маси могат да имат само едно отношение към монархизма и силите, които го създават — те искат неговото унищожение и не могат да се успокоят, докато тая идея не е постигната.

Монархизмът и неговият заострен връх, личният режим, са един анахронизъм и един трън в съвременния обществен организъм, стремящ се към една по-висока и развиваща се организованост.

Тоя анахронизъм няма повече основания да остане.

Т. М. Самодумов
председател на СРП

УЧИТЕЛСТВОТО ПРЕЗ ВРЕМЕ НА ФАШИЗМА.

Народническата служба на учителя претърпя коренна промяна през периода на фашизма. В сравнение с ролята, която учителят играеше, дълго време непосредствено след освобождението, за просветното и културно издигане на народа ни, с който той беше идейно свързан, учителският труд се бюрократизира и се постави в услуга на монархическото управление.

Зреещите противоречия между интересите и стремежите на народа в своето болшинство от една страна и задачите на държавната власт, ръководена от монарха и неговите сподвижници от друга, притегляха учителството ту на едната ту на другата страна. Учителството беше защитна броня за народа срещу посегателствата на всякаква противонародна власт. Нему народът доверяваше своите страдания и надежди, нему възлагаше ролята да го просвещава и брани, защото той го разбираше не по думи, а по съдба. Историческите връзки между народа и учителството бяха устойчиви. Нямаше по-доверен съветник, по-искрен приятел, скъп и любим другар за народа от учителя. Отдавна това приятелство ревниво се следеше от органите на монархията, за да бъде използувано против интересите на народа и в ущърб на самото учителство. Трябваше да се сломи тази задушевност, да се разхлабят връзките и се разединят два слоя от народното единство, което като здрава тъкан образуваше гъвкава и несломима съпротива срещу властническите произволи на монархизма и личния режим.

Първите стъпки в това отношение бяха направени твърде ловко и предпазливо. Вместо орган в защита на народните интереси и борба с не-

говите неволи, учителството бавно и незабелязано се превръщаше в орган на едноличната монархическа власт. Отначало държавата пое финансовата издръжка на учителите, което разбира се, беше посрещнато с облекчение от народа. Фактически това беше само илюзия. След години се разбра, че „училищния данък" налаган на населението, тежи много повече от някогашната народна издръжка на учителя и училищата. Оказа се, че събираните суми за „училищния налог" са много по-големи, отколкото изразходваните. Остатъкът се използуваше широко за други цели. Силният протест срещу този налог докара поврат към старата практика — общините да поемат издръжката на училищата. Важно и съществено тук е стремежа на монархическата власт да обсеби един от най- защитните функции на народа за независимост и свобода, неговата възможност да се просвещава и ориентира, за да ръководи и контролира своите съдбини.

Единствен светилник в обширните селища по нашата земя е бил народният учител. Когато е предприемал стопанска, промишлена, финансова или данъчна проверка, народът се е обръщал за съвет и защита към „даскала", като негов адвокат и доверител. Зависило е твърде много от позицията, която „даскала" ще вземе, за да се проведат или не мероприятията, които властта иска да проведе. Без учителското съдействие малките конфликти могат да се раздухат до сериозни бунтове. Така Дуран-Кулашкият метеж срещу десятъка в 1900 година през време на Радославовия режим се дължеше до голяма степен на отказа на учителството да влезе като съучастник в комисията по изземването на храните. Кървавата съпротива на народа в Шабла, Дуран-Кулак и другаде из Добруджа произлезе като резултат на солидарността между учителството и населението в защита каузата на производителите-селяни.

Важната осведомителна роля, която учителството изпълняваше в градове и села, по читалища, кооперации, беседи, сказки, срещи и пр. повдигна образователното и културно ниво на нашия

народ. Едноличната власт на монарха, упражнявана чрез най-различните партийни котерии, които нямаха почти нищо общо с народа, търсеше да овладее масите чрез своите органи и корпорации, чрез училището, черквата, казармата и др. Народният учител, излязъл из народа и свързан с него от миналото с традиционните връзки, е трябвало да се придаде под преките разпоредби на властта, за да може тя да разполага с неговото влияние. Този процес на обезсилване на народните маси чрез различни начини и средства продължи десетки години наред.

Фашизмът не дойде изведнаж. Той има своята история на подготовка и на „мирно" внедряване в живота на нациите. Своеобразията в нравите, традициите, народния бит и пр. според случая са пречили или улеснявали настъпленията на фашистката реакция. У нас той срещна сравнително доста голяма съпротива, но и затова той е бил твърде ловък и приспособим.

Мина доста дълъг период, докато фашизма се вмъкна в средата на народното учителство. Търпеливо той доста години обикаляше училищните сгради, наблюдаваше и проучваше вътрешния живот на учителството. Мъчеше се да се добере до приятели, печелеше довереници, поставяше на пост провокатори, за да разсее вниманието, когато дойде време да нападе. Свиреп и лукав беше фашизмът. Той все пак, въпреки съпротивата на народното учителство, успя да сложи крак в учителските среди, гледан с присмех като натрапен гост. Безочлив и дързък, фашизмът, подкрепян от властта, се настаняваше да летува и зимува. Той всяваше смущение и раздори, провокираше, дразнеше. Разобличаван и мразен в цялото училище, гдето успяваше да стъпи, той нахално вдигаше глава, повишаваше заканително гласа си, сам се намесваше в домашните работи на училището, самовластно се разпореждаше и решаваше въпросите, без да се справя с мнението и волята на учителите. Протестът на всеки учител беше сломяван със закани и дела.

Първите пристъпи на монархизма и фашизма се закрепиха с терор и гнет в училището. Учи-

лищните настоятелства се вълнуваха, протестираха срещу посегателствата на автономията и самоизправлението им. Те защитиха учителството от нагли произволи и беззакония, но монархизмът и фашизмът бяха брутални: те заповядваха, наказваха и слагаха ръка на непокорните училищни настоятелства, докато ги унищожиха и превърнаха в свои назначавани органи. Изборността на училищните настоятелства като органи на народно самоуправление беше премахната от монархизма.

Така беше премахната една от главните опори на учителския стабилитет. Служебното и правно положение на българския учител беше разклатено из основи. Връзката между него и народа постепенно се разхлабваше и късаше.

Монархическата власт си назначи свой довереник, който ревностно и акуратно провеждаше предписанията на властта. Раболепни, послушни и некадърни учители се търсеха и назначаваха за околийски училищни инспектори. Тяхната роля се състоеше в контролиране и точно изпълнение на предписанията за новото преустройство на училището във фашистки дух. Много морални страдания, гнет над съвестта, неправди и произволи понасяше българският учител през фашизма. За да придадат на бездарните инспектори власт, с която да прикрият тяхната некадърност, осмивана от всички учители, служебното положение на учителя стана зависимо от бележката за успех, която инспекторът ще благоволи да му постави. Така учителството се постави във вълчите зъби на училищната власт.

Така фашизмът превърна учителя от народен служител в слуга на монархията и фашистката реакция и оръдие на личния режим. А за да принудят учителя да стане проводник на фашистката идеология, възложиха му задача да работи „обществено“, като отредиха да се постави специална оценка за обществена дейност.

Военната треска от Германия и Италия се пренесе в България и тя разпали много слаборервни глави. Трябваше да се прикрие войната под

маската на патриотизма и да се вмъкне в училището. Той послужи на фашисткото обучение като нагледно помагало. И това действително стана: патриотични песни, маршировки, лагеруване, скаутски подвизи, сказки, беседи, празненства, възклицания, стихове, брошури, кръстове и фашистки емблеми символизираха новия кръстоносен поход на фашизма. С пълна пара той тръгна в идеен поход и отреди нова фашистка длъжност на учителската професия: военна подготовка, спорт и патриотични проповеди, а покрай тях и малко „наука". Такава беше скицата на фашистката просвета.

Картината на училищната и народна просвета би била непълна без прословутата патриотарска организация „Бранник", без украшенията на училищните помещения и учебни стаи с ликовете на Хитлер и Мусолини и без кандилата и иконите, между които се нижеха галерии от ликове на стари достойни будители, примесени в нови заблудители, кумири на нова реакция на измама и фалш.

Всичко това не би било трагично, ако пожарът на реакцията не беше засегнал и учителя. Фашизмът направи всичко възможно да изтръгне народното жило, свободата от тази медоносна пчела — учителя. За тази цел той корумпира най-слабохарактерните, най-посредствените и продажни елементи, които засноваха в средата на учителството като инструктори на фашизма. Те инквизираха идеите на учителството, следяха най-внимателно за проявите му и се стараеха да го въвлекат в идеологията на фашизма. Освен това учителските организации, които ръководеха професионалните борби и устояваха правата и служебната защита на учителите, бидоха разтурени и вместо тях се назначиха ръководни лица, които провеждаха политическия курс на фашистката идеология.

И така, изтръгнат из почвата, на която беше израснал, народния учител се почувствува самотен, изостанал, беззащитен, лишен от права и професионална защита, вързан за колата на фашизма, която гледаше към пропастта. Смелите, енер-

гичните и будни учители, които намираха възможност, се отвързваха от ярема на това иго и се посвещаваха на друга професия, други бяха уволнявани, а трети интернирани.

За чест на народното учителство в неравния бой между демокрация и монархизъм и фашизъм най-смелите борци се оказаха излезли из средата на учителството. Колкото и свиреп да беше, терорът не възпря будните народни учители да останат верни помощници на народа в борбата му за свобода и народовластие. С полулегални средства, организация и печат, с нелегални профконференции и сбирки, будният слой от народното учителство водеше смела и неравна борба за демокрация и свобода. Тази борба не спря пред кървавите злодеяния на фашизма. Въпреки уволненията, заканите, шпионажа и терора, учителството, вярно на своите исторически традиции, устоя на своя народен пост, като разобличаваше и клеймеше предателството на ония учители, които станаха агенти на фашистката реакция.

Макар и малко на брой, тези нещастни учители, подкрепени от властта, бяха брутални еничери, безочливи насилници, злоради и кривогледи идеолози, които за своя недостатък отмъщаваха на прогресивните и борчески учители, противници на едноличната монархическа и фашистка власт. Тези учители фашисти направиха големи пакости на учебното дело, прокудиха много предани и даровити учители и запрещиха пътя към културния ни възход.

Останалите оцелели в своята професия учители, познали добре природата на фашизма, образуваха след 9 септември основните кадри по всички степени училища за изкореняването на фашизма. Те знаят, че предстоят трудности в строежа на новото уличище, но първата задача е да се разчисти основно нашата просветна нива. Ще минат дни на подготовка. Тя е нужна. Толкова по-дълга, колкото разрушенията от фашизма и монархизма са по-големи и по-страшни.

Идат дни на мир, на строителство и културно творчество. Ще вкусим от плодовете на собствения наш труд, ще почувствуваме щастието от тру-

да и плодовете му. Тогава като пробудени от сън ще изречем проклятие над фашизма, царизма, и котерийността, които са ни похабили силите в кошмарни страдания и безплодни, глупави спорове.

Утрешният ден е ден на народната република, на свобода и културно съревнувание на работниците по просветата.

Трифон Н. Трифонов
народен представител

БОРБАТА НА БЪЛГАРСКАТА ИНТЕЛИГЕНЦИЯ СРЕЩУ ЛИЧНИЯ РЕЖИМ И МОНАРХИЯТА

Отношението на българската интелигенция към монархията, а по-късно и към така наречения „личен режим", се определи от една страна от господствуващите политически тенденции и идейно-политически влияния у нас и от друга, от поведението, грешките и престъпленията и на тримата монарси, които минаха през нашия престол — Александър Батемберг, Фердинанд и Борис III.

Схващанията за бъдещата форма на държавното управление на новата свободна държава се оформиха още по време на национал-революционните борби на нашите възрожденци и предосвобожденски деятели. Те водиха борбата за извоюване на национална и политическа свобода, за демокрация и социална правда. И нито за един момент те не са си представили бъдещата свободна държава като монархия, а винаги като република. Тяхното схващане по този въпрос най-добре е синтезирано от Левски, който говореше за „свята и чиста република".

Тези схващания господствуваха почти сред цялата наша интелигенция, с изключение на отделни единици, които бяха завършили висшето си образование на запад и особено в Англия и бяха под влияние на западните схващания и поклонници на конституционната монархия. Но те бяха твърде малко на брой, тяхното влияние не е било значително сред нашата интелигенция; а с народа изобщо не са имали никакви връзки. И ако въпреки господствуващите републикански схващания сред почти цялата наша интелигенция в Учредителното събрание не се повдига никакъв спор около въпроса за монархията или републиката, то се дължи на това, че крилата на нашия национален устрем бяха предварително подряза-

ни от Берлинския конгрес. Учредителите на нашата нова държава и създателите на Конституцията са си давали сметка за международното положение на нашата страна и за невъзможността им да оперират съвсем свободно, само съобразно своите схващания, без да държат сметка за становищата и настроенията на другите европейски държави и без да се съобразяват с господствуващата тогава монархо-конституционна форма на управление в Европа.

Макар новата държава да се създаде като княжество, грамадната част от нашата интелигенция остана с републикански убеждения. Нейните политически схващания и републикански настроения се подхранваха и от влиянието на новите социални веяния в Европа, които проникваха и в нашата страна.

По-голямо значение, обаче, за създаването на настроения срещу монарха, за враждебност към него и за започване на една упорита и тежка борба имат грешките и престъпленията на монарсите. Още първите стъпки на първия княз на нашата млада държава бяха свързани с едно посегателство върху свободите на българския народ чрез отменяване на Конституцията. Това своеволие създаде подозрителност не само срещу личността на монарха, но и към самия институт. Тази подозрителност се засили още повече през времето на Фердинанда, чието управление беше свързано с тиранични прояви.

Географската близост, племенната и културна общност на нашия народ с руския народ, моралната подкрепа по време на борбата с турското робство и освобождаването ни от него от страна на Русия, бяха създали в душата на българина култ към „дядо Ивана", едно всенародно уважение и благодарност към руския народ и държава. Нашият народ винаги е бил русофилски настроен. В лицето на Русия той винаги е виждал един свой покровител и по-голям свой брат. За това той се обявяваше против всеки, който посегнеше на тези му чувства или се опиташе да охладни отношенията между двете страни. А тъкмо по този път тръгна Фердинанд — по-късно и неговият син

За никого не е тайна у нас, че Сакс-Кобур-Готската династия дойде у нас като агент на германската раса, като защитник на нейните интереси. Сам Фердинанд след своята абдикация призна това пред чуждия печат.

Двамата монарси — бащата и синът — напълно подчиниха вътрешно-политическите въпроси на външно-политическите си задачи, като германски агенти на Балканите. А това ги принуди да тръгнат по пътя на потисничеството и на личния режим. Така Фердинанд доведе страната до две национални катастрофи, а неговият син много старателно подготви третата национална катастрофа, която беше избегната благодарение борбите и усилията на Отечествения фронт.

Нашата прогресивна интелигенция никога не се примири с личния режим и с престъпленията на двамата монарси. Не е случайно, че всички по-леви партии у нас си поставяха за задача да водят борба против личния режим и имаха като конструктивно начало в своите програми обявяването на република. В тази борба няколко начала вървяха ръка за ръка — борба за свобода, демокрация и повече социална правда, за проваляне на личния режим и за ориентиране външната ни политика към Русия. При тази борба срещу личния режим у нас вододелът се определяше от външно-политическите предпочитания — монархът и неговата клика бяха германски агенти, а народът, в неговото грамадно мнозинство, държеше за своята ориентация към Русия. В тази категория влизаше грамадната част от нашата интелигенция.

За пръв път прогресивните сили в нашия обществен живот издигнаха глас против монархията в 1911 година при изменението на чл. 17 от Конституцията, който засилваше правата на монарха и изцяло поставяше в негови ръце съдбините на страната и правеше възможно нейното пълно подчиняване на германските стремежи на изток. Дневниците на V-то Велико народно събрание отбелязаха настойчивите искания за република. Започнатата, обаче борба и хвърлените в това събрание лозунги добиха още по-голямо значение след пре-

стъпното безумие на Фердинанда от 1913 година и сполетялият ни като резултат на това национален погром. Недоволството обхвана цялата страна. Недоволството обхвана и офицерския кадър и той, от крепител на монархията, започна да се очертава като неин враг. Сред офицерството се надигнаха фигури, които сочеха Фердинанда като виновник за катастрофата и искаха отговорност за това. Там проникнаха републикански настроения.

След новата национална катастрофа през 1915-18 години чашата на търпението преля. Виновник за изместването ни от естествения път на развитие и на сътрудничество с Русия беше пак Фердинанд и кликата царедворци и безлични политици около него. Затова пък народът беше решително против войната. Прогресивните политически партии у нас се обявиха не само против войната, но и против Фердинанд. За това при погрома у нас се направи и първият опит за обявяване на Радомирската република чрез разбунтуваните войнишки маси. Трябва тук да се хвърли упрекът срещу старите буржуазни партии, че те не използуваха народните настроения, не се съобразиха с волята на народа и не ликвидираха тогава с монархията, а чрез абдикацията запазиха трона. А „зъбите на вълчето трябваше да се счупят, докато са още малки". Когато порастнаха, те станаха твърде опасни и се забиха дълбоко в народната снага.

Следвоенният период у нас беше период на напрегнати и жестоки политически борби. В тези борби взе активно участие и монарха и той носи всичката отговорност както за ожесточаването на политическите нрави, за дадените жертви и изживени вътрешно-политически сътресения, така и за постигналите ни външно-политически неуспехи и нещастия. Цар Борис тръгна по стъпките на баща си. Той се оказа още по-ехиден и зъл. Той потисна нашия политически живот и засили своя личен режим до степен на диктатура. Политическите свободи бяха унищожени, правата на гражданите ограничени, а потисничеството засилено. Монархът се придържаше към принципа „разделяй

и владей", както впрочем това правеше и неговият баща, и старателно разлагаше нашия политически живот, като с всички сили и средства разлагаше политическите партии. Видял в лицето на честната и прогресивна българска интелигенция един открит противник, убедил се, че народът вече се е наситил на монархията и с удоволствие ще премине към републиката, той правеше всички усилия да не позволи издигането на големи политически фигури в нашия политически живот, които биха могли да съберат симпатиите и доверието на народа и да станат опасни за династията. Политическите борби у нас от края на миналата война до 9 септември 1944 година са борби не само за свобода и демокрация, но и борби за република. Защото всички обществени сили, които водеха борба с потисническите режими и с царедворските клики бяха горещи поклонници на идеята за народна република. Не е случайно, че в редовете на ОФ няма нито една политическа групировка, която да е за монархията.

Борбата за република у нас е свързана и с борбата против фашизма, както династията и нейният личен режим са свързани с фашизма. Ние мъчно бихме могли да си представим надигането на фашизма в нашата страна без личния режим и без съдействието, което винаги бе оказано на фашистките сили у нас. Не трябва да се забравя, че върху отслабването на политическите партии и обедняването на обществения ни живот откъм големи фигури, за което отговорността се пада на монарха, при пълната негова подкрепа, при благоприятните условия на неговия личен режим пусна корени фашизмът у нас. Затова борбата срещу фашизма е борба и срещу монархията. Мъчно би могло да се говори за пълно ликвидиране с всички остатъци от фашизма, ако окончателно не се ликвидира с първоизточника на злото, ако не бъде премахната монархията. Не би могло да се говори за пълно и истинско демократизиране на нашия политически живот и за укрепване на народните свободи, ако не създадем една истинска народна република. Най-после, не бихме имали гаранцията, че нашата външно-политическа ориен-

тация на братски отношения със СССР, с Югославия и с другите славянски и свободолюбиви народи няма отново да бъде изместена, както много пъти през съществуването на третата ни държава, ако не премахнем династията и не осигурим правото на народа сам да посочва държавния си глава. За истинска демокрация, за народна държава, за свобода, за социална правда и за благоденствие и напредък може да се мисли само при истинска народна република.

Когато говорим за борбата на нашата интелигенция срещу личния режим и за установяване на република, не трябва да се остане с впечатление, че това се върши единствено заради грешките и престъпленията на монарсите. Под тежестта на тези престъпления и грешки монархията ще рухне, но тя би рухнала и заради това, че е вече един анахронизъм. Исторически, монархията като институция изигра своята роля и сега вече отпада. Дълбоките изменения, които настъпиха в общественото развитие, изтикаха монархията извън руслото на живота. Никакво оправдание — нито практическо, нито идеологическо — не може да се намери за нейното съществуване. Особено в нашата страна, която тръгва по един нов път на демократическо развитие. Това разбира не само нашата интелигенция, но и целият наш народ, който не иска препятствия по пътя на своето развитие. За това всички — народът и неговата интелигенция — са така решително за обявяването на републиката. Да бъдат горещи привърженици на републиката ги заставят не само хилядите жертви, дадени в нейно име, но и техните добре разбрани интереси.

Поколения наред у нас водиха борба срещу личния режим и династията в името на един републикански идеал. Прогресивни партии като Работническата партия, Земеделският съюз, Военният съюз и неговият наследник Н. С. Звено, Социалдемократическата партия, Радикалната партия и пр. водиха дълга и тежка борба. Големи синове на нашата страна бяха в предните редици за осъществяване на републиката. В името на тази борба за свобода и демокрация, против личния режим

и за република, се дадоха много жертви. Едни минаха през участъците, през концентрационните лагери и затворите, други увиснаха на бесилките, трети намериха геройската си смърт из родните балкани.

Онези, които останаха живи, имат дълга да продължават делото на своите предшественици и да не изоставят знамето на републиката.

Борбата за република е народна борба. Тя е борба за по-добър живот, за благоденствие и напредък, за свобода и демокрация. Затова и народната победа ще бъде пълна.

П. Георгиев
редактор на в. „Работническо дело“

ЕДНО ЦАРУВАНЕ В БОРБА СРЕЩУ НАРОДА И В СЛУЖБА НА ГЕРМАНИЯ

Когато след катастрофата през 1918 година Фердинанд трябваше да бяга от България, за да се спаси от гнева на народа, правителството на Малинов удави в кръв войнишкото въстание и след това предаде престола на цар Борис. По този начин династията на кобургите можа да продължи своето съществуване в България.

Кротък и смирен бе цар Борис през първите години на своето царуване. През земеделското управление той царуваше, но не управляваше. Покойният земеделски водител Ал. Стамболийски си правеше шеги с него. Но твърде скоро монархът показа своите нокти. Той стана център, около който се обединиха реакционните сили в страната.

Политическата подготовка за преврата на 9 юни 1923 година се извърши под лозунга за възстановяване прерогативите на монарха. Непосредствените извършители на преврата бяха тъпи поклонници на монарха и мракобесието, възпитаници на Фердинанда. Когато те вдигнаха оръжие срещу законното правителство и срещу току-що избраното народно представителство, те искаха да смажат борческите сили на народа и след това да предприемат, под заповедите на своя цар, кървав реванш срещу другите балкански държави за осъществяване миражите на великобългарския шовинизъм, за създаване велика България, която да господствува на Балканите.

Такива бяха идеалите и на кобургската династия — с една прибавка: велика България да бъде под крилото на империалистическа Германия и в услуга на нейния завоевателен поход на изток. Няма никакво съмнение, че деветоюнският преврат бе извършен по внушение и потик на двореца.

След 9 юни 1923 година се създадоха твърде благоприятни условия за засилване влиянието и прерогативите на монарха. Без опора в народните маси беше властта на деветоюнците. Под защита на свирепия терор започнаха те да си създават партия „демократически сговор". Твърде скоро обаче тоя „сговор" се разпадна на отделни враждуващи котерии. Всяка от старите буржуазни партии поиска също да запази своето съществуване. Никоя от тях не можеше да разчита на подкрепа в народа, за да получи властта. Погледите на всички бяха обърнати към монарха.

Дворецът стана отново център на политическия живот и източник на всяка власт. Цар Борис пое напълно в ръцете си нишките на вътрешната и външната политика. Кървавият терор на цанковци вилнееше с негово съгласие. Драконовският ЗЗД бе създаден, за да крепи и неговия престол. Масовите изтребления на народни борци през априлските дни и нощи на 1925 година се извършваха, за да се успокои царя. През тия години монархът свърза своята съдба с фашистката реакция.

При управлението на тъй наречения „народен блок" през 1931-34 година не бе възстановена никаква демокрация. Мушанов, Гиргинов и Гичев искаха да дадат „силно правителство" на цар Борис. Остана изключителният ЗЗД, по силата на който голямата част от българския народ бе лишена от права и свободи. Остана да вилнее кървавият терор над големите народни организации: комунистическата и работническата партия, работническите професионални съюзи, земеделския съюз и др. По улиците на София падаха всеки ден скъпи народни борци. Всички усилия на властта бяха насочени за поставяне земеделското движение в услуга на реакцията и монархията, за изолиране и разгромяване работническото движение. Гичевци от земеделския съюз подкрепиха тази политика. Последствието от това задушване на демократическите сили в страната беше, че монархията засилваше все повече своето могъщество.

Цанковци и ляпчевци, а след тях мушановци

и гиргиновци направиха всичко, за да сломят силите на демокрацията в страната и да разрушат големите народни организации. С това те разчистиха пътя за установяване абсолютна власт на монарха и на фашизма. Превратът на 19 май отстрани старите партии от политическия живот. Някои наивници от организаторите на тоя преврат може да са мислели, че ще поставят „в рамки" монарха. Скоро, обаче, той ги прогони и използува преврата за ликвидиране последните останки на демокрацията, за ново засилване своето положение и за установяване пълна фашистка диктатура.

Цар Борис стана „фюрер" на българския фашизъм. Като неограничен разпоредител на вътрешната и външна политика, той бързо насочи държавния кораб към германските води. Още преди започване на втората световна война, царят изпрати в Германия проф. Филов, тогава министър на просвещението в кабинета на Кьосеиванов, с мисия да се свърже с първите представители на хитлеровото правителство и да поиска съдействието им за осъществяване ревизионистическите планове. Филов донесе от Берлин отговора на германския министър на просветата Руст: „За България няма друг изход, освен да върви с Германия".

През 1940 г. съветското правителство предяви своите права върху Бесарабия и след това завзе тая бивша руска земя. По това време и българското правителство повдигна въпроса за връщане Добруджа на България. Но то не поиска да свърже постъпките си с акцията на Съветския съюз, а потърси подкрепата на Германия. Характерно е в това отношение едно писмо от 7 юли 1940 г., което бившият цар Фердинанд е отправил до Хитлер по въпроса за Добруджа. Това писмо е предадено в дневника на Филов. Не е чудно да е писано със съгласието или по искане на цар Борис. Във всеки случай, то разкрива мотивите на династическата политика, водена от кобургите, разкрива и същността на тая политика.

В качеството си на бивш държавен глава на съюзна на Германия страна и най-вече в качество-

то си на пруски фелдмаршал, Фердинанд изказва верноподанни чувства към Хитлера и възхищение от постиженията на неговото „гениално водачество". Заговорва след това за Добруджа и казва:

„Ще бъде напълно в интереса и традиционните приятелски отношения между България и Германия, ако тази загубена част от България бъде върната на България именно от **германска ръка,** а не от ръката на друга държава, която се стреми да впрегне България в своята кола... Не е нужно да посочвам какви последици за по-нататъшното развитие на Балканите може да има разрешението на този въпрос по един или други начин... От гледището на географическото положение на България, като център на Балканите... **ще бъде в интерес най-вече на сигурността на германския път към изток, ако бъде засилена позицията на България".**

Важното в случая е, че искането за връщане Добруджа и за „засилване позициите на България" е свързано със „сигурността на германския път към изток". Тая идея е била в основата на династическата политика, водена от кобургите. Ясно е изразена в писмото мисълта да бъде откъсната България от своя славянски брат — от руския народ и Съветския съюз — и да бъде привързана към колата на империалистическа Германия.

Тая политика се следваше неуклонно от цар Борис. След фактическото свързване с Германия, дойде и формалното присъединяване към тристранния пакт на фашистките държави (1 март 1941 г.). Преговорите за това са се водили още през ноември 1940 г. — при срещата на цар Борис с Хитлер в Берхтесгаден, а също през януари 1941 г. — при срещата на Филов с Хитлер и Рибентроп в Залцбург. Решението за формално присъединяване към оста е взето след връщането на Филов, в среща между него и царя в двореца на 7 януари 1941 г. Взето е било със знанието, че

присъединяването на България към оста е нужно за провеждане германския поход на Балканите. Всичко друго, което последва, е изпълнение на това фатално решение на монарха и неговия съветник Филов.

През ноември 1940 г. съветското правителство беше направило предложение за сключване пакт за ненападение и взаимна помощ между Съветския съюз и България. Сключването на този пакт можеше да засили позициите на България, а също тия на Югославия и Гърция. Можеше да накара германските завоеватели да се замислят преди да започнат своя поход на изток. Щеше да запази България в редовете на демократическите народи. Но това не беше по сметката на цар Борис. Същата вечер, когато е било получено съобщение от българския пълномощен министър в Москва за съветското предложение, в едно кратко съвещание между царя, Филов и министъра на външните работи Попов в двореца, е било решено да се отхвърли това предложение. По същия начин съветското предложение е било отхвърлено, когато бе направено формално при идването на съветския пратеник Соболев в София.

Нещо повече: след като Хитлер хвърли своите армии срещу Съветския съюз, в царския дворец се е обсъждал въпросът за участието на България във войната на изток. Царят е бил съгласен с предложението на Филов да се скъсат отношенията със Съветския съюз. Въпросът е бил поставен и през лятото на 1942 г., когато германците започнаха своята голяма офанзива при Донец. В дневника си Филов разказва за своя разговор с царя и излага съображения за незабавна намеса във войната на изток: „Ние сме почти единствени в Европа, които не вземаме участие в тая борба. Нашето поведение би ни затруднило твърде много при една конференция. . ."

Само страхът пред съпротивата на българския народ е задържала решението на царя в тоя момент. След това дойде погромът на германците при Сталинград и отстъплението им. За Борис и Филов вече беше ясно, че не ще могат да намерят българска войска, която да се бие срещу Чер-

вената армия. Германците също не са имали доверие в българската войска.

Във всеки случай, цар Борис без колебание прие искането от Берлин и Рим да обяви война на САЩ и Англия през декември 1941 г. След това той прие последователно всички искания на Хитлер за засилване окупационните войски в Югославия и Гърция, за укрепяване беломорското крайбрежие, за запазване германските позиции на Балканите. Тая политика бе продължена от фашистките регенти след смъртта на Бориса.

Царуването на Борис Кобургски премина в борба срещу народа и в служба на германския империализъм. Само 9 септември 1944 г. спаси нашата страна от сигурната гибел, към която я водеше монархът. На 8 септември българският народ ще произнесе своята историческа присъда над това царуване. Няма никакво съмнение, че тая присъда ще бъде: край на престъпната монархия, да живее народната република!

Михаил Сматракалев
секретар на Македонския научен институт

КОБУРГСКАТА ДИНАСТИЯ И МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНО ДВИЖЕНИЕ

Кобургската династия донесе на българския народ неизброими нещастия. Тя го доведе няколко пъти до национална катастрофа и го обезкръви и изтощи до крайни предели. Кобургите внесоха прусашкия дух в българската политика, те насадиха великобългарския шовинизъм, те раздухваха омразата между балканските народи и по тоя начин служеха вярно на германската идея за „дранг нах остен."

Диктаторът Фердинанд, вманиячен до мозъка на костите, внушил си, че е призван да играе голяма роля на Балканите, унищожи всички права и свободи на българските граждани, въведе личния режим в управлението и вмъкна всички тъмни сили в страната, за да подготви българския народ за достигане на своите грандомански планове за „Велика България", за господство и хегемония над другите народи. Този малък Наполеон не се спираше пред нищо, за да проведе своите „велики планове". Той си служеше с кървав терор и физическо умъртвяване на всички ония, които дръзваха да се изпречат на пътя му и да защитят потъпканите народни маси.

Македонската емиграция в България, заедно с целия български народ, изпита на гърба си тази царска диктатура и даде голяма кръвна дан в борбата срещу нея.

Но най-страшни опустошения, най-големи поражения нанесоха кобургите на македонския народ, който се бореше за свобода и независимост. Няма по-пакостни врагове, няма по-омразни неприятели македонския народ от Фердинанд и Борис.

Както е известно, Гоце Делчев и неговите другари основаха и създадоха една масова, бойка и

силна организация, която имаше за цел да извоюва национална свобода на македонския народ и да изгради една самостоятелна народна република. Но тая светла борба на македонския народ съвсем не бе по вкуса на немския агент на Балканите, Фердинанд. Гоце Делчевата ВМРО се яви като могъща пречка за реализирането на плановете за велика България. Великобългарският шовинизъм, насаждан десетки години в съзнанието на българския народ от дворцовите лакеи, означаваше преди всичко заграбване на Македония. Затова „мрачният прусак" Фердинанд си постави пъкления цел да смаже на всяка цена македонското националреволюционно движение, да унищожи ВМРО на Делчева, да убие в македонския народ желанието за самостоятелна държава.

За да достигне тия си цели Фердинанд организира Върховният комитет на македонските емигранти, постави свои верни хора в ръководството, предимно от средата на българското офицерство и отпочна една жестока и кървава борба срещу инстинските македонски революционери. Всеизвестна е омразата му към Гоце Делчев и Гьорче Петров, които с рядък стоицизъм и себеотрицание отстояваха каузата на македонския народ.

Като не постигна нищо по пътя на идейната борба, кървавият монарх тръгна по пътя на провокациите. През 1895 година той организира чрез своите агенти въстание в Македония, чиято цел бе да разстрои организацията на македонците и да наложи Върховния комитет като господар на македонското движение. Това въстание разбира се не успя, но в замяна на това Фердинанд получи проклятията на македонското население, което бе избивано, ограбвано и изгонвано от турските башибозуци по негова вина. През 1902 година Фердинанд организира още едно провокаторско въстание в Горно-Джумайско, начело с царедвореца Борис Сарафов, което имаше същата цел и постигна същите резултати: кървави погроми над македонското население, разстройство на ВМРО Делчева, опожаряване на селата и масово бежанство.

Но кръвожадният кобург не мислеше за народа. Вместо да се стресне от своите престъпления, той се вбесяваше още повече от това, че вътрешните дейци, след тия провокации, се заеха още по-смело да се бранят от върховистките чети и да направят невъзможно тяхното преминаване в територията на Македония.

Но немецът не се отказа от борбата. Той измисли друг план. Той реши да превземе организацията „отвътре". Неговите послушни слуги Иван Гарванов и компания- използуваха обстоятелството, че повечето ръководни дейци на организацията бяха в турските затвори или в емиграция, обсебиха Централния комитет и започнаха веднага да подготвят въстание. Фердинанд искаше веднага да се вдигне въстание, за да пречупи гръбнака най-после на омразната му ВМРО-Делчева, да убие вярата на македонския народ в собствените му сили, да изкорени стремежа на народа към самостоятелна държава и да подчини силите на организацията под своя власт. Така се вдигна преждевременно Илинденското въстание, което донесе толкова много убийства, грабежи, палежи и обезчестявания на македонското население. За тия жестоки последици на Илинденското въстание е отговорен преди всичко немския злодей Фердинанд.

Но Фердинанд продължаваше своите престъпления спрямо македонския народ. Той е, който през 1912 год. водеше преговори и делеше Македония на спорна и безспорна зони. Той е, който стана причина, след позорното му престъпление през 1913 година, да се раздели Македония на три части. Същият този необуздан рецидивист хвърли българския народ в първата световна война и по тоя начин затвърди дележа на Македония на три агонизиращи части.

Фердинанд има и тая углавна отговорност, че извърши убийствата на много видни македонски революционери, между които на Яни Сандански и Гьорчо Петров.

Не по-малък звяр от своя баща бе и Борис III, който си надяна маската на „демократ", но в престъпленията си против българския и македон-

ски народи отиде още по-далече от него. Борис III въведе фашисткия режим в България и през неговото царуване бяха избити хиляди честни и предани борци против фашизма и монархията. Тук са хилядите македонски емигранти, които, рамо до рамо с братята българи, се биха смело и неотстъпно за демокрация, свобода и социална правда.

Борис III засили до крайни предели агитацията и пропагандата за насаждане великобългарските идеи сред народните слоеве. Той използува казармата, училищата, театъра, пресата, изкуството, впрегна всички свои лакеи в тая „върховна" задача. Верен на немските агресьори не по-малко от баща си, той провеждаше с огън и меч политиката на омраза между южното славянство. Организатор на всички кървави преврати в страната, той свали и уби Стамболийски, той потуши септемврийското въстание на българските работници и селяни, той през 1924 година организира потресающите клането и убийства над македонските прогресивни революционери, между които бяха и Димо х. Димов, Славчо Ковачев, Арсени Йовков, Чудомир Кантарджиев, Александър Буйнов, Георги Казепов, Георги Скрижовски и др. Борис III си послужи с бандите на Тодор Александров и Иван Михайлов във всички преврати и погроми над народа и по тоя начин нанесе жестоки поражения на македонското освободително движение, тъй като македонското име стана синоним на убиец.

По-късно през времето на народния блок на мушановци и гичевци, цар Борис III извърши нови убийства над македонските прогресивни дейци. Пак от неговите верни агенти, михайловистите, паднаха покосени из заугла Симеон Кавракиров, Христо Трайков, Божидар Митрев, Павел Поппандов, Христо Хролев (Графа)-, Митко Сурлев, Петко Напетов и други.

През 1941 год. Борис III се свърза отново с германския империализъм, стана вярно оръдие на зверския хитлеризъм и предаде България на тоя отвратителен изверг. От благодарност те му дадоха да окупира Македония и Западна Тракия и той си присвои титлата „Цар Обединител". Него-

вите хора, изпратени да окупират и администрират новите земи, извършиха такива обири и всяха такъв терор всред македонците, че те взеха оръжието и започнаха жестока и самоотвержена борба против немските и български окупатори. Тая епична борба, водена заедно с другите народи в Югославия и подпомогната от мощната Червена армия-освободителка, завърши с победа над хитлеристите и техните сателити и доведе до освобождението на редица народи. Тя доведе до освобождението и на македонския народ, който образува своя самостоятелна народна република Македония във федеративна народна република Югославия и стъпи по тоя начин като отделен народ в широкия друм на културното съревнуване между всички свободолюбиви народи.

Големите престъпления на кобургите спрямо независимата героична и славна борба на македонския народ, вършени десетки години, безогледното им вредителство в правилното развитие на тая света борба, се помнят много добре от македонската емиграция. Затова на 8 септември македонската емиграция с незапомнен ентусиазъм ще се яви пред урните да гласува за проваляне то тоя потънал в кръв трон на българските царе, да гласува против омразната монархия и за истинска народна република.

Ад. Йосифов
кореспондент на палестинския печат

ЕВРЕЙСТВОТО И МОНАРХИЯТА

Кога повече, кога по-малко, евреите, в най-добрия случай, почти винаги са били поставяни да живеят като граждани от втора категория. Ако за всички останали народи все можем да посочим поне един исторически момент на пълен разцвет и задоволство, за евреите, от две хиляди години насам, това е невъзможно. Все една стъпка е липсвала, за да се почувствуват и те издигнати до върха, наравно с другите. А в повече от вековете, разстоянието далеч не е било само една стъпка.

Така у евреите, разпръснати по всички четири краища на света, без да влизат в допир едни с други, по силата само на еднаквите обстоятелства, при които са били поставени да живеят, постепенно се образува една жажда за повече права, повече свобода и повече човечност в отношенията между хората. Върху тая душевна основа е изградено едно незадоволство, което при различни политически обстоятелства е вземало различна форма. При това, лошото материално положение, при което евреите, с малки изключения, са били поставени да живеят и мизерните възможности, които са им били предоставяни, за да припечелват хляба си, не са могли да не допринесат за увеличение на въпросното незадоволство. А за дълги векове незадоволството срещу съществуващия ред, дотолкова доколкото го е имало, е било незадоволство срещу монарха, който е олицетворявал тоя ред.

Така у болшинството от евреите е могло да се образува много малко чувство на симпатии към монархическия институт. За това са допринесли не малко и самите монарси, които, като че ли по силата на някаква негласна традиция, са използували „своите" евреи като разменна монета за

плащане на външни и вътрешни политически задължения. Хиляди са случаите, когато велики императори и малки феодални крале са отклонявали кипящото незадоволство на своите народи върху местното еврейско население. Когато бурята не е могла да бъде спряна, тя е могла да се развихри върху главите на евреите вместо върху коронните на кралете. А често пъти тия бури са били създавани изкуствено, за да се отклони вниманието на народа от места и от обстоятелства, където интересите на монарха са изисквали да не се внимава много.

По тоя начин, чрез устройване на погроми, на организирани масови грабежи и издевателства над местното еврейско население, и чрез подклаждане и поощряване на най-низките инстинкти на тълпата, която се е явявала във формата на „народ", с проливане на реки от евтина еврейска кръв, се е спестявала една малка драскотина върху скъпото тяло на царизма. Газовите камери са ново изобретение, и то не монархическо. Но всяка епоха е имала своето собствено изобретение за прилагане на еврейската мартирология: живото изгаряне на кладата за тия, които не са възприемали „единствената права вяра" в Испания, „четвъртенето" на малки деца при погромите в царска Русия, гвоздеите забивани в очите на млади жени в Полша, масовите „ритуални" процеси, които са убивали духа на цели поколения, всичко това е ставало винаги със съдействието или най-малко с благосклонното неучастие на властта. А властта, това беше царят, кралят, или императорът.

Разбира се, във всички тия случаи, особено в по-модерните времена, царете са били достатъчно мъдри, за да не застават открито на страната на тълпите и да се „възмущават" от това, което се бе вече случило. Но еврейският слух бе станал междувременно достатъчно чувствителен, за да различава по тона кога съболезнованията се поднасят от самия убиец. Това не можеше да не породи у евреите и съответните чувства.

Не може да не се изтъкне тук, че всеки от монарсите, особено през средните векове, пък и дълго след това, е имал „свои" евреи, които е покрови-

телствувал, и които в случай на нужда са му служели, било за доказване на неговите благосклонни отношения към евреите, било като посредници за получаване на заеми от големите еврейски банкерски къщи. Това „приятелство", на което някои евреи са се радвали и което царете по необходимост са търпели, облекчавайки го с известна доза прикрито презрение, няма нищо общо с истинското отношение на монарсите към еврейството. Още по-малко има то общо с отношението на еврейския народ към монархиите.

Ако следва да приемем, че еврейството, имайки сега пълна възможност да си уясни ролята, която монарсите са играли в неговото мъченичество, ще трябва да отплати на монархическата институция със същите чувства, които монарсите са имали към него, то много лесно ще бъде да се определи какви могат да бъдат тия чувства.

Би било много трудно да се потърсят в миналото евреи, които са се проявили като борци специално против монархизма. Още повече, че тая борба никъде почти не е съществувала сама по себе си. Тя е била винаги само част от общата борба на народите за повече права, повече свободи и повече хляб. А в тия борби, подтиквано от своето постоянно и изтъкнато неравноправие, еврейството е вземало винаги голямо участие и е дало големи имена. Всяко ново движение, било то политическо, или социално, било то реално или напълно утопично, било то борчески-революционно или научно-теоретическо, което се е стремяло да извоюва повече правдини за народите, е привличало веднага към себе си едно голямо число привърженици измежду изстрадалото и онеправдано съвременно еврейство. А и измежду създателите на такива движения, били те с идеалистична или материалистична подкладка, участието на евреите съвсем не е малко. Почвайки с Христос и свършвайки с Маркс, примерите, които биха могли да се посочат в това отношение, са неизброими.

Пък даже и много преди Христа, еврейските пророци са първите борци в световната история, които със своите проповеди са заставали на стра-

ната на своя народ, против царете и против народните угнетители. Техният глас и сега още звучи твърдо, сравнявайки го с колебливите гласове на някои съвременни борци против монархията. Библейският пророк Самуил се е обърнал така към своите съграждани, когато е трябвало да се избира нов владетел: „Изберете си цар, той ще господарува над вас, ще взема синовете ви и ще ви впрята в колесницата си, ще ги поставя да му бъдат хилядници и десетници, те ще орат нивите му и ще жънат житото му, ще бъдат негови работници и работници на конете му; той ще вземе дъщерите ви и ще ги направи свои слугини, свои готвачки и хлебопекарки; той ще вземе най-добрите ви ниви, най-добрите ви лозя и маслинени градини; ще взема десятък от сеитбата ви и от лозята ви и ще го раздава на слугите си и на евнусите си; ще взема робите и робините ви, ще взема добитъка ви и ще ги употребява за своя работа, и вие сами ще му станете роби. Изберете си цар, и тогава вие сами ще заохкате от него и Бог няма да се вслуша в жалбите ви..."

Не всеки евреин е чел библията. Измежду тия, които са я чели, не всеки е запомнил думите на пророците. А и тия, които ги помнят, са образували своите политически мировъзрения не под тяхно влияние, а въз основа на текстове в някои по-нови книги и на примери от по-близката история.

В борбата срещу българската монархия, българското еврейство е участвувало дотолкова, доколкото е вземало участие в тия политически течения у нас, които са били антимонархически. Специални еврейски прояви в това отношение не могат да се търсят, защото, както изтъкнахме и погоре, евреите са имали да действуват тук само в качеството им на български граждани и водими от интереси, които са свързани само с това им качество.

Ако това е вярно за отношението на българските евреи към монархията, то обратното е вярно за отношението на българските монарси към евреите.

Фердинанд прекара своето царуване в един период, доминиран от либерализма. В тая епоха толерантното отнасяне към евреите в западна Европа, към която Фердинанд се стремеше да ни зачисли, беше на мода. И той трябваше да подражава на тая мода. Освен това, няколкократните външни заеми, които България получи в периода на неговото царуване, зависеха до голяма степен и от думата на влиятелни еврейски банкери, които не биваше да се дразнят. Въпреки това, обаче, по време на Фердинанда бяха организирани в България няколко процеса за ритуални убийства с чисто диверсионна цел. Във Враца през 1903 г. бе организиран един съдебен процес срещу няколко местни еврейски граждани, обвинени за това, че употребявали християнска кръв за целите на еврейския ритуал. Всички обвиняеми бяха оправдани, но никому не мина през ума да потърси отговорност у подстрекателите и причинителите на това срамно дело. Подобен процес бе организиран от същите реакционни среди и през 1904 г. в Лом. И там процеса завърши по същия начин. С тая само разлика, че докато бъде прочетена оправдателната присъда, хората избързаха да използуват създаденото противоеврейско настроение в града, за да изпочупят до едно всички стъкла на еврейските жилища и магазини. Такива процеси са били организирани около същото време и в Ямбол и в други български градове. Те не са могли да бъдат толерирани от властта освен със съгласието на Фердинанда, който е счел за целесъобразно да подхвърли едно малко парче стръв и на най-десните реакционери в страната за сметка на евреите, така както е бил винаги готов да задоволява желанията и на други среди, стига това да не засяга неговите и на династията му интереси.

Една особена глава в историята на българското еврейство е царуването на цар Бориса. В началото то протече под знака на същите ветрове, които вееха и по времето на Фердинанда. После, далеч преди започването на втората световна война, започнаха да долитат първите лястовички,

предвестници на еврейската „пролет“ в България. Във военното училище, където се приемаха наравно евреи както и българи, започнаха да се приемат само „българи, български поданици“. Последваха нови подобни прикрити и едва забележими ограничения. Появи се организацията „Ратник“, а скоро след това започна да се говори и за връзките на двореца с тая организация. Когато ратниците организираха изпочупването на витрините на всички еврейски магазини в София, полковник Пантев се намираше в двореца и поради това не е могъл да даде нареждане на полицията за спиране на вандалщините. Разбира се от двореца той ни донесе след това „съжаленията“ на царя за това, което беше станало. Последва изгонването от страната, по най-брутален и безчовечен начин, на евреите чужди поданици. От двореца съобщиха, че това облекчавало положението на евреите — български поданици . . . Във въздуха вече се носеше голямата опасност, която очакваше българските евреи. Много от тях потърсиха спасение в бягство извън страната. Една стара, бракувана гемия, претъпкана с бегълци, беше прибрала в хамбара си десеторно повече пътници, отколкото можеше да побира и се разби при Дарданелите поради претоварване. Около триста нещастници, предимно жени и деца, включително и цели семейства от четири и пет члена, намериха там ужасната си смърт, на няколко метра само от брега, по простата причина, че не можеха да излязат от претъпкания хамбар. Тая страшна трагедия би трябвало изцяло да легне като неизлечимо петно върху съвестта на царя, ако царете въобще имаха съвест. Но от двореца тогава ни уверяваха, че това е само грешка на пострадалите, понеже бягството от България нямало никакъв смисъл. Животът на българските евреи бил гарантиран! . . .

Това, което стана в последствие, е общоизвестно. Общоизвестно е и чия е отговорността за всички страдания, прекарани от българските евреи. Всички противоеврейски наредби бяха изготвени от правителството. Законите бяха гласу-

вани от камарата. Но ние знаехме много добре, че нищо не става в тая страна без предварителното съгласие на царя. От страна на двореца пак се пускаха слухове, че царят „много съжалява" за това, което става с евреите, но че той нямал сили да се бори срещу настоятелните германски искания, поне що се отнася до някои „ограничителни" мерки. И не може да се отрече, че някои евреи все още вярват на тая дворцова пропаганда и считат царя за спасител на българското еврейство, като се е съгласил с „ограничителните мерки", но се е противопоставил на депортирването в Полша. Лично на долуподписания бе заявено в двореца, по време на изселването на беломорските евреи, че царят няма да позволи изселването на евреите от старите предели на страната. А „договора", по който се изселваха 13,000 беломорски евреи, включваше и изселването на 7,000 евреи от старите предели ... за да се попълни числото до 20,000 души. Всеки занаят има своите тънкости. Една от тънкостите на царския занаят е да се пуска винаги димна завеса преди да се действува.

За царете е много важно да вярват в тяхната милост и благородство. Дали тая милост и благородство съществуват наистина, това няма никакво значение. Всеки един от тях е чел през младите си години скришом и с потайна трепет съветите на Никола Макиавели, така както всяко младо момиче е чело новелите на Бокачио, със страх да не бъде забелязано от околните. А в тия съвети е казано така:

„Князът трябва да се прослави като милостив, а не като жесток; но все пак трябва да се пази да не прилага винаги само милосърдието си. Похвално е за един княз да бъде верен на обещанията си и да живее честно, а не с хитрости, но велики дела извършват повече тия князе, които не държат толкова на обещанията си и умеят да омотават хората в хитростите си. Князът трябва да изглежда, че е милостив, верен на обещанията си и религиозен. И добре е да бъде такъв. Но в случай на нужда трябва да умее да заменява тия си качества с противоположните им".

Цар Борис искаше, пращайки евреите на заколение, да прави впечатление, че никой повече от него не съжалява за това, което става с тях. Сега, с бюлетина „за република“ в ръка, ние, пращайки династията му да си върви, най-малко от всички други съжаляваме за това, което става с нея.

Александър Ликов

БЪЛГАРСКАТА КУЛТУРА И КОБУРГСКАТА ДИНАСТИЯ

Още в началото на освобождението в България започнаха остри класови борби между новообразувалата се имотна класа и пропадващите занаятчийски и дребни селски съществувания. Борбата нямаше ясни контури, но тя бе в основата си класова.

Имотната класа се сви удобно в скутовете на един порочен монарх, а народните сили бяха така разпокъсани и систематически изтощавани, че не бяха в състояние нито да обуздаят монарха, нито да го изгонят. Стана така, че монархът (Фердинанд) се почувствува абсолютно необходим, един вид „белия дроб" на България, без който народът не може да диша.

По този начин се създаде също и **легендата** за умния, дипломатичния цар Фердинанд, чийто връзки с чужбина били крайно полезни за родината ни. В какво се състоеха тези „връзки", българският народ узна едва след две последователни катастрофи през 1913-1918 год.

„Връзките" — т.е. вярната служба на Фердинанда на германизма — бяха предадени по наследство на сина, който продължи делото на баща си. Ако цар Фердинанд, поради лични свои качества, даваше на създадения от него личен режим някаква индивидуална нотка, цар Борис даде на своя личен режим отпечатък на малодушие, слабохарактерност и съпроводената с тях подлост.

Когато се излага ролята на тези двама царе от нашата най-нова история, нужно е да се характеризират условията, при които бе възможно процъфтяването на техния личен режим. Неисторично е да се стоварят всички вини на гърба на короната, а да не се доглежда значението и ролята на онези живи, нашенски, обществени фактори — класови и лични — които помагаха на монархиз-

ма във всяко отношение и деляха с него всичките облаги на властта.

Функцията на царя се обуславяше от нашите обществени отношения и главно от жадните апетити на една нова класа — буржуазията — на която се опря Фердинанд, който, въпреки феодалните алюри на своето държане, си оставаше верен внук на Луи Филип, така наречения „крал-буржуа" във Франция и затова знаеше цената и значението на капиталистичните отношения и преимущества.

Свеволията и престъпленията на монархизма у нас са рожба не само на личността на монарха, но и преди всичко, на онези окръжающи среди и слоеве, които имаха голяма корист от тези престъпления.

Много от нашите политици, обществеици, военни и пр. се оставяха лесно да бъдат „прелъстявани" от примамливите обятия и песни на царската сирена и попадаха в групата на големите злосторници пред лицето на народа.

Какво отношение към нашата култура имаше кобургската династия със своите двама представители?

Или никакво или крайно пренебрежително, за да не кажем — презрително.

Грижата на двамата монарси беше съсредоточена върху изграждането на армията и, преди всичко на нейния **офицерски корпус,** комуто още от началото се поставяха определени задачи — да брани престола на династията. Оттам започнаха всички нещастия на нашия народ, защото както възпитанието, така и духа на нашата армия се обсеби, се монополизира от двореца и чрез армията монархът държеше в респект всяко мръдване, задушваше всеки протест на демокрацията у нас.

Нашата бедна и демократическа страна трябваше да търпи изграждането на един свръхмилитаризъм, който изсуши жизнените сокове на нацията и я направи арена на най-чудовищни авантюри.

Този милитаризъм спъна развитието на нашите производителни сили, а с това и цялото ни икономическо и духовно развитие.

Едва седнал на престола, на 8 септември 1888

година на лагера под Шумен, при село Мараш, княз Фердинанд подчертава особено силно пред офицерите, следната повеля:

„Вие, господа офицери, не ще забравите свещения дълг, който ви налага службата **относително престола ми** и отечеството ни." ...

Значи: първо престолът, а после отечеството. Разбира се, споменаването на „отечеството ни" е една реторична украса и нищо повече.

Не минават и четири месеца след горната дата и Фердинанд държи една друга реч пред офицерите, срещу нова 1889 г., в която той признава, че се е убедил, какво **„чувството за дълга и преданността към престола се развива повече и повече".**

След една още година (1.I.1890 г.) българския войник става вече „незиблена опора на престола". ...

На 30 октомври 1891 год. на дадения на светия Синод обед, Фердинанд не се стеснява да се нарече „помазаник божи".

А на нова година (също 1891) той се обръща към офицерите със следните характерни наставления:

„Да се пазите от всичко, което би приличало на политика, която няма **никога да влиза** в кръга на вашите обязаности и което не се касае до вас."

Така се **отчужди** от истинската политика българското офицерство, за да служи пасивно, послушно, престъпно послушно на една определена **дворцова** политика, чийто вдъхновители се намираха във Виена-Берлин.

Не само че податните, финансовите сили на народа биваха поглъщани от военния Моллох, като всички други културни нужди оставаха на заден план, но политиката, на която трябваше да служи армията, се определяше изключително от немския принц, обкръжен от верен нему генералитет и послушни политици и общественици.

Ние само мимоходом засягаме този въпрос, който заслужава особено внимание, само за да покажем не само в какво направление е насочена енергията на Фердинанд (а после и на Борис), но

за да наблегнем на противонародното „обработване“ на офицерския корпус дори до девети септември 1944 година.

40 години преди тази последна дата, на 1. януари 1904 год. княз Фердинанд пие наздравица: „Да живее защитницата на короната и българския народ, моята храбра армия“. Разбира се, короната върви пред българския народ. И тука защитата на народа е реторическа прибавка.

Вземете и прочетете всички речи на тези представители на династията и вие в нито една няма да намерите една топла нотка за народните страдания, за борбата на този народ с невежеството, с болестите, с мизерията. Борбата на народа за свобода, светлина, за просвета и по-висока култура, не среща никакво съчувствие, а камо ли активно и сърдечно поощрение.

Фердинанд и не криеше своето презрение към поверения му от „Бога“ плебейски, овчарски народ, който не знаеше да яде както трябва, нямаше никакви изискани маниери. Той си остана последователен на своето аристократично-феодално отношение към народа въобще, създаден да бъде пиедестал на царствуващите династии, за задоволяване на всичките им прищевки.

Борис симулираше една подозрителна „демократичност“, целуваше немитите ръце на старите селянки, даже вземаше ралото в своите соанирани ръце, а в Париж води адютанта си при гробниците на своите царствени деди и сочи на очудения селски син, от какви исторически дълбочини тече благородната му кръв...

Изворите на българската култура, страшната жажда на освободените от робството народни деца за знания и изкуство, не интересуваше тези високи коронован особи.

Бащата има слабост към птици и пеперуди, синът — към моторни транспортни средства, но едно честно, упорито, съсредоточено ръководство на държавните работи, изработването на една що годе компетентност, в която и да е област от изкуството да се управлява народа — абсолютно липсва.

Бащата ще се задуши от високомерие, като си е внушил смешната мисъл, че е предопределен да управлява империи... Синът, като средновековен чирак при магесника, извика на живот такива обществени противоречия, проля при мирна обстановка толкова много народна кръв, че се опияни от виното на собствените си престъпления и се пусна да търси утешение и спасение при шарлатани-богоискатели, дановисти и баячки, че цялото държавно здание започна да се клати...

Като изключим някои представители на нашата култура, с които цар Борис се събираше при чаша ракия, всички останали служители на наука и изкуство в България бяха за него досадна, сива маса, чийто труд, постижения и мъки не го абсолютно интересуваха.

Но не е това най-голямата беда: неспособността на монарха за един единствен културен възторг във връзка с радостите на народа.

Тази душевна бедност е нещастие субективно, макар че има отражение върху развоя на страната.

Страшното е: **ужасната деморализация** и разтление, което династията, а особено към своя край, донесе за народа. Тук вече престъпленията на кобургите пред нашия народ са неизброими.

Всичките титанически усилия на възрожденците бяха насочени към изкореняването на пороците, загнездили се в нашата душа от дългото робство, политическо и духовно.

Подвизите на Бузлуджа, на Вола, Оборище, Шипка и др. **бяха вече доказателства** за това освобождение от пороците и за възвисяването на българския дух към свобода и всестранно развитие.

Династията и насажданата от нея атмосфера стори всичко, за да се убие този дух, да се ограничи и опорочи творчеството му, да се пречупят съществуващите характери и да се премахнат условията за създаване на характери въобще. Тя разви сервилността, тя корумпира младежта като я насочи в пътя на шовинизма, царедворството и

я отдалечи от нейната служба на народа.

Възползувайки се от бързия ръст на нашата имотна класа, тя поощряваше грабителството ѝ, като насаждаше корупция при държавни доставки, строежи, при раздаване на постове, особено дипломатически, при изграждането на висшия военен и граждански кадър.

Династията помагаше за раздробяването на нашите политически сили, като цепеше партиите и така ги по-лесно командуваше и подчиняваше. Възползувайки се също от дребнобуржуазния наш бит, при който всеки иска и се чувствува способен да бъде вожд на група хора, на партийка, короната потупваше по гърба амбициозните, внушаваше им, че са „великани" и държавни мъже и така опустошаваше нашите политически нрави, като превръщаше „великаните" в джуджета.

По-силните държавници короната се стараеше да унизи, да компрометира, клеветеше ги и, когато това не бе достатъчно, тя намираше „патриоти", за да ги отстрани от лицето на земята.

В двореца се ковеха заговори, там се съвещаваха безнаказано убийци, оттам се наблюдаваха всички престъпни ходове на превратаджиите и злосторниците срещу интересите на народа.

Ако турското и фанариотското робство е трижди проклето от народната душа, задавена и прострадала, въздухът на свободата след 1878 г. бе систематически **отравян** от един централен пункт — от царския дворец, синоним на нравствена и политическа поквара.

Отстраненията на монархията означава основно прочистване на атмосферата, която ние и децата ни дишат, в която ще растят бъдещите поколения.

От лицето на българския народ навярно няма да се отрони нито една сълза на съжаление, че една злокобна династия отива в небитието и в забвението.

Напротив. Една дълбока въздишка на оздравяване, на спасение, на щастие, ще се отдели от изстрадалите гърди на народните маси.

Разбира се, народна култура се твореше и при условията на царските произволи и корупция, разбира се, талантливите синове и дъщери на българския народ се стремяха към слънцето и прогреса... Народът ни е живял и при най-невъзможните исторически условия, но той си знае как е живял и какво е правил. „Живее" се и в затвор, и в карцер, при влага и смрад, но се пита: какво и колко много е загубил нашия народ от режимите на династията, които водеха страната към катастрофите с математическа точност и неизбежност?

Колко много кондензиран народен труд биде разпилян по войните, колко кръв се проля, колко хора осакатяха, колко инвалиди, сираци и вдовици останаха в тежест на обществото и държавата и как тази държава се грижеше за тях при порочните управлявания на кобургите?

Не е никак чудно, че ние сме направили толкова малко за нашата обща култура, а е чудно, че при дадените условия, българският народ намери сили и ентусиазъм в себе си, за да държи и си свети със свещената факла на нашите възрожденци, да гради нагоре и наука и литература и изкуство... Там е чудото и това ни дава кураж и надежда, че утре, разчиствайки от основите терена на своето развитие, нашият народ няма само да крачи, а ще лети напред и нагоре.

Създаденото в нас е сторено не благодарение, а въпреки кобургската династия и нейния порочен режим на унижение и задушване на българската ни култура.

Българският народ не знае още всички пакости, които му е причинил монархизмът.

Тази тежка болест, от която България боледува около 60 години, при разни перипетии и температури, остави следи и ние дълго ще носим последиците ѝ. Само здравата душа и структура на българина може да погълне толкоз отрова, без да заспи завинаги.

Но злото ние ще изкореним из дъно и няма сила да ни попречи да сторим това.

Може монархическият принцип да е на почит у някои и други народи. Това е работа на са-

мите народи. Българският, обаче, му обръща еднаж за винаги гърба си и не желае, за нищо на света, запазването или възвръщането на осъдената от нашата история и съвест монархия.

Това повеляват нашите добре разбрани материални, политически, нравствени и културни интереси.

Монархията е мъртва. Да живее републиката, народната, свободната, културната!

В. Михайлов
член Ц. К. на О. Р. П. С.

РАБОТНИЦИТЕ И МОНАРХИЯТА

Първото мляко, което засука зараждащата се работническа класа в България, това бяха идеите на великата френска революция и тия на нашите възрожденци — Левски, Каравелов, Ботев и др. за социална правда, за република. От ранни младини в плътта и кръвта на българските работници започна да се влива учението на Маркс и Енгелс за премахване всякаква експлоатация и потисничество, за изграждане на общество, в което да няма царе и експлоатация. По този път тръгна ясно и определено нашето работническо движение. На този път, обаче, му се изпречи монархът Фердинанд в 1886 година.

Макар и твърде малобройни, българските работници намериха сили в себе си и първи заклеймиха монархията като носител на нещастия и злини. Неговата най-будна класосъзнателна част издигна зов за народна република, която да тласне страната по пътя на прогреса и социалната демокрация.

След свалянето на Батемберг овдовелите крупни експлоататори посрещнаха с радост Фердинанд и се сплотиха около него за лесно ограбване на народа и по-бързо забогатяване чрез доставки, афери и жестока експлоатация над работниците.

Вместо „добре дошел“, като израз на верноподаничество бяха поднесени на царя делове от акции на най-едрите паразитни и спекулантски предприятия. Не малко фабрики и дружества бяха кръстени с имената на синовете и дъщерите му: „Борис“, „Кирил“, „Надежда“ и пр. Само за десетина години дворецът стана пръв капиталист, опора и крепител на хищническия капитал, който заедно с другите фабриканти жестоко изсмукваше

кръвта и потта на работниците. Наличието на дворцови акции правеше всяко предприятие по-свирепо и безогледно в експлоатацията над работниците.

Това работниците чувствуваха много добре и поведоха трудната, но спасителна борба.

Ще трябва да се напомни за героичната борба на работниците железничари, които през 1906 година имаха смелостта, въпреки терора, да обявят обща стачка и да излязат на протестна манифестация заедно със студентите срещу монарха. Тази акция насърчи обществените прогресивни слоеве срещу монарха.

Не някой друг, а авангардът на работническата класа единствено предугади престъпните намерения на Фердинанд да запали войната на Балканите. Единствено борческото работническо движение се опълчи против тая добре замаскирана германска политика на Фердинанд, която няколко месеци по-късно показа империалистическия си и грабителски характер, политика, която хвърли двата братски славянски народа във взаимно изтребление, изтреби 218.000 българи и обремени на него време с 600 милиона лева дълг.

Работниците не ще простят на Фердинанд и за втората катастрофа, която народът преживя през световната война. Те не могат да простят на престъпната кобургска династия за 360,000 убити, ранени и пленени; за 300.000 сираци и вдовици, за 400.000 бежанци от Тракия, Македония и Добруджа и за 110-те милиарда дългове, които легнаха като воденичен камък върху плещите на българския народ, за разорение на нашите фабрики и работилници, за бушуващите спекула, глад, недоимък, жилищна криза, израждане по време на войната и дълги години след нея.

Разлялото се като лавина владайско въстание не можа да помете трона на кобургската династия. Фердинанд бе свален, но мястото му бе заето от коварния Борис III, който се записа в историята ни като най-престъпния монарх и палач на работническата класа. Ненавиждащ работниците и селяните и народно-демократичния режим, Борис

III организира деветоюнския преврат и наложи монархо-фашисткия режим в страната.

На 8 септември работниците ще произнесат своята тежка окончателна присъда срещу монарха Борис, виновника на кървавото башибозушко потъпкване на народното демократично републиканско въстание през 1923 година и за устроената кървава баня на хилядите работници безпричинно избити и натъпкани в затворите през 1925 година.

Работниците не ще простят на монарха Борис, затова че създаде казионния фашистки БРС, който продаде интересите на работниците и ги подхвърли на зверска експлоатация, безправие и безработица след 1923 година.

Работниците не ще простят на монархията, затова че тя ги лиши от правото да се организират в свои работнически и професионални организации, затова че задушаваше всяка справедлива стачна борба с кръв, терор и затвори.

Работниците не ще простят на монархията и затова, че ги лиши от редица придобивки, извоювани с цените на десетилетни упорити борби.

Да, работниците ще си кажат своята тежка последна дума, която ще бъде съкрушителен удар за монархията и нейните крепители — реакционерите.

Стоящи винаги до сега на челно място в борбата срещу фашизма и днес работниците ще вземат най-активно участие за премахването на кървавата престъпна монархия, за изграждането народната демократична република, която разкрива светли перспективи и е залог за икономическото процъвтяване на нашата страна, за непрестанното културно и материално благополучие на нашия народ.

Тази република събужда нов трудов ентусиазъм всред работниците, когато под ръководството на своя общ работнически професионален съюз ще извоюват нови бляскави трудови подвизи в чест на утрешната прекрасна народна република.

Ф. Н. Филипов

МОНАРХИЗМА У НАС И МИНИСТЕРСКИЯ ИНСТИТУТ

Министерски съвет и министри в смисъл на висши централни органи е имало във всички държави, носещи различна отговорност в зависимост от характера на режима. В абсолютичната монархия те са по-скоро придворни секретари, на които се поверява ръководството на дворцовия протокол и церемониал, както и конюшните на Негово Величество.

Конституционната монархия, явила се в резултат на жестоки политически борби за ограничаване прерогативите и произволите на монархизма, издигна авторитета на министрите, като ги направи висши държавни органи, а не безропотни слуги на монарха.

Конституционно парламентарната монархия, която се утвърди с цената на много кръв, през време на френската революция издигна политическия престиж на министрите, като парламентьори на народните представители и изразители на народния суверенитет.

В основните закони на конституционно-парламентарните монархии легна като основен принцип положението за политическата и съдебна отговорност на министрите пред народните представители и от там пред народа, като за всички нарушения на законите, министрите можеха да бъдат подвеждани под съдебна отговорност, щом като народните прдставители считаха това за нужно.

Търновската конституция, която гарантира в своите основни положения един монархически парламентарно-конституционен ред в страната, издигна министерския институт до една висша правителствена институция, ограничена в рамките на парламентарната отговорност.

Министерската отговорност, регламентирана в чл. 18 от Търновската конституция пред Народното събрание, установи върховния принцип на модерното конституционно управление, че министрите са органи не на монарха, както беше в абсолютичната конституционна монархия в миналото, а на Народното събрание и от там на самия народ.

Политическата история на народите въобще и на България специално ни дава богат фактически материал, от който се вижда, че тоя висш модерен конституционен принцип за министерската отговорност пред Народното събрание, установена в много съвременни конституции, включително и в нашата, е бил в много случаи само един прекрасен литературен юридически паметник, лишен от реално политическо значение поради скромния факт, че монарсите винаги са намирали пътища и средства, за да подчинят и елиминират тоя принцип за сметка на върховенството на своята власт.

Парламентарната история на България, в туй отношение, дава изобилен материал. Още княз Батемберг, който в желанието си да утвърди своето княжеско положение, се противопостави на либералите, които имаха пълната подкрепа на народа и състави първия си кабинет от консерватори.

И когато народът, по пътя на изборите застана отново зад либералите, княз Батемберг „тоя демократичен и прекрасен княз", както го наричат някои историци у нас, суспендира Конституцията и застана на чело на управлението в позата на неограничен самовластник.

Неговият наследник, княз Фердинанд Кобургготски, дойде на българския трон с всичката амбиция да овладее политическото положение в България и да се утвърди като единствен и самовластен политически ръководител. В първите години, тия негови амбиции трябваше да се подчинят на утвърдилия се диктатор Стамболов. В режима на Стамболов ние трябва да виждаме и началото на тъй наречения личен режим, характеризиращ се с пълната безотговорност на управление

по отношение на Народното събрание и самият народ и с пълната свобода на действие, както по отношение на вътрешната, така и по отношение на външната политика. Това е един режим, даден извън рамките на законите и опиращ се изключително на въоръжените сили на полицията и войската. Известна е декларацията на Стефан Стамболов, за тъй нареченото „вътрешно убеждение". Тя е била направена по следния повод: изборите за седмото обикновено Народно събрание през 1893 година станали при повсеместни нечувани насилия. Народният представител П. Пешев интерпелирал министра на вътрешните работи и министър-председател Ст. Стамболов, защо са били интернирани Найчо Цанов, Георгов, Карагюлев и др., а народния представител Атанас Краев е отправил до същите министри запитване: на какво основание е касирал избора за градски съветници в гр. Шумен на 17 ноември 1893 година. Стамболов произнесъл дълга реч в защита на управлението си и на края казал:

„Аз не съм от фарисействуващите политикани, аз не прецеждам комарите, пък да гълтам камилите, но вървя право към целта си. Когато видя нещо по моето вътрешно убеждение, че трябва да се направи за спасение на отечеството, ще го направя, макар даже да е запретено от законите".

Фердинанд по необходимост трябваше да търпи режима на Стамболова, но не толкова защото Стамболов беше по-силен характер от него, а защото Фердинанд виждаше в твърдия режим на диктатура пътя, по който ще затвърди своята династия и ще трасира външната си политика към Австрия и Англия.

Режимът на Стамболова трая цели 8 години и това е единственият кабинет, сравнително дълготраен, за да бъде заместен след това от кабинета на Д-р К. Стоилов, който беше една необходимост за Фрединанда. Русофилското влияние на хората от кабинета на Стоилов бяха необходимия мост към Москва, от където трябваше да се получи най-после признанието на Фердинанда.

Фердинанд беше човек с твърде развито по-

литическо обоняние и той познаваше прекрасно политическите мъже на нова България, за да си служи при различните случаи с удобните за момента партии и с подходящите за това лица. Ето какво пише г-жа Султана Рачо Петрова из своите спомени за Фердинанда:

„Не беше роден още тоя мъж, който да може да противоречи на княз Фердинанд, макар днес единодушно всички да твърдят, че са били изцяло против него. Властта беше и остана чудно привлекателна, и който веднаж се докоснеше до нея мъчно се отказваше от сладостите ѝ. Там е била и ще бъде грешката на всички държавни мъже, а там беше и силата на княз Фердинанд. Той изучи психологията на всички, що се наричаха политически мъже у нас и лесно беше след това да се играе с държавниците, тъй както пожелаеше и както той лично считаше за най-целесъобразно. Той се отучи да уважава нашите политически водители и почна да гледа на тях като на кукли без воля, без мнение и единствен идеал на който беше, партията, нейните интереси и средството да се стои по-дълго на власт".

Политическата история дори ни дава крайно интересния факт, че когато либералната партия се разцепи и когато покойния Генадиев изпъкваше като най-вероятен водач на партията и народните представители от либералната партия го посочиха за свой ръководител, не друг, а Фердинанд, вместо да се спре на Генадиев, като министър-председател, той натовари с мисията за съставяне на кабинет д-р Гудев от същата партия, но възпитан в безусловно подчинение на княза и на неговите капризи. Фердинанд винаги беше недоволен от Народното събрание и той винаги мечтаеше по подобие на неговия братовчед белгийския крал Леополд да работи само с една втора камара от избраници и доверенници на монархията. Тая камара от богопомазани политикани, наречена сенат беше интимното желание и стремеж на Фердинанда. Д-р Гудев трябваше да стане министър-председател поради това, че беше и автор на малката и никому неизвестна сега политическа бро-

шура „Нужна ли е втора камара“, с която брошура д-р Гудев чисто и просто ставаше изразител на въжделенията на Фердинанда.

Българската политическа история ни сочи имената на безкрупулния Васил Радославов, на дребнавия и винаги амбициозен Рачо Петров, на продажния Димитър Тончев и най-после името на д-р Гудева, като имена, с които княз Фердинанд си служеше в своето управление като сляпо подчинени министри, лишени от елементарно чувство на политическо достойнство и заложили своето българско и патриотично съзнание в двореца срещу дадените им министерски кресла. Дори имената на тримата без четвъртия са имена на осъдени министри от специален съд по Конституцията, но това не попречи на Фердинанда да смята присъдата за горните лица за несъществуваща и да продължава да облича с политическо доверие осъдените министри, един от които, именно Васил Радославов, стана най-довереното лице на Фердинанда и на германските политически среди. Същият Радославов ръководеше кабинета през време на първата световна война и когато катастрофата над България надвисна с всичкия ужас на опустошението и народа потърси възмездие за престъпната политика на Фердинанда и Радославова, не друг, а самия Радославов избърза да напусне страната и да се приюти в Германия.

Александър Малинов в своята книга „Странички от нашата нова политическа история“, говорейки за отношенията на Фердинанда към министрите дословно казва:

„Позовавайки се на миналото, на традицията, създадена от русите през окупационно време царят настояваше, щото министрите да си подписват докладите си като негови „верни поданици и преданни служители“. Спирайки се на тоя момент същият Малинов бележи:

„Щеславен, самолюбив, той едва понасяше да се напущат едни традиции, които бяха отживели времето си, но му даваха възможност, позирайки, да подхранва в себе си илюзията, че е повече от това, което беше в нашата демократична земя“.

Един от най-доверените хора на Фердинанда беше Рачо Петров, който по пътя на безусловното подчинение, граничещо до лакейската сервилност, още при Батемберга от чин капитан стана началник щаб на българските войски. Същият Рачо Петров остана като най-доверен човек на Фердинанда и в дни на политически кризи и конфликти между монарха и парламента, Фердинанд поверяваше властта на Рачо Петрова като лице, което знаеше да му служи сляпо и безкритично.

Ето какво пише съпругата на Рачо Петров из книгата си „Из моите спомени", излязла в 1922 година, за политическата подготовка и школовка на своя съпруг:

„Господин Начевич ми внуши, че Рачо Петров не е политически мъж. За да стане такъв, той трябва да школува в странство дипломация, година, две и там да види и се научи колко ум, колко такт, колко познания, колко въздържаност се изисква, за да стане човек един инстински държавен мъж и да принесе полза на отечеството си. Тъй както я кара, той ще строши и своята глава и тая на България".

И заключава г-жа Султана Рачо Петрова: „Пророчески думи". И с право, Рачо Петров беше проводник на всички политически истъпления на Фердинанд в страната, председател на военния съд при избиването на русофилите в гр. Русе и най-после един от виновниците на безумието на 16 юни 1913 година и командир на окупационните български войски в Македония през време на първата световна война.

Когато по-подробно разглежда случая с Балканската война и опитите за разбирателство с Турция, Султана Рачо Петрова, която познава всички дворцови интриги и задкулисни игри по простата причина, че беше приближена до двореца, изрично бележи: „Турците се стараеха да избегнат всякакви неприятни инциденти с България. За зла чест у нас вееше един безумен вятър на авантюризъм и на надменност, резултата на който донесе един печален факт. Всичката мекота на характера на добрия Алиф Ферух бей се

разбиваше в тая скала що се нарича безумно късогледие и инат на Рачо Петрова".

Разбира се основната причина за всичко това беше не друг, а Фердинанд, който имаше за мечта да слезе на Босфора и влезне в Цариград. С тая негова мечта се обяснява и безумното форсиране на Чаталджа, където хиляди български синове оставиха костите си, за да овековечат престъпните амбиции на един цар, който беше решил да стане... Rex imperator!

Интересен е случая с Димитър Петков. Той пое управлението с твърдото желание да създаде едно относително равновесие тъй необходимо за спокойствието в страната между партиите и двореца. Но политическите опозиционни партии, които вече сформираха своя опозиционен блок за борба с личния режим срещу Фердинанда, започнаха една по-енергична атака срещу монарха. Сигнала за тая борба беше железничарската стачка от 1906 година, а смелата акция на политическо изобличение и освирквање срещу княза беше демонстрацията на студентите пред Народния театър. На 3 януари 1907 година беше определено да стане тържественото откриване на новопостроения народен театър. Фердинанд искаше да създаде от Народния театър, от театъра въобще, изкуство само за дворцовия елит и за това при откриването бяха поканени само приближените на Фердинанда лица. Студентството, което представляваше средището на българската интелигенция беше незачетено достатъчно и то намери за нужно да манифестира своята неприязън и политическо отрицание на княза. Демонстрацията в нейните главни линии е известна на обществото. Това, което интересува от случая беше, че Фердинанд лично заповядал на Рачо Петрова да разгони студентите с всичката бруталност на полицията, като не бе пощаден дори и авторитета на гвардейския ескадрон, който се притече на помощ, за да спаси честта на княза. И вместо да се поискат по пътя на академичните власти дисциплинарното наказание на студентите-манифестанти, Фердинанд поиска от Димитър Петков затварянето на Уни-

верситета и уволнението на професорите. Намери се обаче, един доблестен министър — това е името на проф. Иван Шишманов, — които в знак на протест срещу тая средновековна мярка на монарха напусна кабинета, за да остане като символ на високо гражданско съзнание и проявена доблест срещу бруталността на Фердинанда.

Всички останали министри се солидаризираха с Фердинанда и въпреки строгите критики на парламента за тая драконовска мерка, Фердинанд остана всевластен и трябваше да се коригира тая безумна мярка след една година, след като се разбра, че целият български народ осъди с пълно възмущение закриването на Университета и назначаването на обикновени учители за професори.

Връхната точка на личния режим и на пълното подчинение на министерската институция на Фердинанда беше бруталното изгонване на д-р Ст. Данев, като министър-председател на 5 май 1903 година. Поради различия в схващанията по известни закони Фердинанд изхвърли Данева с всичката грубост на своя режим. И въпреки мнозинството в Народното събрание, което застана зад д-р Данева, Фердинанд назначи Рачо Петрова — най-довереното свое лице — за министър-председател и насрочи законодателни избори, които по пътя на насилието и произволите дадоха необходимото болшинство на новия кабинет.

Министерската институция като основно ръководно тяло на държавата беше обезличена от Фердинанда и неговия син Борис III. България в своя къс период от освобождението насам е дала най-много кабинети в парламентарната практика на страните в Европа и този момент е достатъчен, за да характеризираме до къде беше стигнал личният режим на Фердинад и Борис и до колко Търновската конституция представляваше рамка на управление в страната.

Като изключим кабинета на Стефан Стамболов, който трая седем години и кабинета на Кон-

стантин Стоилов, който трая пет години от 18 май 1894 година до 18 януарий 1899 година, ние имаме кабинети на Греков Димитър от 18. I. 1899 година до 1 октомври 1899, на Тодор Иванчев от 1 октомври 1899 до 27 ноември 1900 година. Следват след това втория кабинет на Тодор Иванчев от 27 ноември 1900 година до 9. I. 1901 година, след това на Рачо Петров от 9. I. 1901 година до 19. II. 1901 година, след това на Петко Каравелова от 19. II. 1901 година до 21. XII. 1902 година, за да имаме след това Даневия кабинет от 21. XIII. 1901 до 5. V. 1903 година. Редуват се, след това кабинетите на Рачо Петров, на Димитър Петков, на д-р Димитър Станчев, на д-р Петър Гудев, двата кабинета на Александър Малинов, кабинета на Иван Гешев, кабинета на д-р Стоян Данев и двата злокобни кабинети на д-р Васил Радославов.

Цар Борис III след кабинета на Ал. Стамболийски задържа за по-дълго време кабинета на Александър Цанков и Андрей Ляпчев, като необходими за политическото стабилизиране на реакцията у нас.

След относително самостоятелния кабинет на Кимон Георгиев, цар Борис III, в лицето на своите оръдия генерал Пенчо Златев, Андрей Тошев и особено четирите кабинета на Георги Кьосеиванова и кабинетите на Богдан Филова и Добри Божилова, утвърди на свой ред личния си режим като погази всички конституционни права и свободи на българските граждани.

Търновската конституция, по силата на която Борис III издаваше наредбите-закони въз основа на чл. 47, беше само една фасада, зад която се извършиха най-големите политически престъпления в страната, за да завършим с приобщаването на България на страната на оста.

Министерската институция, като централно ръководно място на държавата с парламентарна отговорност пред Народното събрание, беше напълно обезправена, политически деградирана и сляпо подчинена на монархизма у нас. С малки

изключения министрите у нас се обръщаха в дворцови чиновници и оръдие на монарха.

Новата република, която иде в името на истинското народовластие, ще възстанови авторитета на министерската институция и ще направи от министрите отговорни мандатьори на парламента и на народа в управлението на страната.

С учредяването на републиката у нас ще се възстанови политическата хармония и ще се гарантират условията на едно прогресивно политическо развитие.

С премахването на монархията ще се премахне един път за винаги безправието на министрите у нас като последните ще могат в рамките на републиката да разгънат всичките свои творчески способности за доброто на народа и на България.

В. Г. Христофоров

МОНАРХИЯТА И НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ

„Царят царува, но не управлява".

Това политическо правило, характеризиращо положението на монарха, — държавен глава при конституционно-парламентарните монархии, би звучало странно, дори иронично, ако историкът би поискал да скицира режима на управлението в България през времето на тройното монархическо съзвездие — Батемберг — Фердинанд I — Борис III. Сравнително кратката, но пълна с драматични и съдбоносни моменти история на българския парламентаризъм, недвусмислено опровергава приложимостта на тази аксиома към българското монархическо управление. Тази трепетна история, чийто последни моменти днес най-добре се чувствуват по един категоричен и абсолютен начин, води до единствено възможния за нас извод: „царят управлява, не само царува".

Коронованите владетели на третото българско царство имаха пред себе си един млад, жизнен и трудолюбив народ, политически девствен, създал една от най-напредничавите за времето си конституции и горящ от желание да живее и се развива свободно. Този народ имаше всичките основания да очаква, че неговите царствени първенци ще му окажат пълното си и искрено съдействие по пътя на неговото политическо развитие. Ала разочарованията започнаха твърде рано. Те продължиха до последните дни. Монарсите в България показаха, че те никога не могат да забравят своя чужд произход и да изневерят на своята чужда кръв. Възползувайки се от прерогативите, които Конституцията им даваше, те не поискаха да играят благородната роля на честен конституционен фактор, те не пожелаха да се издигнат над изникналите млади и темпераментни политически партии, те не подадоха ръка на истински

сътрудници на българския парламент. Тъкмо обратното, загрижени единствено да се укрепят на престола и да затвърдят династията си, българските монарси съзнателно и твърдо тръгнаха по пътя на налагането волята си над волята на народа. Те неизменно провеждаха онзи курс на политика, който лично тям бе угоден. Те хладнокръвно и систематически се въздигаха до управлението и сваляха ту една, ту друга партия, изостряйки ги една срещу друга, изхабявайки ги една след друга.

„Divide ut regnet!"

Това бе монархическият принцип на управление.

Тази егоистична, пагубна и непростима игра изпъква особено ясно в отношенията на българските монарси спрямо най-върховната конституционна институция — Народно събрание. За тях последното не представляваше нищо друго, освен поле за провеждане на противонародни опити, арена за издигане на удобни и сервилни теми, политически нищожества, място за потъпкване и унищожаване на смели и борчески настроени народни трибуни.

Необходимо е открито да се подчертае, че владетелите на третото българско царство не са имали едно истинско отношение на уважение и зачитане към народното представителство, с което те, съгласно Конституцията, са упражнявали законодателната власт. Монархът постоянно е гледал на себе си като на по-високостоящ и решаващ фактор, който не дължи зачитане и сътрудничество на народните избраници, а само ги е удостоявал с височайшето си благоволение от височината на своя божествен произход, или ги е занимавал с грандоманските си прояви, или най-после, е ласкаел и гъделичкал самолюбието на низки духом хора, когато е трябвало да се изтръгнат все повече и повече лични изгоди, в ущърб на народните правдини.

Многобройни са проявите на пренебрежително отнасяне, грандомания и ласкателство на монарха по отношение на народното представителство.

В. Г. Христофоров

МОНАРХИЯТА И НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ

„Царят царува, но не управлява".

Това политическо правило, характеризиращо положението на монарха, — държавен глава при конституционно-парламентарните монархии, би звучало странно, дори иронично, ако историкът би поискал да скицира режима на управлението в България през времето на тройното монархическо съзвездие — Батемберг — Фердинанд I — Борис III. Сравнително кратката, но пълна с драматични и съдбоносни моменти история на българския парламентаризъм, недвусмислено опровергава приложимостта на тази аксиома към българското монархическо управление. Тази трепетна история, чийто последни моменти днес най-добре се чувствуват по един категоричен и абсолютен начин, води до единствено възможния за нас извод: „царят управлява, не само царува".

Коронованите владетели на третото българско царство имаха пред себе си един млад, жизнен и трудолюбив народ, политически девствен, създал една от най-напредничавите за времето си конституции и горящ от желание да живее и се развива свободно. Този народ имаше всичките основания да очаква, че неговите царствени първенци ще му окажат пълното си и искрено съдействие по пътя на неговото политическо развитие. Ала разочарованията започнаха твърде рано. Те продължиха до последните дни. Монарсите в България показаха, че те никога не могат да забравят своя чужд произход и да изневерят на своята чужда кръв. Възползувайки се от прерогативите, които Конституцията им даваше, те не поискаха да играят благородната роля на честен конституционен фактор, те не пожелаха да се издигнат над изникналите млади и темпераментни политически партии, те не подадоха ръка на истински

сътрудници на българския парламент. Тъкмо обратното, загрижени единствено да се укрепят на престола и да затвърдят династията си, българските монарси съзнателно и твърдо тръгнаха по пътя на налагането волята си над волята на народа. Те неизменно провеждаха онзи курс на политика, който лично тям бе угоден. Те хладнокръвно и систематически се въздигаха до управлението и сваляха ту една, ту друга партия, изостряйки ги една срещу друга, изхабявайки ги една след друга.

„Divide ut regnet!"

Това бе монархическият принцип на управление.

Тази егоистична, пагубна и непростима игра изпъква особено ясно в отношенията на българските монарси спрямо най-върховната конституционна институция — Народно събрание. За тях последното не представляваше нищо друго, освен поле за провеждане на противонародни опити, арена за издигане на удобни и сервилни теми, политически нищожества, място за потъпкване и унищожаване на смели и борчески настроени народни трибуни.

Необходимо е открито да се подчертае, че владетелите на третото българско царство не са имали едно истинско отношение на уважение и зачитане към народното представителство, с което те, съгласно Конституцията, са упражнявали законодателната власт. Монархът постоянно е гледал на себе си като на по-високостоящ и решаващ фактор, който не дължи зачитане и сътрудничество на народните избраници, а само ги е удостоявал с височайшето си благоволение от височината на своя божествен произход, или ги е занимавал с грандоманските си прояви, или най-после, е ласкаел и гъделичкал самолюбието на низки духом хора, когато е трябвало да се изтръгнат все повече и повече лични изгоди, в ущърб на народните правдини.

Многобройни са проявите на пренебрежително отнасяне, грандомания и ласкателство на монарха по отношение на народното представителство.

Мястото на българския княз не е във Великото народно събрание. Учредителят на нашата Конституция е скъпял върховенството на това събрание и не е желал да се допусне някакво влияние от страна на държавния глава върху народните избраници с неговото появяване в редовете му. Този дух на основния ни закон не попречи на Фердинанд тържествено да влезе в залата в Търново, където предстоеше да започне заседанията си V-то Велико народно събрание. Нещо повече. Надменният кобург не благоволи да снеме от главата си шарения си калпак. Само енергичната намеса на будни народни синове успя да накара този чужденец да покаже почитта си към върховния суверен — българския народ и неговите избраници.

На 15.X.1897 год. — при откриване на втората редовна сесия на IX-то обикновено Народно събрание, както и на 15. X. 1907 година, — при откриване V-та редовна сесия на XIII-то обикновено Народно събрание, в своите тронни слова Фердинанд надълго и широко занимава народните представители... с тържественото отпразнуване на десетгодишнината, респективно двадесет годишнината от възшествието си на българския престол. Тонът му съответствува напълно на неговата вродена скромност „... през текущата година се изпълниха десет години откак по божието определение и народна воля ми се връчиха съдбините на отечеството....".

По-голямата част от царските тронни слова изобилствуват с ласкателства, комплименти и цветиста фразеология, имащи за единствена цел да прикрият тежкото, непоносимо политическо настойничество и тиранията на непопулярни и отречени от народа политици. В моменти, когато се е налагало трезво отношение и правилно разбиране на събитията, монархът е сипел своите хвалебствия над народните представители. „Доверието, което народът показа към правителството ми, като изпрати за представители измежду толкова отбрани и просветени граждани, е за мен ново доказателство, че политиката, която съм инавгури-

рал от встъпването на българския престол и която се следва от моето правителство, се одобрява и споделя от народа ми (из тронното слово, прочетено на 15.X.1890 год. при откриване на VI-то обикновено Народно събрание, когато свирепствуваше Стамболовия режим)". Малко по-късно, през есента на 1894 г., след падането на Стамболов и произвеждането на новите законодателни избори, същият този монарх не се посвени да открие VIII-то О. Н. събрание с досъщ същите думи: „При пълна тишина, без да се наруши редът, гражданите упражниха свободно своето избирателно право и резултатът беше един от най-сполучливите, понеже никое народно представителство до сега не се е отличавало с такъв голям контингент от интелигентни хора и добри патриоти". На подобна последователност би могъл да завиди дори Макиавели.

Юнските събития през 1923 г., станали със знанието на Борис II, потопиха в скръб цялата страна. С безкрайно лицемерие и пълен цинизъм държавният глава прочете следния пасаж от тронното си слово, с което откри XXI-то О. Н. С.: „След станалата недавна политическа промяна, когато страната трябваше да се успокои и народът да се предаде на мирен труд, при **възстановените** граждански свободи и права, едно страшно помрачение облада известни среди у нас. България бе под угрозата да попадне в пламъците на една гражданска междуособица. Ала благодарение на навременните и за жалост, необходими мерки, бунтовете бидоха бързо потушени. Като скърбим дълбоко за пролятата братска кръв, нека отговорността за това падне върху ония, които престъпно и лековерно поискаха да хвърлят народа в братоубийствени саморазправии". Пилат от 1923 година е спокоен.

Егоистичните политически амбиции на царствените владетели намираха съюзници в лицето на не по-малко амбициозни, но бездарни и късогледи политически мъже. Желанията на монарха биваха лесно задоволявани. Полицейските похвати на ползуващи се с височайшето благоволение правителства докарваха в парламента послушни

народни представители, чиято главна задача бе да приемат и прокарват безропотно царската воля. Тяхната благодарност към господаря се изразяваше в хвалебствени отговори на тронните слова. Фердинанд има защо да е доволен. Послушното народно представителство му заявява: „Представителите на българския народ, събрани в I-ва редовна сесия на VI-то О.Н.С., се считаме, че можем да поднесем **пред стъпките** на ваше царско височество чувствата на дълбока преданост и любов, които народът питае към своя любим господар" (из отговора на тронното слово, докладван на 24.X.1890 год. в народното събрание). Царското самолюбие е дълбоко задоволено, когато слуша от устата на „народните избраници", че народът с любов и единодушие е отпразнувал двете велики дати — десет и двадесет годишнините от възкачването му на престола. Борис III се усмихва самодоволно, когато чува следния пасаж от отговора на трон. слово на XXI-то О.Н.С.: „Станалата на 9 юни 1923 г. политич. промена бе от решително значение. Тя тури край на произволите и насилията в управлението, възстанови конституционните свободи и права и даде възможност на народа да влезе с вяра в нова фаза на своето развитие!" В навечерието на последната световна война, през 1938 г. XXIV-то О.Н.С. изказва своя възторг от мъдрата политика на втория кобург: „Благодарение на вашето мъдро ръководство, високо родолюбие и съзнание за дълг у народа, авторитетът на властта бе напълно възстановен". Това мъдро ръководство няколко години по-късно, докара последната национална катастрофа.

За чест на българския парламент, измежду неговата среда винаги са се намирали достойни политически мъже, с широки и свободолюбиви схващания, които енергично са протестирали против честите нарушения на Конституцията, произволите и недостойните политически игри на монарха и неговите послушни оръдия. Не бива да се отминат с мълчание някои от по-характерните прояви на тези прогресивни духове. При дебатите по отговора на тронното слово на IX-то О.Н.С. в I-та р.с. големият трибун Найчо Цанов се про-

виква: „Аз не зная, господа народни представители, това тронно слово, което се прочете, дали с плач или със смях трябва да посрещнем. Едва ли от освобождението на страната до сега е имало по-безсъдържателна реч, произнесена тук от трона на княза. . . .В тронното слово аз не виждам ни дума за положението на отечеството ни, през какви фази е минало то от миналата година до сега... А пък станаха такива нещастия — наводнения имаше — които съсипаха страната, а в тронното слово барем от съчувствие към пострадалите не се споменаха две думи... Вместо това, с какво най-много ни занимава тронното слово? Аз се радвам, казвам, че тронното слово само дава повод да кажа няколко думи за тая комедия, която се разигра от най-високото място на нашето отечество, над целия български народ, след толкова нещастия." По-нататък Н. Цанов представя на народните представители един негов проекто-отговор на тронното слово, в който се казва: „Ваше царско височество, ние с прискърбие констатираме факта, че в това време, когато народът издаваше отчаяни викове от постигналите го нещастия, вследствие на наводнението... българското правителство се занимаваше с никому ненужни тържества, които прибавиха още една крупна цифра в разходите на българския бюджет..."

При откриването на XXIII-то О.Н.С. I-ва извънредна сесия на 20 август 1931 г., в момента на пристигането на Борис III, народните представители от работническата партия не стават прави, а извикват: „Долу фашистката диктатура!", след което всички напускат залата.

На 17 юни 1938 година след прочитането проекто-отговора на тронното слово на XXIV-то О.Н. събрание, I-ва извънредна сесия, покойният народен представител Ангел Станков прочита протеста на обединената опозиция, която е недоволна от изработения проекто-отговор и не одобрява касирането на трима опозиционни депутати, извършено по един напълно антиконституционен начин. С този протест опозицията отказа да участвува в дебатите по отговора на тронното слово и напусна залата.

За съжаление, смелите прояви на опозицията не успяваха да отклонят монарсите от начертаните пътища на пагубно вмешателство в нашия политически живот. Личният режим остана тяхното ръководно начало. Спрямо парламента този личен режим се прояви по най-осезателен начин в извънредно честите разпускания на народните събрания. Така от двадесет и пет народни събрания, само шест са изживели напълно своята легислатура. От деветнадесетте случаи на разтурвания, само в седем случаи указът за разпускането е бил четен в парламента, а останалите разтурвания са станали, когато Народното събрание не е било в сесия. Нужно ли е да се изтъква, че най-често парламентът е бил разпускан, не защото държавният глава се е съмнявал в това, дали групите от болшинството са се ползували с доверието на народа, а за да се отърве от едно болшинство, което не споделя политиката му и отказва своята подкрепа на правителството? Как другояче да се обясни напр., разпускането на I-то О.Н.С. (при кабинета Бурмов) от страна на княз Александър Батемберг, на 24.XI.1879 година., когато на всички е известно, че разпуснатата камара е била токущо избрана и, следователно несериозно би било да се поддържа, че същата е престанала да бъде изразителка на народните желания и да се ползува с народното доверие; знаменателно е и разпускането на XI-то О.Н.С. (при кабинета д-р Данев) на 23 декември 1901 год., когато камарата отказва да гласува правителственото предложение за 2/12 от приходо-разходния бюджет на княжеството за 1902 година. Известно е, че на 11. XII. с. г. падна кабинетът П. Каравелов поради отказа на камарата да гласува правителственото предложение за одобрение сключените с Banque de Paris et des pays bas договори за заем от 125 милиона златни лева номинални за изкупване на източните железници. След падането на това правителство, длъжност беше на Фердинанд да изслуша представителите на партиите, които гласуваха против договорите за заем. Вместо това, короната назначава правителството Данев, в което участвуват всички членове на бившето правителство, принадлежащи

на цанковистката група. Явно е, че монархът се е движел единствено от желанието да прокара договорите за заем. Когато и новият кабинет на д-р Данев не получава доверието на камарата, м-р председателя измъква от джоба си готовия указ за неговото разпускане. Идеален пример за пренебрегване гласа на народа!

Нека също така споменем и за разтурването на XVI-то О.Н.С. (при кабинета д-р В. Радославов) на 31.декември 1913 год., станало тоже във връзка с нежеланието на парламента да гласува искането на правителството 2/12 от бюджета за 1914 год. И тук короната повтори политическия си трик от 1901 год. Кабинетът Радославов, който след изборите на 24.XI.1913 година е в малцинство, тъй като има зад себе си само 94 депутати от всичко 204 такива, на 21.XII. с.г. подава оставка. Една седмица по-късно, Фердинанд натоварва същите лица за министри, когато би трябвало да се очаква, че новото правителство ще изхожда от онези групи, които се ползуват с доверието на камарата. На 31.декември 1913 год. в полунощ министър-председателят прочита царския указ за разтурването на XVI-то О.Н.С., мотивирано с това, че „камарата се оказа недееспособна!“ Този начин на процедиране не може да бъде окачествен другояче, освен с думите на Стамболийски: „Този начин на разрешение министерската криза ние намираме непарламентарен, този начин на разрешение министерската криза ние назоваваме игра на министерска криза, гавра с парламента! ... Коя е онази задкулисна ръка, която си играе със съдбините на българския народ, с честта и достойнството на този парламент: са ли това онези политически управляващи партии, които вкупом, със своето досегашно управление, докараха погрома на България... Или пък тук своеволничи онази ръка на българския монархизъм, която от толкова години наред е карала българския политически живот да играе все това юдинско хоро!“

Съдбата на Юда е известна.

Петко Георгиев

ОПИТИТЕ НА БАТЕМБЕРГ ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА ЛИЧЕН РЕЖИМ

След освобождението, в лицето на консерваторите, българският народ, ръководен от либералната партия, в други нови форми, продължи борбата си против реакционно настроеното съсловие на чорбаджиите. Първите схватки бяха блестящи и плодоносни — в учредителното събрание бе изработена и гласувана най-демократична за времето си и дълги години след това, Търновска конституция. Поради политическата ситуация в Европа и Балканите и най-вече поради това, че нашата освободителка беше основна крепителка на монархическия принцип в Европа, мечтата на Левски и всички възрожденци за народна и света република не се сбъдна. България бе обявена за конституционна монархия.

За първи български княз, след петстотин годишно робство, беше избран дармщадския принц Александър Батемберг, офицер на пруска служба. Преди да замине за България, той направи справка чрез немските професори по право за характера на българската Конституция. Батемберг бе разочарован. Дармщадските юристи гледаха на демократичността на българската Конституция като на нещо чудовищно и химерично. И по-после, след напускането на България, Батемберг се каеше, че не се е вслушал в съвета на баща си и на немските юристи да не заема престола преди изменението на Конституцията. Все пак той се реши и тръгна за България, за да му остане „един интересен спомен", както бе казал Бисмарк.

Батемберг беше приет от народа сърдечно, защото той, князът, беше външен израз на изгрялата от кърви и пепелища свобода и защото той беше кандидата на освободителката Русия. Батемберг дойде в България и донесе със себе

си предразсъдъците и реакционните схващания на средата си и твърдото намерение ден по-скоро да се освободи от ограниченията на Конституцията. Когато князът се кълнеше във верност в тази народна светиня, той в душата си бе твърдо решен да я погази.

Съвсем естествено, симпатиите на княза бяха на страната на консерваторите, което те умело и до край използуваха, а на либералите той гледаше като на „анархисти", опасни за него лично и за суверенитета му. И без да се съобразява, че в учредителното събрание либералите имаха болшинство и показаха повече ентусиазъм и творчески замах, че Търновската конституция, която го призова за княз на България, беше тяхно дело, че те, най-сетне, събираха симпатиите на прогресивните сили на народа, възложи на консерваторите съставянето на първия министерски кабинет. С това той, още със стъпването си на българска земя, с първия държавен акт влезе в разрез с волята на народа. Вината на Батемберг за този първи грях, както и за всички последващи, се дели между него и консерваторите.

Консервативното правителство на Бурмов произведе избори за първото обикновено Народно събрание. За негово огорчение, от 170 депутати, правителството можеше да разчита само на около 30. Министерската криза беше на лице, но князът, противно на кой и да е конституционен и парламентарен ред, задържа министрите под формалното съображение, че на тях не е изказано недоверие. При едно пътуване в Русия, той провери и се убеди, че руският император не споделя идеята му за временно отменяване на Конституцията и при връщането си в България, въпреки желанието си, князът бе принуден да свика опозиционното либерално събрание.

На 21 октомври 1879 г. Батемберг откри тържествено първото обикновено Народно събрание. Надменният немски принц при четене на тронното слово седял на трон с наложен калпак, като народните представители трябвало да слушат прави. Довчерашните роби били оскърбени и възмуте-

ни от тоя монархически маниер и енергично протестирали. Още не излязъл князът, либералите извикали „долу правителството". Отговорът на тронното слово не бил приет от княза, тъй като бе гласуван, според Конституцията, с обръщението „светлост", а той искаше да бъде титулуван „височество". Това, обаче, не смути по-нататъшната работа на събранието. За председател на същото бе избран идейният водач на опозицията Петко Каравелов.

Батемберг се намираще пред невъзможност да управлява с едно консервативно правителство, неползуващо се с доверието на либералното Народно събрание. По внушение на руското правителство, Батемберг направи безуспешни опити за компромисно разрешение, чрез съставянето на едно коалиционно правителство. И вместо да потърси разрешение на кризата с министри из болшинството в парламента, князът, с указ от 24 ноември 1879 г., разтури Народното събрание, тъй като то „не било в състояние да състави ново министерство, което от една страна да отговаря на неговите схващания и да представя достатъчна гаранция за добрия вървеж на работите в княжеството и от друга страна да има подкрепата на Народното събрание".

Прочитането на указа бе изпратено с протестни викове: „Да живее българският народ! Да живее Конституцията!"

Не искайки да се раздели с консерваторите, князът възложи съставянето на кабинета на заслужилия и ползуващ се с широка известност търновски митрополит Климент, с надежда да получи и подкрепата на народа. Климент от друга страна имаше доверието на Русия, където беше особено популярен. А това бе особено важно за Батемберг, защото той добре знаеше, че без доброто разположение на Русия не е възможно закрепването му на българския престол. Сам князът замина за Русия, където пак се оплака от демократичността на Конституцията и либералното настроение на българския народ. Но и този път

той се върна без съгласието на императора за суспендиране на Конституцията.

Произведените нови законодателни избори от правителството на митрополит Климент докараха още по-голямо мнозинство в полза на либералите. Батемберг нямаше смелост да разтури наново либералната камара. И нямаше друг изход за него, освен да се съгласи да управлява страната с едно либерално правителство, излизащо от болшинството от парламента, със съставянето на което се зае Драган Цанков.

Княз Батемберг беше далеч от мисълта, като върховен конституционен орган, да уравновесява политическия живот в страната. Неприятното му, дори враждебно, настроение към либералите беше явно. На тях им липсвали вежливост и етикеция в отношенията, те били в мнозинството си хора, излезнали от еснафски родове, родени и живели при мизерни и груби условия, облечени без вкус и с държание и маниери, отблъскващи чувствата на младия княз, доведен от дармщадските салони. Това настроение срещу либералите беше поддържано у княза и от австрийския пратеник Кевенхюлер, който се страхуваше, че младата, революционна и високо патриотична либерална партия ще ограничи влиянието на княза в страната. А немската политика искаше след закрепването му на престола да създаде от него здрава база на своето влияние на Балканите и бариера за руските аспирации към Проливите.

Не останаха тайни намеренията на княза за суспендиране на Конституцията. Младите либерали начело със Стамболов искаха да вземат предохранителни мерки, поради което приготвиха закон за създаване на опълчение, въоръжена народна сила, която ще има за цел да направи невъзможен какъвто и да е преврат насочен срещу Конституцията. „Те искаха да турят гем на княза", казва Драган Цанков в спомените си, обаче, князът се противопостави на този закон и не го одобри, макар и да беше гласуван и приет от камарата.

На 1 март 1881 г. беше извършено покушение

срещу руския император Александър II. Княз Александър присъствуваше на погребението и използува случая да се оплаче наново на новия император Александър III: „България е станала свърталище на нихилисти и най-опасни емигранти. Държавните работи се решават от руските нихилисти, начело на които стои Петко Каравелов". Батемберг наново искаше съгласието на руския император за отменяване на Конституцията. Но със смъртта на Александър II той беше загубил своя покровител и чувствата на императорския двор бяха охладнели към него. От Петербург Батемберг мина през Берлин и Виена, където получи одобрение на назрялото у него решение да се освободи от Конституцията. Между това либералите одобриха убийството на Александър II като удар на руския царизъм, а група крайни либерали представиха на Петко Каравелов, след завръщането му от едно пътуване в Русия, нова, прямо републиканска Конституция. Тези неща Батемберг почувствува като насочени срещу него лично и неговия суверенитет, което още повече разстрои отношенията му с либералите.

След завръщането си от задгранична обиколка, князът назначи за министър-председател, противно на всякакви съображения за парламентарен ред, военния министър генерал Ернрот, финландец, руски поданик, който състави консервативно правителство с още двама чужди поданици, неизвестни на българската общественост, като за себе си запази трите най-важни министерства: на войната, на вътрешните работи и на външните работи. В домогването си за засилване на властта си за сметка на парламента, Батемберг се опря на генерал Ернрот с вяра, че чрез войската и полицията той ще разстрои либералите и ще създаде желания от него вътрешен мир и ред.

Този дързък преврат на младия български княз бе обявен на народа с прокламация, в която се изтъкваше, че Конституцията е неприложима, че управлението по нея било „дискредитирало" България външно и „дезорганизирало" вътрешно. Князът заявяваше, че свиква Велико народно събрание, пред което слага короната, ако не му

се гласуват пълномощия да управлява страната седем години не по Конституцията, а по специални наредби.

Народът прие предизвикателството на княза с погнуса и готовност за борба. В един позив, отправен до народа, либералната партия открито заяви: „Съществуващите договори между княза и народа са разкъсани. Законното правителство е уволнено и заменено с незаконно чуждоземно; народната воля насилена, свободата на словото задушена". Драган Цанков, в ред смели статии във в. „Независимост", насочени срещу правителството и княза, призоваваше народа на борба. В името на борбата срещу срамния режим на насилието и неправдата беше обединена цялата интелигенция и всички слоеве от народа, които участвуваха в борбата за освобождение.

Правителството предприе предизборна агитация за Велико народно събрание. Заедно с агитацията и терорът се засили. Др. Цанков, П. Каравелов, П. Р. Славейков и други видни либерални водачи бяха интернирани. Вътрешното политическо положение и гражданска сигурност в страната бяха такива, че дори английската общественост в своята преса взе защитата на токущо освободения от турско робство български народ.

Народното негодуване от преврата и от последвалото го насилие и ограничаване на народните свободи беше такова, че създаваше сериозни опасения за правителството. За да внесе успокоение и за да създаде настроение за предстоящите избори за Велико народно събрание, князът предприе пътуване в Югозападна България. Разочарованието на княза ще да е било голямо, тъй като в Самоков и Радомир еснафите колективно му поднесоха изложение с искане за запазване на Конституцията. Същото опозиционно настроение срещна в Дупница и Кюстендил. Второто му пътуване в Северна България, заедно с руския пратеник Хитров, не беше по-радостно. В Плевен полицията със сила трябваше да попречи на либера-

дите да поднесат на княза изложение за запазване на Конституцията, а в Ловеч една девойка, облечена в бяло, му поднесе букет с думите: „Княже, запази Конституцията".

Агитацията за изборите беше безкрупулна. Княжевите агитатори, руски военни комисари, говореха на населението, че ако не гласува за княза, Русия ще изостави България и Турция ще я окупира. Благодарение на терора и демагогията, изпитани изборни средства, въведени тогава за първи път в нашия политически живот, князът спечели изборите.

Великото народно събрание беше свикано в Свищов, а княз Батемберг стоеше в Дунава на параход под пара в очакване решението, готов да си замине в случай на неблагоприятно за него разрешение. В едно позорно за нашия парламентарен живот десетминутно заседание, на което не бяха допуснати либералните депутати, Великото народно събрание гласува приготвеното от по-рано от генерал Ернрот постановление, с което се дава пълномощие на княза да управлява страната седем години без Конституция, след което да се свика Великото народно събрание за ревизиране на Търновската конституция въз основа на създадените учреждения и добития опит. Батемберг, обаче, беше започнал управлението на страната по „пълномощието" преди то да му бъде гласувано.

Времето на „пълномощието" е отбелязано като срамна страница от новата ни политическа история. Кабинетът на генерал Ернрот и неговият заместник генерал Ремлинген бяха отговорни единствено пред княза. Методите и средствата на управлението на Батемберг до такава степен бяха отчуждили народа от княза и неговото правителство, че когато по-после настъпи разрив в отношенията на последния с Хитров, Скобелев и подалите оставка консервативни министри, не се намери нито един що годе популярен българин, който да стане министър. Министър-председателят беше принуден да назначи „управляващи".

Пак през време на „пълномощието", князът бе-

ше поставен в положение по едно време сам да изпълнява длъжността на министър-председател.

Конфликтът с генералите, които искаха да използуват „пълномощието“ за свои цели, застави Батемберг да потърси приятелството на либералите. Интернираният Др. Цанков беше посрещнат тържествено в София, за да стане министър-председател на коалиционно правителство. Обаче, този компромис на Цанков беше осъден от другите либерални водачи и доведе до разцепление на либералните партии.

Режимът на „пълномощието“ завърши злополучно. С указ от 19 септември 1883 година Батемберг обяви възстановяване на Конституцията с условие да бъде прегледана от Великото народно събрание. Сега Батемберг тръгна по подълтия път за засилване на личната си власт. Изработеният проект за изменение на Конституцията предвиждаше: цензовани депутати, сенат, ограничение числото на депутатите, стесняване свободата на словото и събранията.

В станалите избори за IV обикновено Народно събрание, либералната група на Петко Каравелов спечели, а нейният шеф бе избран за председател на камарата. На 11 юли 1884 г. князът за първи път по конституционен ред възложи на председателя на камарата съставянето на кабинета.

По въпроса за строеж на железници в България бяха се кръстосали интересите на Австрия и Русия. Батемберг прояви симпатии към Австрия, вследствие на което чувствата на Русия към него охладняха. Смелото участие на княза в съединението на Северна и Южна България, станало без предварителното съгласие на Русия, с цел да възстанови влиянието си сред народа, още повече влоши отношенията му с последната. Това доведе и до създаването на две течения: русофилско и русофобско. Батемберг не можеше вече да разчита на Русия. Немското влияние не беше създало своя масова политическа база в България, на която можеше да се опре. Трябваше да дири, са-

мо вътрешна опора на трона си. Но и за това беше вече късно. Опитите на княза за насилване Конституцията и погазване свободите и правата, осветени и гарантирани от нея, бяха издълбали непреодолима пропаст между него и народа. В пресата нашироко се твърдеше, че „злото е в двореца". П. Р. Славейков, в един разговор с министър-председателя Соболев, бе казал за Батемберг: „С оцет и жлъчка напои той този народ, който го избра, за това го и всички днес мразят, едни по внушение на сърцето си, а други по внушение на съществуващия у тях разсъдък. Та какво не направи той, за да отстрани и отчужди народа от себе си".

По тези причини 9 август 1886 г., детронирането на Батемберг, не изненада българския народ, а дойде да отговори на неговото чувство и настроение. На много места детронирането бе посрещнато с викове „долу немеца". В Хасково, Русе, Шумен и други градове станаха одобрителни митинги.

Българският народ нямаше за кого да скърби. Детрониран беше чужденецът Батемберг, който без какъвто и да е свян посегна върху символа на народната свобода — Търновската конституция.

Детрониран беше един княз, който по пътя си за установяване и укрепване личния си режим, вървеше без подбор на средства, като презираше и потъпкваше свободата и интересите на народа; който в петгодишното свое князуване разтури три народни събрания и смени осем правителства, някои от които са траяли само по три месеци.

Детрониран беше князът, който искаше да се постави над народния суверенитет и, подобно на немските крале, той да подарява конституция и конституционно гарантирани свободи на народа, който в една неравна борба беше минал през огън и кръв, за да спечели свободата си.

Детрониран беше един самозабравил се княз, който искаше да попечителствува на народа, който в петстотин годишното робство не загуби националното си съзнание и в първите дни на сво-

бодата си, със своята либерална Конституция и готовността да я брани, даде блестящо доказателство за политическата си зрялост.

Детрониран беше първият български княз, а мечтата на възрожденците за „народна и свята република", обхващаше широките народни маси и стана плът и кръв на всяка честна политическа мисъл и борба.

В. Иванов

НАРОДНАТА ДЕМОКРАТИЧЕСКА РЕПУБЛИКА.

Грандиозната историческа победа на Червената армия, подкрепена от нейните съюзници и от съпротивителното движение в Европа, в последната антифашистка освободителна война срещу хитлеристка Германия, разчистиха пътя за дълбоки демократически преобразования и мощно развитие на народните и прогресивни сили, особено в източна Европа.

За пръв път в своята история, народите от тая част на Европа се издигнаха начело на държавното управление, създадоха своя действително народна власт, взеха съдбините си в своите собствени ръце. Роди се нов тип истинска народна демокрация. Заедно с това се създадоха и развиха нови форми на политическия и държавен строй, които се явиха да отговорят на новото обществено-историческо съдържание на демокрацията.

Старите политически режими в тия страни, а заедно с тях и старите форми на политическия и държавен строй, банкротираха през време на войната и бяха отречени от своите народи, като неспособни да задоволят стремежите на тия народи, да спомогнат на техните освободителни и възродителни усилия и да отговорят на нуждите на тяхното ново обществено и политическо развитие.

Даже и старият класически „западен" тип на демократическа република, който представлява най-развърнатата форма на политическия строй на формалната, буржуазна демокрация, се оказа негоден да побере новото, богато, крайно прогресивно съдържание на народната демокрация, която се създаде в тия страни.

Яви се нов тип народна демократическа република, нова форма на политическия и държа-

вен строй, съществените и характерни свойства на която се оформяват все по-ясно и по-пълно. Тоя тип република се прокламира най-напред в Югославия. Той е на път да се въведе и в останалите народно-демократични страни от Източна Европа, със съответните изменения, отговарящи на местните условия, националните и исторически особености на отделните народи.

Какви са главните, най-характерни и отличителни белези на тоя нов тип народна република, за разлика от стария тип демократическа република?

1. Новата народна република осигурява властта в ръцете на народа.

„Тя е призвана да служи на народа и само на народа" (Георги Димитров). Съгласно чл. 6 на новата югославска Конституция „във федеративната народна република Югославия, цялата власт произлиза от народа и принадлежи на народа". В чл. 12 от нашия закон за провъзгласяване на републиката и свикване на Велико народно събрание се казва: „Източник на всяка власт ще бъде волята на народа, изказана чрез избори и народно допитване". За да не останат тия думи само на книга, а за да се проведат на дело в живота, са предвидени и реални средства и органи, чрез които народът осъществява своята власт. Това са според цитирания чл. 6 на югославската Конституция, свободно избраните народни комитети, които се появиха и развиха в народоосвободителната борба срещу фашизма. Със същата цел и в член 12 на споменатия наш закон е казано, че „Великото народно събрание ще отрази решаващата роля в държавата на здравите демократически и национални сили, ще впише в Конституцията и ще осигури на дело демократическите права и свободи на народа". . . Достатъчно е да се хвърли само един поглед върху положението в гореспоменатите страни, възглавявани от правителства, издигнати от борбата на масите и провеждащи политика, изразяваща най-жизнените и коренни интереси на тия маси, за да се убедим,

че народният характер на властта в тия страни не е празна приказка, а реален и неопровержим факт.

Не така обаче стои работата в така наречените демократически републики и държави на Запада. Не е нужно да се доказва, че властта в тия държави, па били те и демократически републики, не произлиза фактически от народа и не изразява неговата воля и интереси, а волята и интересите на едно имотно малцинство, в повечето случаи — волята и интересите на една тясна група крупни капиталисти и монополисти, на една финансова олигархия, която държи в подчинение целия народ.

2. Новата народна република е антифашистка република

Родена в съпротивата и борбата срещу фашизма, увенчала въстанието на народните маси против предателските и разбойнически фашистки клики и агентури, народната република има един ярко определен антифашистки характер. Вярна и последователна на себе си и демокрацията, на народа и на неговите най-кръвни интереси, тя изключва фашистите от политическия живот, огражда народните завоевания с решителни мерки за отбрана и сигурност, тя създава всички морални и материални гаранции срещу всяко връщане назад към позорното минало, срещу всякакви опити за фашистка и реакционна реставрация. Член 43 на югославянската Конституция гласи: „Незаконно и наказуемо е използуването на гражданските права за промяна и нарушаване конституционното устройство с противодемократична цел“... „Ние сме за такава народна република“, казва др. Георги Димитров при гласуването в парламента на закона за републиката... „която да даде необходимите материални, политически, културни и морални гаранции против възвръщане назад към черното и позорно минало...“ Че това не са голи пожелания свидетелствува политиката на народното правителство, закона за защита на народната власт, закона за контрола и

ръководство на войската, чистката на държавния апарат и твърдата линия на правителството спрямо народните врагове от различен калибър, както в България, така и в Югославия и другите народно демократични страни. Няма съмнение, че това здраво, антифашистко начало ще намери място в нашата бъдеща републиканска Конституция и в Конституциите на всички народни републики.

За разлика от народната република, демократическата република от стария тип няма антифашистки характер. Нещо повече, тя дава пълна възможност на фашизма да се развива, да се засилва и расте, за да я премахне и унищожи, защото фашизмът е враг на всяка демокрация. Историята ни показва как Ваймарската република, както австрийската, испанската и много други, зачнаха и отхраниха фашизма в утробата си, който ги погуби, а заедно с тях погуби и демокрацията и хвърли народите в нова чудовищна и грабителска война. Историята на последните години ни показа, например, как една голяма демократическа република, като Франция се сгромоляса като гнила постройка, преди всичко, защото не се реши навреме да обезвреди и унищожи фашизма и неговата пета колона в своята страна. Опитът и сега ни сочи как някои демократически републики на Запад създават условия за възраждането на фашизма и надигането на реакцията, което носи опасност както за техните собствени народи, за демократическите им завоевания, така и за мира и безопасността в целия свят. А нима може да се нарече демократична оная република, оня политически и държавен строй, който не може и не се стреми да осигури правата и свободите на народа, неговите основни и трайни интереси, неговата безопасност и бъдеще?

3. Новата народна република разчиства и осигурява пътищата за свободното и мирно демократическо развитие на народите напред

За пръв път в историята на народите е създадена форма на политическия и държавен строй в лицето на народната демократическа република,

която осигурява пълни възможности за свободно, без сътресения и катаклизми, демократично и безболезнено за държавния строй развитие на съвременното класово общество напред към повисши форми на стопанска организация и обществено устройство. Чл. 44 ал. 1 от Конституцията на Югославянската република облича висшите съюзни органи на държавната власт с правото за изменение и допълнение на Конституцията. . . Др. Георги Димитров в същата си реч пред парламента казва: „Нашият народ иска... такава народна република, която да осигури демократическато развитие на нашата страна напред и все напред . . . и ще направи възможно по-нататъшното обществено развитие по пътя на прогреса и общонародното благоденствие". И такава република нашият народ ще има в най-скоро време. Реална гаранция за това е факта, че от участието в държавната власт са отстранени всички грабители и потисници на народа, всякакви размирни противонародни елементи, всякакви реакционери, фашисти и реставратори, които искат да спрат развитието на нашата страна, на нашата народна демокрация и да върнат колелото на историята назад.

Така ли стои работата с прехвалената от западните „специалисти по демокрацията", „чиста, образцова демокрация", та даже и когато тя се явява под формата на демократическа република. В това отношение работите на тая демокрация стоят съвсем зле. Истината е, че и най-обикновените вътрешни промени в буржуазната демократическа република не стават без борба, даже налагането на едно течение или една буржуазна партия над друга буржуазна партия не става без борба, която нерядко се превръща във въоръжен конфликт. Даже промяната на един по-реакционен буржуазно-демократичен режим в по-демократичен не се извършва без ожесточена борба между партиите и класите. Даже частичните завоевания и придобивки на работниците и трудещите се, техните елементарни права и свободи, се изтръгват само с упорита и жестока борба, в която въоръжените сблъсквания са често явление.

Толкоз по-невъзможен е мирният преход от старата, лъжлива, реакционна, буржуазна демокрация към истинска народна демокрация и към по-високи обществени и политически форми, към социализъм. Всеки опит на работниците и трудещите се за промяна, дълбока или частична, е срещал винаги въоръжената, организирана сила на държавата, независимо от това, че тя е демократическа република. Мъченическата история на работническата класа и трудещите се в Европа и целия свят, на френските работници, на руските работници и селяни, на германския и австрийски пролетариат, на испанския, полски и др. народи, най-очебийно потвърждават тая истина. Историята на Европа от последните години е ново доказателство за това, че само народната демократическа република е в състояние да осигури свободното и мирно развитие на обществото напред.

4. Новата народна република е основана върху нов стопански порядък, върху нова икономическа политика на държавата

Тоя нов порядък и нова политика се изразяват преди всичко в това, че е премахната хищническата експлоатация на спекулантския, паразитен капитал. „Няма да има място за хищнически, спекулантски и паразитен капитал...“ (Г. Димитров). Частната собственост се запазва на първо време, като основна стопанска форма, обаче частният интерес е подчинен на обществения и експлоатацията на работническата класа е ограничена. Индустриалците и търговците си остават господари на своите предприятия, но не абсолютни господари, те са ограничени от условията на Отечествения фронт, от профкомитетите и държавната намеса, от обществения интерес и от задължението да поддържат сносни условия за работа и живот на работниците. Трудът се превръща в решаващ обществено-стопански фактор. Икономическият живот на новата народно-демократическа държава се направлява от един общ стопански план, провеждан от държавата, която играе видна и все по-растяща роля в стопанския

живот, като непосредствен стопанин на ключовите отрасли на народното стопанство, като владетел на всички подземни, наземни и надземни природни богатства, а също така и като ръководен фактор в икономическия живот, облягайки се преди всичко на държавния и кооперативен сектор от стопанството, който се намира под нейната особена закрила. Кооперациите се насърчават, земята се предава само на тези, които я обработват. На основата на общия подем в стопанството и строителството и растежа на производителните сили, на основата на непрекъснатото повишение на жизненото равнище на масите и тяхната покупателна способност, както и на тесните връзки с плановото социалистическо стопанство на Съветския съюз, се отстранява възможността за кризи и безработица. Това е еднакво вярно, както за България и Югославия, така и за всички народно-демократични страни на Източна Европа.

Така ли стои работата със стария тип демократическа република, който е основан върху частната собственост, експлоатацията, хаоса и анархията в производството, изразяващи се в опустошителни кризи и безработица, в неописуеми бедствия и мизерия за масите. Примера на западните демократични държави с тяхната експлоатация, кризи, безработица, несигурност, както преди втората световна война, така и след нейния край, говори сам по себе си.

5. Новата народна република е основана върху най-широка, всеобемаща демокрация.

Народната република не признава делението на гражданите на активни и пасивни. За нея всички граждани са активни, т. е. всички те се ползуват от правото да избират и да бъдат избирани във всички органи на държавната власт щом навършат 18 или 19 години, освен в специалните случаи. Военнослужащите се ползуват с равни избирателни права. Държавните органи се избират въз основа на всеобщото, равно, пряко и тайно гласоподаване. „Всички граждани и гражданки без разлика на раса, народност, религия, език и

социално положение се ползуват с еднакви права и имат еднакви задължения. Гарантират се на жената във всички области на държавния, обществено-политическия, културния и стопански живот еднакви права с тия на мъжа" (чл. 12 от закона за провъзгласяване на република. . .). „Ще бъде осигурен народния контрол върху външната политика на държавата, за да се предотвратят противонародни съюзи и военни авантюри. Войската ще бъде възпитавана в демократически дух и ще се намира под върховния надзор на народа, за да не може да бъде използувана за противонародни цели" (същия член). Осигурява се участието на най-широките народни маси във властта, в държавното, обществено и стопанско строителство. Правосъдието става действително народно. Образованието става светско с демократически и прогресивен дух и достъпно за народа. „Не се признават никакви привилегии по рождение, положение, имотно състояние и степента на образованието" (Югославянска конституция, чл. 21).

Нима съществува такава широка и всеобемаща демокрация в някоя от западните демократически държави и републики? Нима може изобщо да става сравнение между пълната и безусловна демокрация на народната република и „западната", с позволение демокрация, където значителна част от народните маси са отстранени от възможността да участвуват в изборите, с разни хитрости и ограничения, като възраст (право на гласоподаване се дава над 21 г., а правото на избираемост се придобива различно — от 25 до 35 и 40 г. възраст), заседналост с определено местожителство от 3 месеца до 2 години, имуществен ценз, налогов ценз, расова изключителност, лишаване от права жените, военнослужащите, туземното население на колониите—„гнилите места" (Англия), депутатски мандати по право и по наследство, неучастие на гражданите при избиране на горните камари и т. н. Да не говорим за това, че масите не взимат никакво участие в управлението и контрола над властта, да не говорим за това, че даже и формално осигурените права на

трудящите се остават в повечето случаи само на книга.

6. Народната република е основана на истинска политическа и гражданска свобода и равенство, на нови социални, икономически и културни права и придобивки за трудящите се.

Осигурява се свободата на съвестта и вероизповеданието, църквата се отделя от държавата. Осигурява се свободата на словото и печата, правото на сдружаване и събрания, неприкосновеността на личността, жилището и кореспонденцията. Осигурява се държавната закрила на брака и семейството, на майката и детето. Всички служби на държавата са еднакво достъпни, при законните условия, за всички граждани. Осигурява се правото на труд, почивка, образование, платен отпуск при бременност, държавна застраховка и материална подкрепа при старини и загубване работоспособност, закрила на труда, особено юношеския, здравеопазването на народа и т. н. Осигурява се прибежище на гонените от другите страни борци за демократични принципи и национално освобождение, обезпечава се свободата за научна и културна дейност. Обществено полезния труд се превръща в задължение на всеки работоспособен гражданин, според максимата: „Който не работи не трябва да яде!“

Съществено и важното в случая е това, че всички тези исторически придобивки, права и свободи не са обявени само на книга, както в буржуазно-демократичните конституции, където тия права звучат като празни и кухи фрази, като формални и фалшиви залъгалки за трудящите се. Каква свобода на печата и събранията, например, може да съществува там, където обществените богатства, власт, влияние, печат, хартия, машини, здания и т. н. се намират в ръцете на господарите, на капиталистите, когато работниците са лишени от тях.

Новата народна републиканска демокрация се различава коренно от старата лъжлива, илюзорна демокрация по това, че тя осигурява на

трудящите се материалните средства (хартия, печатници, здания и т. н.) за осъществяване на провъзгласените от нея права, че тя осигурява тия права за винаги, от все сърце, безусловно, категорично. Също така правото на труд се обезпечава от новата планова организация на народното стопанство в интереса на цялото общество.

7. Новата народна република е динамична, активна, творческа демократическа сила. Тя се опира на суверенни, пълновластни, деятелни и работоспособни органи на народно-демократическата държавна власт — изразители на народното върховенство

Тая република не се нуждае от външен тласък, за да бъде приведена в движение, тя не се нуждае от натиска на масите, които чрез борба да изтръгват своите права и да отстояват със сила срещу тая република своите интереси. Тя самата проявява достатъчно активност и заинтересуваност в осигуряване законните пътища и средства за осъществяването на народната воля и искания, тя самата проявява пълна инициатива не само да изпълнява волята и желанията на масите, но и да ги води напред по пътя на културното, стопанско, обществено и държавно строителство. Тия свои творчески качества народната република придобива като привлича активно в стопанското и държавно строителство, в контрола и управлението на обществените работи най-широките народни маси, като развързва по тоя начин тяхната историческа строителна инициатива, която е наймогъщата творческа сила в историята. Израз на това са масовите, политически, стопански, културни, спортни и пр. движения, профсъюзното движение и трудовото съревнуване, обществената и производствена дисциплина, непознатият до сега демократизъм в народния живот и строителство.

Достатъчно е само да се сравни тоя невиждан творчески ентусиазъм на масите при народната републиканска демокрация, с недоволството, стачките, борбите на работниците от Западните демокрации за опазване на застрашените им сво-

боди и интереси от една страна и с бездушната апатия и незаинтересуваност от обществения и политически живот на голяма част от масата от друга, за да се разбере целия фалш на брътвежите на разни лицемерни проповедници на западната демокрация за „чистата“ демокрация и свобода на Запад, която те противопоставят на „тоталитарната“ диктатура на народната републиканска демокрация на Изток.

В новата народна република няма да има сенат или горна камара, която да служи за бариера, отстраняваща нар. маси от управлението и да тормози прогресивната законодателна дейност на представителните учреждения. В новата република няма да има не само монарх, но и такъв председател на републиката, който да може да налага своето „вето“ на всеки законопроект, без чието утвърждение да не може да влезе в сила нито един закон, който може да разпуска парламента и управлява с помощта на изключителни указизакони. В новата република няма и да има такъв върховен съд, който да ограничава правата на парламента и да обезсилва издадените от него закони. В новата народна република няма да съществува изпълнителна власт, независима или полузависима от парламента, изпълнителна власт, която е в състояние да налага своята воля на парламента. В новата народна република върховен и пълновластен орган в държавата ще бъде народния парламент, олицетворяващ народния суверенитет и способен да взима решения, да създава закони, мероприятия и да ги провежда в живота, както и да упражнява ефикасен надзор върху изпълнителната власт и върху останалите органи на управлението. В новата република народът ще има право да отзовава от парламента ония представители, които със своята дейност или със своето бездействие и леност, са се оказали недостойни за неговото доверие.

Един само поглед върху сложната и непроходима машинария на западните „демократически“ републики и държави, създадена единствено да тормози демократическото развитие и да задушава волята на народа със своя реакционен ме-

ханизъм, е достатъчен да ни убеди, че в лицето на новата народна република се е родила една нова, жизнеспособна и плодоносна демокрация, която е призована да замени старата, отживяла времето си, изгнила и сбръчкана от старост формална, буржуазна демокрация и да я изпрати в музея на историята.

8. Новата народна република е облегната на истинския народен патриотизъм, на братството между различните националности и служи на верния съюз и дружба между свободолюбивите народи, на първо място славянските народи и народите на източна Европа начело с великия Съветски съюз.

Тая република се вдъхновява от една прогресивна научна идеология, от нов народен патриотизъм.

Истинският и последователен патриотизъм, който въодушевлява народите от новите народно демократически страни на Европа, върви ръка за ръка с чувствата на братска верност и привързаност между тия страни, лежащи в основата на тяхното ползотворно сътрудничество и с чувствата на уважение и искрено приятелство към останалите демократични народи. Тоя патриотизъм е чужд на всякаква расова изключителност и ненавист, той е чужд на всякакъв шовинизъм и завоевателни стремежи по отношение на съседните страни, той зачита тяхната свобода и независимост. По тая причина новата народна република е здрава опора на демокрацията, на мира и сигурността между народите.

Новата народна република създава всички условия за национално освобождение и възраждане, за независимост, за самостоятелно национално развитие и процъфтяване на съставляващите я националности, както това се вижда в Югославия, Чехословакия, у нас и другаде. Тя подготвя условията за бъдещото обединение на Южните славяни в една обща Балканска федерация.

И. Фурнаджийски

БОРБАТА НА СТУДЕНТСТВОТО ПРОТИВ МОНАРХИЯТА

Нашият народ е понесъл неизброими злини по вина на монархията. С насаждането на личния режим българските князе и царе привличаха водачите ту на една, ту на друга буржуазна партия, държаха чрез тях в свое пленничество целия народ и по този начин те винаги служеха като „обединителен център на реакцията в погазване правдините и свободите на народа, в използуване на народните сили за грабителски и авантюристически войни“ (из речта на др. Георги Димитров в отговор на тронното слово — **„Съвременник“** год. 2, януари месец).

Срещу безогледния авантюризъм във външната политика, старателно прикриван в рухото на великобългарския шовинизъм, както и срещу експлоататорския гнет във вътрешното управление на династията, здравите демократични и прогресивни сили на народа са водили непосилни, кървави, епични борби.

В тези борби българското народно студентство — челен отред на народната интелигенция — има своя голям, бихме казали исторически, дял. Няма по-крупно събитие в най-новата ни политическа история, в което народното студентство да не е играло най-активно прогресивна роля, давайки като неоценим принос своите творчески сили, своя неподкупен идеализъм, своята пламенност.

Невъзможно е тук да се предаде цялата история на студентските борби срещу монархията, защото до голяма степен това би значело да се пресъздаде историята на борбата на целокупната ни интелигенция срещу монархията. Ще проследим само най-важните и най-характерните моменти в тази борба.

В общото брожение срещу омразния личен режим на Фердинанда и Стамболова, студентството остава вярно на демократичните традиции на своя народ. В многошумния процес срещу Лука

Иванов през 1894 година, обвинен в заговорничество за убиване на Фердинанд и Стамболов, призованите като свидетели двама студенти отказват да дадат показания в полза на държавното обвинение. На апела на ректора към всички студенти да порицаят непристойната постъпка на двамата си колеги, студентите отговарят с порицание на самия ректор и неговия апел.

Нещо повече дори! На общостудентското събрание, състояло се на 6 май 1894 година, студентите вземат решение да изразят пред лицето на целия свой народ, че ненавиждат Фердинандовата тирания, като не взели участие в отпразнуването на 11 май, деня на „Св. Кирил и Методий". Бива гласувана една резолюция, в която студентите, като заявяват, че „всяко тържество и веселие на празника на „Св. Кирил и Методий" би било горчива ирония на народните скърби и нещастия", решават, да не се взема участие в празника и „да не се обезпокои него ден студентското знаме" (в-к „Свободно слово", бр. 95 от 11 май 1894 г.). До колко отсъствието на студентите от тържеството е възмутило царското самодържавие се вижда от това, че сам Стамболов нарежда да се състави следствена комисия от трима професори да анкетира случая и да наложи на подбудителите най-строги наказания. Студентите вземат най-дейно участие в манифестациите от 18 май 1894 г. при падането на Стамболов от власт, с което падане те са свързали своите надежди за ликвидирането на личния Фердинандов режим.

Не по-малко интересна и важна е акцията на студентството срещу династията, предприета по повод честването 25 годишнината от Априлското въстание и полагане основния камък на паметника „Цар Освободител" — определено за 21 и отложено за 23 април 1901 година — което тържество правителството е тъкмяло, за да възвеличи княза и руския император. Студентите публикуват от името на своето д-во „Наука" едно отворено писмо, в което публично протестират, че комитетът по това отпразнуване е включило и тях без да вземе съгласието им. И заявяват по-нататък:

„Студентското д-во, като счита тази постъпка на комисията като съвсем предизвикателна, намира за нужно да съобщи, че студентите... с ентусиазъм ще отпразнуват 25 годишнината от народната освободителна революция в 1876 година и то на 20 април, а не на 23, тъй като не княза е предмет на празника, за да считат необходимо неговото присъствие в народа, и че съвсем не мислят да правят някакви овации нито пред двореца, нито пред руското консулство. По същото време в ежедневната опозиционна преса се явява един „апел", в който студентите с най-смели и остри думи порицават руския царизъм и българския монархизъм. На 22 април те устройват общостудентски митинг, на който студенти-оратори говорят против извратеното значение на празника. След митинга устройват манифестация и пеят Ботевата „Молитва", докато една джандармерийска част от IV-ти полицейски участък се намесва и разгонва манифестантите.

В летописа на студентските борби срещу омразната монархия у нас като най-смела, най-широка по размах и най-важна по резултат и до днес си остава акцията от 3 януари 1907 година — освиркването на княз Фердинанд.

За тържеството в Народния театър, по случай откриването му, на студентите били изпратени 30 покани, но те отказали да ги получат и заявили, че понеже на тържеството се дава не „народен", а „царски характер", те не желаят да фигурират наред с придворните лакеи. Освен това студентите решават да се съберат вечерта в 8.30 часа пред театъра и да освиркат княза при пристигането му. Ето как се описва случката във в-к „Балканска трибуна": „Точно в 9 часа, когато княжеската каляска пристигна пред театъра, хиляди железни свирки изпищяха, хиляди разпалени от негодувание гърла извикаха „долу" и „ууу" по адрес на княза. Последният очакваше почести, а намери позор. „Каналиите" отмъщаваха и на лакеите и на господаря. Четири ескадрона, една дружина пехота и гвардията трябваше да дойде, за да разгони с голи шашки и камшици манифестантите.

Разбира се, тук не обидата от поканите е същинската причина за освиркването — то е само един външен повод. Причините са много по-дълбоки. Те се коренят във всенародното въодушевление от героичната борба на най-прогресивните обществени сили срещу безогледната тирания на управляващите грабителски клики и династията — железничарската стачка от 1906 година, която продължи и през 1907 год. В освиркването и в последвалите след това демонстрации са взели участие не малко железничари и граждани. Само така можем да си обясним драконовските мерки, които властта взе срещу демонстрантите: с указ № 2 от 4.I.1907 г. правителството постанови да се закрие Университета за шест месеца и да се уволнят всички професори и лектори. Лакейското правителство на Д. Петков бе решило да даде възмездие за накърненото княжеско достойнство, дори и с нарушаване на Конституцията, като с административен правителствен акт закри Университета, който бе създаден със специален закон. Бруталното посегателство срещу академическата свобода имаше за резултат това, че възмути във висша степен българската общественост и постави професорите на една позиция със студентите — обща борба срещу правителството и Фердинанд. Редят се след това едно след друго изложенията на професорското тяло до правителството и към обществото, съвместни декларации на професори и студенти, студентски митинги и демонстрации в София и провинцията, в които вземат участие и професори. Министърът на просветата проф. Шишманов е принуден да си даде оставката, а в Народното събрание се развиват бурни разисквания по решението на правителството. Студентският митинг в цирк „България“ от 7 януари завършва с грандиозна манифестация към двореца, в която участвуват множество граждани. „Когато 20 хилядното множество, съобщава в-к „Балканска трибуна“ излезе от улица Търговска и завиваше към Университета, един ескадрон кавалерия в бесен кариер се зададе откъм Градската градина“.

Престижът на Фердинанд бе паднал несъмне-

но много низко, но не толкова от самата случка, което при по-други условия би се сметнала като съвсем нищожно нещо, а по онова сътресение, което тя предизвика навред. Преценена демонстрацията в тази перспектива, тя израства още по-високо и ще служи за пример и гордост на борческото студентство днес и утре.

Най-големият виновник за Междусъюзническата война от 16.VI.1913 година и последвалата национална катастрофа, безспорно бе Фердинанд. На 16 юни, в деня на годишнината от започване на военните действия срещу Сърбия, студентите устройват на площада пред Народното събрание протестен митинг срещу въвличането на България във войната. Между студентите оратори излиза и смелия трибун на земеделска България Александър Стамболийски, който с пламенни слова призовава студентството и целия български народ на борба срещу погромаджийската политика на немския агент Фердинанд. Между другото той заявява: „За да тръгне България по пътя на мира, в мирно сътрудничество преди всичко със своите съседи, необходимо е да се премахне най-главната пречка: да се обеси цар Фердинанд на паметника на „Цар Освободителя".

Новозараждащия се и все повече утвърждаващ се фашизъм у нас след 1923 година имаше едно сигурно гнездо — двореца и един могъщ защитник и вдъхновител — цар Борис. Срещу надигащата се „кафява чума", а наред с това и срещу самата царска династия, народното студентство се бори най-упорито и често пъти трябваше да изплаща смелостта си с кръвта на своите най-добри, челни борци. Паметна ще остане студентската стачка от 1932 година за изгонването на кървавия професор Александър Цанков от Университета. А студентските борби от 1936-37 година срещу посегателствата на фашистката диктатура у нас върху свободите на българския народ, срещу вдъхновителите и днес служат на противозаконни посегателства и днес служат на нашето студентство за пример, как трябва да се устояват народните права и свободи.

СЪДЪРЖАНИЕ

Стр.

Вл. Топенчаров — Вместо предговор 3
Георги Димитров — За народната република. . . 7
Проф. Венелин Ганев — Демократична република. . 14
Цвятко П. Бобошевски — Утрешната нар. република 18
Тодор Павлов — Народната република. 21
Кимон Георгиев — Републиката. 27
Трайчо Костов — Работническата партия (комунисти) в борба срещу монархията. 29
Л. Коларов — Борбата на Б. З. Н. С. с личния режим 35
Г. Драгнев — Монархията и народа. 41
Д. Казасов — Републиката и Търновската конституция 44
Ц. Драгойчева — Отечественият фронт и народната република 49
Михаил Геновски — Монархията и републиката . 53
П. Попзлатев — Личният режим. 58
Д. Будуров — Работническата социал-демократическа партия и народната република 60
Д-р П. Костурков — Борбата на радикалната партия против личния режим 68
Д-р Л. Герасимов — Отечественият фронт е гаранция за действително демократична народна република 67
Вълко Червенков — Народът — сам господар на своите съдбини 74
Христо Стойков — Монархията и войската . . . 80
Н. Николов — Личният режим и Конституцията —. . 85
Ал. Папанчев — „Престъпното безумие“ 89
Б. Лозанов — Монархията и политическите убийства 93
Вл. Поптомов — Фердинанд — агентът на немската експанзия на Балканите. 98
Проф. П. Стайнов — Главните причини за въвеждането на републиката в България 103
Д-р Н. Меворах — Член 8 от Конституцията на българското царство: лицето на царя е свещено и неприкосновено 108
Д-р Иван Панайотов — Монархията и отношенията ни с Русия 112
Д-р Христо Гандев — Републиката на Васил Левски 122
Тр. М. Доброславски — Свободата на печата и монархията 129
Людмил Стоянов — Сянката на кобурга 134
К. Лазаров — Стопанската политика на България и личния режим. 139
Проф. д-р Л. Василев — Новата република. . . . 147
Д-р Д. Ангелов — Монархията и славянството . . 155
Д-р Дим. Пенов — Църквата и монархията . . . 162
Д-р Пр. Киранов — Личният режим и партиите. . 167
Т. М. Самодумов—Учителството през време на фашизма 174

Тр. Н. Трифонов — Борбата на българската интелигенция срещу личния режим и монархията. . 181
П. Георгиев — Едно царуване в борба срещу народа в служба на Германия 188
Н. Сматракалев — Кобургската династия и македонското национално движение 194
Ад. Йосифов — Еврейството и монархията . . . 199
Ал. Ликов — Българската култура и кобургската династия : 207
В. Михайлов — Работниците и монархията 215
Ф. Н. Филипов — Монархизма у нас и Мин. съвет . 218
В. Г. Христофоров — Монархията и Нар. събрание 228
П. Георгиев — Опитите на Батемберг за установяване на личен режим 236
В. Иванов — Народната демократическа република . 246
И. Фурнаджийски — Борбата на студентството против монархията 258

РЕПУБЛИКАТА, СБОРНИК-СТАТИИ, СЕ ОТПЕЧАТА В ПЕЧАТНИЦА „БР. МИЛАДИНОВИ“ — СОФИЯ, ПРЕЗ М. АВГУСТ 1946 Г. В. ОСЕМ ХИЛЯДИ БРОЯ. КОРИЦАТА Е ИЗРАБОТЕНА ОТ ХУДОЖНИКА СТОЯН СОТИРОВ. КНИГАТА Е ИЗДАНИЕ НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ИНФОРМАЦИЯТА И НА ИЗКУСТВАТА — ОТДЕЛЕНИЕ „ПОЛИТИЧЕСКИ ДВИЖЕНИЯ“, ПОД РЕДАКЦИЯТА НА ФИЛ. Н. ФИЛИПОВ И ПЕТКО ГЕОРГИЕВ.